

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

**UYGUN YATIRIM ALANLARI
ARAŞTIRMASI**

SİİRT

YUYAA/98-10-12

**HAZIRLAYAN
FULYA BAYRAKTAR
KIDEMLİ UZMAN**

ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

**Temmuz 1998
ANKARA**

TKB MATBAASI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TABLolar LİSTESİ	<i>iv</i>
ÖNSÖZ	1
1. İLİN TANIMI (GENEL BİLGİLER)	3
2. COĞRAFİ KONUM VE İKLİM ÖZELLİKLERİ	4
2.1. Coğrafi Konum ve Doğal Yapı	4
2.2. İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü	5
3. ULAŞIM VE ENERJİ DURUMU	7
3.1. Ulaşım	7
3.2. Enerji	8
4. EKONOMİK VE SOSYAL YAPI	10
4.1. Nüfus ve İstihdam.....	10
4.2. Eğitim.....	16
4.3. Sağlık.....	19
4.4. Tarımsal, Hayvansal Etkinlikler ve Ormancılık.....	20
4.4.1. Bitkisel Üretim.....	20
4.4.2. Hayvancılık	29
4.4.3. Ormancılık.....	33
4.5. Madencilik	34
4.6. İmalat Sanayi	34
4.7. Turizm	40
4.8. Ticaret, Bankacılık ve Gelir Durumu.....	43

	Sayfa No
4.8.1. Ticaret	43
4.8.2. Bankacılık	45
4.8.3. Gelir Durumu	49
4.8.4. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu	58
5. YÖRENİN EKONOMİK GELİŞME YÖNÜNDEN ANALİZİ	64
5.1. Mevcut Durum	64
5.1.1. Coğrafi Yapı	64
5.1.2. Ulaşım.....	64
5.1.3. Enerji.....	65
5.1.4. Demografik Yapı.....	65
5.1.5. Eğitim.....	66
5.1.6. Sağlık.....	66
5.1.7. Tarım.....	66
5.1.8. Hayvancılık.....	67
5.1.9. İmalat Sanayi.....	67
5.1.10.Ticaret.....	68
5.1.12.Bankacılık.....	68
5.1.12.Gelir.....	69
5.1.13.Teşvik Durumu.....	70
5.2. Hayvansal Üretimi Geliştirmeye Yönelik Uygulamalar ve Öneriler	71
5.2.1. Hayvan Varlığı ve Yapısı.....	72
5.2.2. Hayvansal Üretim Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	73
5.2.3. Çayır-Mera ve Yem Bitkilerinin Gelişim Durumu.....	75
5.2.4. Hayvan Sağlığı ve Hastalıklarının Durumu.....	75
5.2.5. Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin Pazarlanması.....	76
5.2.6. Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin Fiyatları.....	77
5.2.7. Hayvancılık Sektöründe Örgütlenme.....	78
5.2.8.	80

	Sayfa No
5.3. Sanayi Üretimini Geliştirmeye Etkili Faktörler ve Öneriler	81
5.4. Yatırım Ortamını İyileştirmek İçin Alınması Gereken Diğer Önlemler	85
5.5. Yörenin Altyapısını ve Ekonomisini Geliştirmeye Yönelik Çalışmalar.....	92
5.6. Yatırımlarda Öngörülen Devlet Yardımları.....	95
6. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİNDEKİ DESTEK FAALİYETLERİ.....	107
6.1. Bölgeye Dönük Destek Faaliyetleri.....	107
6.2. Siirt İline Bankamızca Sağlanan Destekler.....	108
6.2.1. Kaynak Kullanım ve Destekleme Prim Ödemeleri.....	108
6.2.2. Acil Destek Fonu Kredi Desteği.....	109
7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI	111
7.1. Değerlendirme Kriterleri	111
7.2. Uygun Yatırım Konuları	112
7.2.1. Proje Geliştirmesi Yapılan Yatırımlar.....	113
7.2.2. TKB Tarafından Siirt İli İçin Öngörülen Yatırımlar Projeleri.....	113
7.3. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması	115
8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	123
YARARLANILAN KAYNAKLAR	125

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1 : Meteoroloji İstasyonlarındaki Ölçüm Sonuçları.....	6
Tablo 2 : İl Merkezinin Diğer İlçelere ve Önemli Merkezlere Uzaklığı	7
Tablo 3 : Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Göre Dağılımı	8
Tablo 4 : Sayım Yıllarına Göre Ülke ve İl Nüfusu İle Nüfus Artış Hızları.....	10
Tablo 5 : İl Nüfusunun Yerleşim Merkezlerine Göre Dağılımı ve Nüfus Yoğunluğu	11
Tablo 6 : İl Nüfusunun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	13
Tablo 7 : G.D.A. Bölgesi İllerindeki Dönemler İtibariyle Net Göç Hızı.....	13
Tablo 8 : Nüfusun İş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	14
Tablo 9 : İl İktisadi Faal Nüfusunun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	15
Tablo 10 : İş ve İşçi Bulma Kurumuna Yapılan Başvurular ve İşe Yerleştirilenler ..	15
Tablo 11 : Okur – Yazarlık ve Bitirilen Son Öğreti Kurumuna Göre Nüfus.....	16
Tablo 12 : Okul Gruplarına Göre G.D.A. Bölgesi İllerindeki Okullaşma Oranları...	17
Tablo 13 : İldeki Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	18
Tablo 14 : İl Yataklı Tedavi Kurumlarının Yatak ve Sağlık Personeli Sayısı ve Faaliyetleri.....	19
Tablo 15 : Siirt İli Tarımsal Hasılasının Yıllar İtibariyle Gelişimi ve Bölge ve Türkiye Hasılası İçindeki Yeri (Cari fiyatlarla) (Milyar TL).....	20
Tablo 16 : İldeki Sulanan Tarım Alanlarının Sulama Biçimlerine Göre Dağılımı...	21
Tablo 17 : Yıllar İtibariyle Siirt İli Tarla Ürünleri Üretimi.....	22
Tablo 18 : Siirt İli ve Türkiye Tarla Ürünleri Üretimi ve Verimi.....	22
Tablo 19 : Yıllar İtibariyle Siirt İli Sebze Ürünleri Üretimi.....	23

	Sayfa No
Tablo 20 : Siirt İli ve Türkiye Sebze Üretimi	24
Tablo 21 : Yıllar İtibariyle Siirt İli Meyve Üretimi.....	25
Tablo 22 : Siirt İli ve Türkiye Meyve Üretimi ve Ağaç Sayıları.....	26
Tablo 23 : Siirt İli Tarımsal Araç ve Gereç Sayısı	28
Tablo 24 : Siirt İli Gübre Kullanımı ve Gübrelenen Alan	28
Tablo 25 : Siirt İli Hayvan Varlığının Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	29
Tablo 26 : İl Hayvan Varlığının Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri.....	30
Tablo 27 : İl Hayvansal Ürünler Üretiminin Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	31
Tablo 28 : İl Hayvansal Ürünler Üretiminin Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri.....	31
Tablo 29 : İlde Kesilen ve Sağılan Hayvan Sayılarının Gelişimi.....	32
Tablo 30 : Kesilen ve Sağılan Hayvan Sayılarının Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri..	33
Tablo 31 : Siirt İlindeki Sanayi Tesisleri ve İşletme Durumları.....	36
Tablo 32 : Siirt Ticaret Odasına Kayıtlı Şirketlerin Meslek Gruplarına Dağılımı.....	37
Tablo 33 : İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Siirt'teki İşyeri Sayıları.....	38
Tablo 34 : Siirt İli Sanayi Sektörü Hasılasının Yıllar İtibariyle Gelişimi ve Bölge ve Türkiye Sanayi Hasılası İçindeki Yeri	39
Tablo 35 : İldeki Turizm İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli Tesisler.....	42
Tablo 36 : Yıllar İtibariyle İle Gelen Turist Sayısı.....	42
Tablo 37 : Siirt İli Ticaret Hasılasının Yıllar İtibariyle Gelişimi ve Bölge ve Türkiye Ticaret Hasılası İçindeki Yeri.....	44
Tablo 38 : İlin Toplam Banka Mevduatının Dağılımı.....	45
Tablo 39 : Banka Mevduatı Açısından İlin Bölge İlleri ile Karşılaştırması	46
Tablo 40 : Siirt Toplam Banka Kredilerinin Dağılımı (Milyar TL)	47
Tablo 41 : Siirt İli Banka Kredilerinin Türkiye ve Bölge İlleri ile Karşılaştırması ...	48

	Sayfa No
Tablo 42 : Kredi/Mevduat Oranı Açısından İlin Bölge İlleri ile Karşılaştırması (%)	49
Tablo 43 : Siirt İli Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörlere Göre Dağılımı (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (Milyon TL)	50
Tablo 44 : Siirt İli Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörlere Göre Dağılımı (Cari Fiyatlarla) (Milyon TL)	51
Tablo 45 : İlin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörlere Göre Dağılımı (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (%)	53
Tablo 46 : Siirt İli Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörlere Göre Dağılımı (Cari Fiyatlarla) (%).....	54
Tablo 47 : Siirt İli GSYİH'sının İlçelere Göre Dağılımı	55
Tablo 48 : Siirt İli GSYİH'sının Bölge GSYİH'sı İçindeki Yeri (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (Milyon TL) (%).....	55
Tablo 49 : Sektörlere Göre İl GSYİH'sının Türkiye GSYİH'sı İçindeki Yeri (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (Milyon TL)	56
Tablo 50 : Yıllar İtibariyle Siirt İli Kişi Başına GSYİH'sının Gelişimi (Cari Fiyatlarla)	57
Tablo 51 : Gelişmiş Bazı İllerle Bölge İllerinin Kişi Başına GSYİH'larının Karşılaştırılması	57
Tablo 52 : İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	59
Tablo 53 : Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları	60
Tablo 54 : İlçeler İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	62
Tablo 55 : Yıllar İtibariyle Türkiye, G.D.A. Bölgesi ve Siirt İline Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Dağılımı.....	70
Tablo 56 : 1990-1997 DÖNEMİNDE Siirt'e Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Yatırım Tutarı İtibariyle Sektörel Dağılımı	71
Tablo 57 : TKB'nın Toplam Finansman desteğinin Gelişimi.....	107
Tablo 58 : Acil Destek Fonu Kapsamında Doğu ve G.Doğu Anadolu Bölgelerine Dönük Kredi Tahsis Durumu.....	108
Tablo 59 : Acil Destek Fonu Kapsamında Doğu ve G.Doğu Anadolu Bölgelerine Dönük Kredi Ödeme Durumu.....	108

	Sayfa No
Tablo 60 : Siirt İline Yıllar İtibariyle Yapılan Prim Ödemeleri.....	108
Tablo 61 : TKB Tarafından Acil Destek Fonu Çerçevesinde Siirt İlinde Anonim Şirketlerin Kredilendirme Durumu.....	109
Tablo 62 : Siirt İlinde Anonim Şirketlerin Kredilendirme Durumu.....	109
Tablo 63 : Acil Destek Fonu Çerçevesinde TKB ve Vakıflar Bankası'nca Siirt İline Açılan Toplam Kredilerin Durumu.....	109
Tablo 64 : Siirt İlinde Finansman İhtiyacı Bulunan Firmalar.....	110
Tablo 65 : Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi	116
Tablo 66 : Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi	117

ÖNSÖZ

Ülkemizin kalkınmasında tarımsal etkinliklerin yanı sıra, sanayileşme yolunda gerçekleştirilen girişimler ve mevcut kaynakların rasyonel ve verimli olarak kullanılmaları özel bir önem taşımaktadır. Sanayileşme sürecinde mevcut sanayi yapısının geliştirilmesinin yanı sıra, geleceğe yönelik yeni sanayilerin kurulması yolunda gerekli araştırma ve değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda; kurulacak sanayi tesisleri için bölge, ülke ve uluslararası pazarlar bazında arz-talep analizi yapılması, sanayi dalları arasındaki dikey ve yatay entegrasyon koşullarının incelenmesi ve bu amaçla kurulacak olan sanayinin ileriye ve geriye doğru bağlantılarının araştırılması, hammadde kaynaklarına ve pazara yakınlık gibi faktörlerin göz önüne alınarak doğru kuruluş yerinin seçilmesi, optimum ölçek büyüklüğü ve uygun teknolojinin belirlenmesi ve yörenin işgücü potansiyelinin ve istihdam koşullarının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca geleceğe yönelik sanayilerin kurulabilmesi için yüksek teknolojilerin (elektronik, bio-genetik teknolojisi vb.) kullanıldığı sanayi dallarının incelenmesi, talepteki değişmelere çok kısa bir zamanla uyum gösterebilen "esnek üretim sistemleri" nin değerlendirilmesi ve uluslararası pazarlarda rekabet gücüne sahip sanayi kollarının saptanması gerekmektedir.

Bu araştırma ekonomik ve sosyal yapısı büyük ölçüde tarımsal kaynak potansiyeline bağlı olan Siirt ilinde gelecekteki tarımsal ve sınai üretim profiline yeni seçeneklerle çeşitlendirilmesi konusunda beliren gereklilikten hareketle, mevcut potansiyeli belirlemek, kullanılmayan kaynakları ortaya çıkarmak ve bunların ışığında yapılacak değerlendirmelerle uygun yatırım konularını saptamaya yöneliktir.

Siirt ili genelinde yapılan incelemeler sonucu öngörülen yatırım konuları, bir ön değerlendirme niteliğinde olup, yatırımlara ve/veya yeni üretim alanlarına yönelme kararı verildiği takdirde, konu ile ilgili daha detaylı araştırmalarla, yapılabilirlik etüdü ve projelerinin hazırlanması gerekmektedir.

1.İLİN TANIMI (GENEL BİLGİLER)

Yüzölçümü	: 5.406 km ²
Nüfusu (1997)	: 264.503
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (1990)	: %1.3
Nüfus Yoğunluğu (1997)	: 49
Şehir Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (1990)	: %45.2
Doğurganlık Oranı (1990)	: %6.33
Okur-Yazarlık Oranı (1997)	: %54
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı (1990)	: %3.3
Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (1990)	: %71.6
Sanayi İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı(1990)	: %2.3
On bin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı (1996)	: 11.8
On bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı (1996)	: 4.4
İmalat Sanayii İşyeri Sayısı (1992)	: 2.125
Sanayi Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Yeri (1996)	: %0.12
Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Yeri (1996)	: %0.3
Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Türkiye İçindeki Yeri (1996)	: %0.16
Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (1996)	: 1.342 \$
Banka Şube Sayısı (1997)	: 12
Kişi Başına Banka Mevduatı (1997)	: 13.207.405 TL
Banka Mevduatının Türkiye İçindeki Yeri (1997)	: %1.20
Kişi Başına Banka Kredileri (1997)	: 3.713.638 TL
Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Yeri (1997)	: %1.43
Kişi Başına Elektrik Tüketimi (1996)	: 514 kwh

2. COĞRAFİ KONUM VE İKLİM ÖZELLİKLERİ

2.1. COĞRAFİ KONUM VE DOĞAL YAPI

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Torosların güney eteklerinde yer alan Siirt ili, 41° - 42° boylamları ile 38°, 15' ve 37°, 45' enlemleri arasında bulunmaktadır. İlin güneyinde Şırnak ve Mardin, doğusunda Van ve Hakkari, kuzeyinde Bitlis ve batısında Batman illeri yer almaktadır.

Siirt ili 5.406 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye topraklarının yaklaşık olarak binde 7'sine sahip bulunmaktadır. 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre il nüfusu 243.435 olup, kilometrekare başına 45 kişi düşmektedir. Siirt ilinde merkez ilçeye birlikte 7 ilçe, 278 köy, 214 mezra ve 13 belediye bulunmaktadır. Nüfus yoğunluğu merkez ilçede 301, Aydınlar'da 62, Baykan'da 46, Eruh'ta 24, Kurtalanda 62, Pervari'de 18 ve Şirvan'da 26'dır.

Siirt ili toprakları, Güneydoğu Torosların çizdiği geniş yayın Dicle havzasına giren bölümünde yer almaktadır. Güneydoğu Toroslar, Malatya ve Elazığ ovalarının arasından başlayarak Muş Ovası ve Van Gölü'yle düşük yükselteli güneydoğu düzlüklerini birbirinden ayıracak şekilde, geniş bir yay çizer ve İran'da Zağros Dağları'yla birleşir. İl toprakları şimdiki görünümünü III. Zamanda almıştır. Şiddetli kıvrılma ve kırılmalar nedeniyle, Doğu Anadolu'nun genel olarak yükselmesiyle Güneydoğu Toroslar oluşmuş ve il alanında güçlü çöküntü bölgeleri meydana getirmiştir. Güneydoğu Torosların esnekliğini yitirmiş ve sertleşmiş kesimlerinde ortaya çıkan çöküntü olukları, akarsuların aşındırmasıyla batı, güneybatı ve güney yönünde uzanan vadilere dönüşmüştür.

Siirt ilinde yeryüzü şekilleri içinde en ağırlıklı yeri yaklaşık olarak %75 ile dağlar alırken, bunu yaklaşık %22 ile platolar ve %3 ile de ovalar izlemektedir. Siirt'in kuzeyi ve doğusu yüksek ve sarp kesimlerdir. Belli başlı dağlar olarak, Baykan ilçesinde Tandır (Kalems) Dağı (2.170 m.), Kurtalan ilçesinde Garzan Dağı (1.055m.), Şirvan ilçesinde Pasteri (2.700 m.) ve Doğruyol (Beknovi) Dağı (2.650m.), Eruh ilçesinde Tartı (Terazi) Tepe (2.268 m.) ve Tünek (Aval) Dağı (2.100 m.), Pervari ilçesinde ise Yazlıca (Herekol) Dağı (2.943 m.),

Körkandil Dağı (2.821 m) ve Mar Tepe (Kalevina) Dağı (2.812 m) bulunmaktadır. İl merkezinin yükseltisi ise 930 metredir.

İlin en önemli yaylaları Pervari ilçesindeki Çemikari, Çemen ve Herekol yaylaları ile Şirvan ilçesindeki Becevan yaylasıdır.

Siirt ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğu ucunda yer alıp, bölge düzlüklerinden sonra birden yükselmekte ve bu nedenle doğu ve kuzey kesimleri bol yağış almaktadır. Kuzeyde Muş Güneyi Dağları, doğudan Siirt Doğusu Dağlarıyla çevrili olan il alanı, Dicle Irmağı'nın önemli su toplama alanlarından birini oluşturmaktadır. Önemli akarsular Dicle Irmağı, Botan Suyu (Uluçay), Garzan Çayı, Kızılsu Çayı ve Behrancı Deresi'dir.

2.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ

Siirt ilinde genellikle kara iklimi hakimdir. Doğu ve kuzey bölgelerinde kışlar daha sert ve yağışlı, güney ve güneybatı bölgelerinde ise kışın ılık iklimine karşılık yazlar daha sıcak ve kuraktır. Ortalama yağış miktarı 700 mm. civarındadır.

Siirt ilinde en sıcak günler Ağustos (46.0 °C) ve Eylül (39.9 °C) aylarında, en düşük sıcaklık ise Ocak (-19.3 °C) ve Şubat (-16.5 °C) aylarında yaşanmaktadır. 61 yıllık gözlemlere göre ildeki ortalama sıcaklık 15.9°C' dir.

İldeki ortalama kapalı günler sayısı 60.5, ortalama açık günler sayısı 154.0, ortalama bulutlu günler sayısı ise 151.2'dir. Yıllık ortalama bağıl nem %51 olup, bağıl nemin en yüksek olduğu ay %70 ile Ocak ve Aralık aylarıdır. Siirt iline ilişkin bazı meteorolojik değerler Tablo 1'de verilmiştir.

TABLO 1 : METEOROLOJİ İSTASYONLARINDAKİ ÖLÇÜM SONUÇLARI (1996)

	Oc.	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağust.	Eyl.	Ekim	Kas.	Aralık	YILLIK
Ortalama Sıcaklık (C)	2.3	3.9	7.8	13.5	19.2	25.7	30.4	29.8	25.0	17.8	10.3	4.6	15.9
Maks. Sıc.Ort. (C)	6.2	8.5	12.8	18.9	25.1	32.0	36.9	36.6	32.1	24.0	15.4	8.6	21.4
Ekstrem Maks.Sıc.(C)	17.9	20.6	24.1	30.3	36.2	39.4	43.3	46.0	39.9	34.4	26.0	18.4	46.0
Min.Sıcaklık Ort. (C)	-1.1	0.1	3.5	8.6	13.2	18.5	23.1	22.7	18.4	12.3	6.2	1.3	10.6
Ekstrem Min. Sıc:(C)	-19.3	-16.5	-10.1	-4.1	2.0	8.2	13.1	14.4	9.0	0.3	-14.1	-14.6	-19.3
Ort. Bağıl Nem(%)	70	67	60	58	51	35	27	27	31	47	63	70	51
Min. Bağıl Nem(%)	20	15	4	4	5	5	3	3	6	5	5	15	3
Ort.Top. Yağış (mm)	102.7	101.3	105.8	105.6	63.8	8.8	1.3	0.8	4.0	49.5	86.0	97.0	726.6
Ort.Kar Yağışlı Günler	3.3	2.0	0.9	0.1	-	-	-	-	-	-	0.5	0.9	7.7
Ort. Açık Gün Sayısı	6.8	5.9	5.5	5.0	8.4	19.2	25.1	26.0	22.5	13.3	9.0	7.3	154.0
Ort. Kapalı Gün Sayısı	12.3	10.1	9.2	6.4	2.8	0.1	0.1	0.0	0.2	2.7	6.3	10.3	60.5
Ort.Bulutlu Gün Sayısı	12.2	12.5	16.3	18.6	19.8	10.7	5.9	4.9	7.3	15.0	14.6	13.4	151.2

KAYNAK: Siirt İl Planlama Müdürlüğü

Siirt il alanı, Doğu Anadolu yapraklı orman kuşağı ile G.D.Anadolu bozkır kuşağı üzerinde kalır. Toros Dağları'nın Kahramanmaraş'ın doğusunda kalan Bölümleriyle Kuzeye doğru sokulan plato ve dağlarda önemli ölçüde azalmış meşe ormanları vardır. Bu ormanlar, güneyde bozkır kuşağı yakınında çalılıklar ve bodur ağaççıklardan oluşan bir örtüye dönüşür. Meşe türlerinden en yaygın olanı mazı meşesidir. Bazı kesimlerde meşeliklerde ardıç, yabani fıstık (bitim), yemişel, diş budak ve çınar ağaçlarına da rastlanır. İlin güneybatı ve batı kesimleri bozkır kuşağına girmektedir. Güneydoğu Anadolu bozkırları olarak adlandırılan bu bölge, Kahramanmaraş – Gaziantep çizgisi ile Siirt arasını doldurarak, il alanının önemli bir bölümünü kaplamaktadır. İklim ve toprak koşulları bakımından ilin bozkır kuşağına giren kesimleri, bitkisel yaşam için İç Anadolu bozkırlarına göre daha elverişsizdir. Buralarda tek ve çok yıllık bozkır bitkileri dışında bitki türlerine pek rastlanmaz.

İl arazisinin %14'ü tarım arazisi, %10'u orman ve fundalık, %31'i çayır ve mera ve %45'i ise tarım dışı araziden oluşmaktadır.

3. ULAŞIM VE ENERJİ DURUMU

3.1. ULAŞIM VE HABERLEŞME

Siirt ili ve ilçelere bağlı karayolu ağı uzunluğu 448 km.dir. Bu karayolu ağının 172 km.lik kısmı devlet yolu, 276 km.lik kısmı ise il yolu olup, 253 km.si asfalt (%56), 133 km.si stabilize (%30), 22 km.si toprak (%5) ve 40 km.si de geçit vermez durumdadır.

İldeki köy yolu ağı 1.869 km. olup, bunun 84 km.si asfalt, 894 km.si stabilize, 661 km.si tesviye ve 230 km.si ham yoldur. Toplam 278 köyden 40'nın yolu asfalt, 131'inin yolu stabilize, 101'inin yolu tesviye olup, 6 köyün ise yolu bulunmamaktadır.

İlde demiryolu Kurtalan ilçesinde son bulmaktadır. 1991 yılında tamamlanan, 1.650 metrelik pist uzunluğuna sahip, mülkiyeti İl Özel İdare Müdürlüğü'ne ait olan havaalanı, 1994 yılında ulaşıma açılmıştır. Halen havaalanından haftada beş sefer düzenlenmektedir. Özellikle yaz aylarında yolcu kapasitesinin artırılmasına yönelik olarak, pist uzatma ve ek giden yolcu salonu yapım çalışmaları devam etmektedir.

Siirt il merkezinin ilçelere, bölge illerine ve başlıca il merkezlerine olan uzaklıkları Tablo 2'de verilmiştir.

TABLO 2 : SİİRT İL MERKEZİNİN İLÇELERE BÖLGE İLLERİNE VE ÖNEMLİ MERKEZLERE UZAKLIĞI

İL ADI	UZAKLIK(Km)	İLÇE ADI	UZAKLIK (Km)
Ankara	1.155	Merkez	0
İstanbul	1.593	Aydınlı	7
İzmir	1.618	Baykan	43
Adana	720	Eruh	56
Mersin	819	Kurtalan	33
Gaziantep	539	Pervari	98
Şırnak	90	Şirvan	28
Mardin	236		
Batman	94		
Adıyaman	463		
Diyarbakır	192		
Şanlıurfa	374		
Kilis			

Siirt ilinin merkez ve ilçelerinde şehirlerarası ve uluslar arası otomatik telefon sistemi mevcuttur. 1995 yılı itibariyle il genelinde telefon kapasitesi 25.036 olup, telefon aboneleri sayısı 20.788'dir. Telefonlu 265 köyün bulunduğu ilde 21 adet telex, 120 adet ise faks mevcuttur.

3.2. ENERJİ

İlin enerji ihtiyacı Keban Hidroelektrik Santrali ile merkez ilçede bulunan Botan Hidroelektrik santralinden karşılanmaktadır. Botan Hidroelektrik santrali, 1.524 kwh kurulu güce ve ortalama 1.100 kwh fiili üretime sahip olup, enterkonnekte sisteme bağlıdır.

İldeki köy ve mezraların elektriğe kavuşturulması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. 1997 yılı itibariyle, mevcut 278 köyden 272'si elektrikli dir.

Siirt ilinde toplam elektrik tüketimi 1995 yılında 130.373 mwh, 1996 yılında 131.584 mwh olarak gerçekleşmiştir. İlde kişi başına düşen elektrik tüketimi 1995 yılında 513 kwh, 1996 yılında ise 514 kwh'dır. Kişi başına düşen elektrik tüketiminde Türkiye ortalaması ise 1.183 kwh'dır.

1996 yılı itibariyle, elektrik tüketiminin yaklaşık %50'si sanayi işletmelerine, %17'si meskenlere, %5'i resmi dairelere, %3'ü ticarethanelere ve %25'i de diğer abonelere aittir. 1996 yılı itibariyle ildeki kayıtlı abone sayısı 45.100'dür. Siirt ili elektrik tüketiminin abone gruplarına göre dağılımı Tablo 3'de verilmiştir.

TABLO 3 : ELEKTRİK TÜKETİMİNİN ABONE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (Mwh)

Abone Cinsi	1995		1996	
	Tüketim	Abone Sayısı	Tüketim	Abone Sayısı
Meskenler	22.566	39.904	22.193	39.928
Ticarethaneler	1.923	3.328	4.158	3.783
Resmi Daireler	3.533	364	6.082	530
Sanayi İşletmeleri	69.737	221	65.110	225
Diğerleri	32.614	900	34.041	634
TOPLAM	130.373	44.717	131.584	45.100

KAYNAK: TEDAŞ

Tablodan da izlendiği üzere , 1995'ten 1996 yılına meskenler ve sanayi işletmelerinin elektrik tüketimi azalırken, ticarethaneler ve resmi dairelerin elektrik tüketiminde artış olmuştur.

G.D.Anadolu Bölgesi, Türkiye toplam elektrik tüketiminden (1995'de 67.393.903 mwh, 1996 yılında 74.156.600 mwh) 1995 ve 1996 yıllarında yaklaşık olarak %4.8 oranında pay almıştır. Siirt ili ise Türkiye toplam elektrik tüketiminden 1995 yılında %0.19, 1996 yılında %0.18, G.D.Anadolu Bölgesi elektrik tüketiminden 1995 yılında %4, 1996 yılında da %3.7 oranında pay almıştır. 1996 yılı itibariyle, bölgenin toplam elektrik tüketimi içerisinde en büyük paya, %36.8 ile Gaziantep ili sahiptir.

1996 yılı itibariyle, Siirt ili sanayi sektöründe tüketilen elektrik miktarı, Türkiye sanayi sektörü elektrik tüketiminin %0.16'sına, bölge sanayi sektörü elektrik tüketiminin ise %4.3'üne karşılık gelmektedir.

4.EKONOMİK VE SOSYAL YAPI

4.1. NÜFUS VE İSTİHDAM

1985 Genel Nüfus Sayım sonuçlarına göre 524.741 kişi olan il nüfusu, bazı ilçelerinin il kapsamına alınması sonucunda, 1990 yılı sayımına göre 243.435 kişiye düşmüştür. İl genelinde nüfus yoğunluğu 1985’de 48 kişi/km² iken, 1990 yılında 45 kişi/km²,ye düşmüştür. Aynı nedenle, ilin 1985 yılı nüfus sayımına göre ortalama yıllık %3.3 olan nüfus artış hızı 1990’da %1.25’e düşmüştür.

Nüfus sayım yıllarına göre ülke ve il nüfusundaki gelişmeler ve yıllık nüfus artış hızları Tablo 4’de verilmiştir.

TABLO 4 : SAYIM YILLARINA GÖRE ÜLKE VE İL NÜFUSU İLE YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZLARI

YILLAR	TÜRKİYE (1)		SİİRT (2)		(%)
	NÜFUS	ARTIŞ HIZI (%0) (*)	NÜFUS	ARTIŞ HIZI (%0) (*)	(2)/(1)
1927	13.648.000	-	101.529	-	0.74
1935	16.158.018	21,10	127.518	28.49	0.79
1940	17.820.950	19,59	146.522	27.78	0.82
1945	18.790.174	10,59	133.627	-18.42	0.71
1950	20.947.188	21,73	156.703	31.86	0.75
1955	24.064.763	27,75	191.234	39.83	0.79
1960	27.754.820	28,53	232.243	38.86	0.84
1965	31.391.421	24,63	264.832	26.26	0.84
1970	35.605.176	25,19	320.684	38.27	0.90
1975	40.347.719	25,01	381.503	34.73	0.95
1980	44.736.957	20,65	445.483	31.01	1.00
1985	50.664.458	24,88	524.741	32.75	1.00
1990	56.473.035	21,71	243.435	12.50	0.43

(*) : Yıllık Nüfus Artış Hızını kapsamaktadır.

KAYNAK : DİE, "1990 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Tablodan da izlendiği üzere ilin nüfus artış hızı bütün sayım yıllarında pozitif olarak gerçekleşmiştir. İlin kesin olmayan 1997 Genel Nüfus Sayım sonuçlarına göre nüfusu 264.503’tür. Buna göre 1997 yılı nüfus yoğunluğu 49 kişi/km²’dir.

Siirt ilinin ülke nüfusu içindeki payı,1950-1985 yılları arasında sürekli artmış, 1950’de %0.75 oranındaki payı 1985’te %1’e yükselmiştir. Ancak, bazı ilçelerinin il konumuna

getirilip ilden ayrılmasının da etkisiyle il nüfusunun Türkiye toplam nüfusu içerisindeki payı 1990 yılında %0.43'e düşmüştür. İl nüfusunun bölge nüfusu (5.158.013) içerisindeki payı ise %4.7'dir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ortalama nüfus artış hızı tüm sayım yıllarında Türkiye genelinde üzerinde seyretmiştir. 1990 yılında bölge nüfus artış hızı %3.6 gibi yüksek bir oran (Türkiye genelinde bu oran %2.17'dir) olmakla birlikte, bu artışın homojen olmadığı bilinmektedir. Bölge içerisinde en yüksek nüfus artış hızına sahip iller Şanlıurfa (%4.6) ve Adıyaman (%3.5) illeri, en düşük nüfus artış hızına sahip iller ise Siirt (%1.25) ve Mardin (%2.6) illeridir.

Siirt İli nüfusunun yerleşim merkezlerine göre dağılımı ve km²'ye düşen kişi miktarı (nüfus yoğunluğu) ise Tablo 5'de verilmektedir.

TABLO 5 : İL NÜFUSUNUN YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI VE NÜFUS YOĞUNLUĞU (1990)

İLÇE ADI	ŞEHİR NÜFUSU	KÖY NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS	YÜZÖLÇÜMÜ (Km ²)	NÜFUS YOĞUNLUĞU (Kişi/Km ²)
Merkez İlçe	68.320	13.755	82.075	273	301
Aydınlı	2.789	2.414	5.203	84	62
Baykan	5.169	22.218	27.387	594	46
Eruh	5.929	22.797	28.726	1.218	24
Kurtalan	17.295	29.740	47.035	763	62
Pervari	5.178	21.693	26.871	1.459	18
Şirvan	5.459	20.679	26.138	1.015	26
TOPLAM	110.139	133.296	243.435	5.406	45

KAYNAK : DİE, "1990 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

5.406 km² yüzölçümüne sahip Siirt ilinde 1990 yılı nüfus sayımına göre kilometrekareye 45 kişi düşmektedir. Ülke genelinde kilometrekareye düşen kişi sayısı 73 iken, G.D.Anadolu Bölgesi'nde bu rakam 68'dir. Bölge genelinde en yüksek nüfus yoğunluğuna sahip il Gaziantep (149 kişi), en düşük nüfus yoğunluğuna sahip il ise Siirt (45)'tir.

İlde nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu ilçe 301 kişi/km² ile merkez ilçe olup, merkez ilçeyi 62 kişi/km² ile Aydınlar ve Kurtalan ilçeleri izlemektedir.

İl nüfusunun yerleşim merkezlerine göre oransal dağılımına bakıldığında, toplam nüfusun %45.2'sinin (110.139 kişi) şehirlerde, %54.8'inin (133.296 kişi) köylerde yaşadığı görülmektedir. 1990 yılı itibariyle Türkiye genelinde şehirleşme oranı %59, bölge genelinde ise %55.6'dır. G.D.Anadolu Bölgesi'nde şehirleşmenin en yüksek olduğu il %72 ile Gaziantep'tir. Bölgede şehirleşmenin en düşük olduğu iller ise Adıyaman (%42.7), Mardin (%44.7) ve Siirt (%45.2) illeridir.

1990 nüfus sayım sonuçlarına göre şehir nüfusu oranı en fazla olan ilçe merkez ilçedir. Merkez ilçede 82.075 olan toplam nüfusun %83'ü (68.320 kişi) şehirde, %17'si (13.755) ise köyde yaşamaktadır. İlde şehirleşme oranının en düşük olduğu ilçeler ise %19 ile Baykan ve Pervari ilçeleridir.

Türkiye ve bölge ortalamalarına göre Siirt'te şehirleşme oranının düşük olmasına karşın, sayım yılları itibariyle bu oranda düzenli bir artış olduğu görülmektedir. 1960 yılında %23.5 olan il şehirleşme oranı, 1970'te %34.7'ye, 1980'de 41.3'e ve 1990 yılında %45.2'ye yükselmiştir.

Siirt ilinin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında, ilin genç bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir.1990 Genel Nüfus Sayım sonuçlarına göre il toplam nüfusunun yaklaşık %50'den fazlasının (123.348) 0-14 yaş grubunda olduğu görülmektedir. 65 yaşın üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı ise %2.6 gibi çok düşük bir orandır.

İl toplam nüfusunun %51.2'si (124.605 kişi) erkek, %48.8'i ise (118.830 kişi) kadındır. Türkiye genelinde bu oranlar %50.6 erkek, %49.4 kadındır. İl nüfusunun cinsiyet yapısı, ülke nüfusu cinsiyet yapısını yansıtmaktadır.

Siirt nüfusunun 1990 sayımına göre, yaş grupları ve cinsiyet bazında dağılımı Tablo 6'da verilmektedir.

TABLO 6 : İL NÜFUSUNUN YAŞ GRUPLARI VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

YAŞ GRUPLARI		NÜFUS	İL TOPLAM NÜFUSUNA ORANI (%)
0-14	Erkek	64.997	26.7
	Kadın	58.350	24.0
15-64	Erkek	56.770	23.3
	Kadın	56.976	23.4
64+	Erkek	2.770	1.2
	Kadın	3.469	1.4
Bilinmeyen		103	-
TOPLAM		243.435	100

KAYNAK : DİE – İstatistik Yıllığı, 1994

Genel olarak, G.D.Anadolu Bölgesi illerinden diğer bölgelere çok yoğun bir göç olayı yaşanmaktadır. Bölge illerinden Gaziantep ili en az nüfus kaybı olan il iken, Batman ili tek göç alan il konumundadır. Dönemler itibariyle G.D.Anadolu Bölgesi illerindeki net göç hızları Tablo 7’de verilmektedir.

TABLO 7 : GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLLERİNDEKİ DÖNEMLER İTİBARIYLA NET GÖÇ HIZI (%0)

	1975-1980	1980-1985	1985-1990
G.D.ANADOLU BÖLGESİ	-34	-22	-33
Adıyaman	-35	-36	-40
Diyarbakır	-25	-16	-35
Gaziantep	-2	-5	-0.5
Mardin	-62	-32	-76
Siirt	-30	-43	-157
Şanlıurfa	-62	-21	-32
Batman	-	-	14
Şırnak	-	-	-24

KAYNAK : DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Mardin

1980-1985 ile 1985-1990 dönemleri arasında karşılaştırma yapıldığında, Gaziantep ili hariç tüm illerde ve bölge genelinde göç hızının arttığı görülmektedir. Bu artışın en yüksek olduğu il olan Siirt’te net göç hızı 1980-1985 döneminde %-4.3 iken, 1985-1990 döneminde bu oran %-15.7’ye yükselmiştir. Türkiye genelinde Siirt ili en çok göç veren iller arasında 1985-1990 döneminde 3. Sırada yer almaktadır.

Siirt ili, bölge illeri arasında doğurganlık oranı en yüksek olan il olmakla birlikte, aynı zamanda bebek ölüm oranının da en yüksek olduğu ildir. Toplam doğurganlık hızı, Türkiye genelinde %2.65, bölge genelinde %4.37 iken, Siirt'te bu oran %6.33'tür. Yine bebek ölüm hızı 1990 yılı itibariyle Türkiye genelinde %6.7, bölge genelinde %6.6 iken, Siirt'te bu oran %8'dir.

1990 yılı sayımına göre Siirt nüfusunun iş durumu ve cinsiyete göre dağılımı ise Tablo 8'de verilmektedir.

TABLO 8 : NÜFUSUN İŞ VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

Sayım Yılı	Ücretli		İşveren		Kendi Adına		Ücretsiz Aile İşçisi		TOPLAM	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1970	18.364	2.149	788	925	29.293	2.293	22.472	42.317	70.917	47.684
1975	24.478	1.142	313	30	33.728	1.401	32.597	47.522	91.122	50.099
1980	27.600	2.045	277	7	32.838	1.785	34.388	61.868	98.035	65.730
1985	34.095	2.411	414	118	37.178	4.179	34.876	64.591	106.567	71.299
1990	19.818	1.048	168	-	16.024	2.294	15.591	32.480	51.601	35.822

KAYNAK : DİE-Genel Nüfus Sayımı,Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Siirt, 1990

(Not) Toplamların tutmaması, bilinmeyenler nedeniyle.

Tablodan da görülebileceği gibi, 1990 yılı itibariyle il düzeyinde iş sahibi olan 87.423 kişinin yaklaşık olarak %23.9'u ücretli (20.866 kişi), %0.2'si işveren (168 kişi), %20.9'u kendi adına iş yapan (18.318 kişi) ve %55'i de ücretsiz aile işçisidir (48.071 kişi).

1990 yılı nüfus sayımına göre, ilin 12 yaş ve üzeri nüfusu, 69.196'sı erkek, 69.093'ü kadın olmak üzere toplam 138.289'dur. 12 yaş ve üzeri nüfusun, iktisaden faal olan kısmı (işsiz olup iş arayanlar dahil) ise 57.531'i erkek (%61.5) ve 36.068'i kadın (%38.5) olmak üzere 93.599'dur. İktisaden faal nüfus, il toplam nüfusunun %38.4'üne karşılık gelmektedir. 12 ve daha yukarı yaşta çalışan nüfusun (87.423) toplam nüfusa oranı ise %35.9'dur. İl çalışan nüfusunun 51.601'ini (%59) erkek, 35.822'sini (%41) ise kadınlar oluşturmaktadır. Siirt ili iktisadi faal nüfusunun, iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı Tablo 9'da verilmiştir.

TABLO 9: İL İKTİSADİ FAAL NÜFUSUNUN FAALİYET KOLLARINA GÖRE DAĞILIMI (1990)

FAALİYET KOLLARI	TÜRKİYE		G.D.ANADOLU BÖLGESİ		SİİRT	
	İSTİHDAM	%	İSTİHDAM	%	İSTİHDAM	%
Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	12.547.796	53.7	1.210.617	67.3	62.607	71.6
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	130.823	0.6	3.110	0.2	121	0.1
İmalat Sanayii	2.781.717	11.9	106.936	5.9	1.948	2.3
Elektrik, Gaz ve Su	80.324	0.3	3.571	0.2	156	0.2
İnşaat	1.184.242	5.1	78.502	4.4	3.151	3.6
Ticaret, Lokanta ve Oteller	1.854.306	7.9	101.651	5.7	2.828	3.2
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	775.427	3.3	44.165	2.4	1.586	1.8
Mali Hizmetler, Sigorta, Aracı ve Yardımcı Hizmetler	541.742	2.3	12.870	0.7	348	0.4
Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	3.344.033	14.3	231.833	12.9	14.587	16.7
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	141.483	0,6	5.759	0,3	91	0,1
T O P L A M	23.381.893	100.0	1.799.014	100.0	87.423	100.0

KAYNAK : “DİE- 1990 Genel Nüfus sayımı” Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

İl çalışan nüfusunun 1990 yılı itibariyle tarımdaki payı %71.6 (1990 yılı nüfus sayımına göre Türkiye genelinde bu oran %53'dür), sanayi iş kolundaki payı ise %2.3' (Türkiye genelinde bu oran %12'dir)tür.

İlde tarım sektöründe çalışanların sayısı 62.607 kişi olup, bunun %55'i (34.663) kadınlardan oluşmaktadır. İmalat sanayinde çalışan sayısı ise 1.948 kişi olup, bunun yaklaşık %85'i erkeklerden oluşmaktadır.

İş ve İşçi Bulma Kurumu verilerine göre, ilde kuruma 1994 yılında toplam 204 kişi, 1995 yılında toplam 130 kişi, 1996 yılında ise 116 kişi başvurmuştur. Buna karşılık 1994 yılında 815, 1995 yılında 36 kişi ve 1996 yılında ise 11 kişi işe yerleştirilmiştir. Yıllar itibariyle İş ve İşçi Bulma Kurumu çalışmaları Tablo 10'da verilmektedir.

TABLO 10 : İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNA YAPILAN BAŞVURULAR İLE YURTİÇİNDE VE YURTDIŞINDA İŞE YERLEŞTİRİLENLER

İş ve İşçi Bulma Kurumu Çalışmaları	Kişi		
	1994	1995	1996
Yıl İçinde Yapılan Başvuru	204	130	116
- Erkek	194	125	112
- Kadın	10	5	4
Yıl İçinde İşe Yerleştirilenler	815	36	11
- Erkek	803	35	11
- Kadın	12	1	-
Yurtdışında İşe Yerleştirilenler	35	21	1
- Erkek	26	19	-
- Kadın	9	2	1

KAYNAK: İş ve İşçi Bulma Kurumu , Siirt Şube Müdürlüğü

Siirt'te 1996 yılı sonu itibariyle Sosyal Sigortalar Kurumu'na bağlı işyeri sayısı 574 olup, kayıtlı aktif sigortalı sayısı 3.965 kişidir. 2.737 kişi ise S.S.K.'ndan emekli aylığı almaktadır. S.S.K.'na bağlı işyeri sayısı bölgede 20.133, Türkiye genelinde 759.342, sigortalı kişi sayısı ise bölgede 141.340, Türkiye genelinde 4.624.330'dur.

İlde Bağ-Kur'a kayıtlı üye sayısı 5.322 kişi olup, Bağ-Kur'dan emekli aylığı alanların sayısı ise 3.061'dir. İl genelinde 2.631 kişi de Emekli Sandığı'ndan emekli aylığı almaktadır.

4.2. EĞİTİM

1990 yılı nüfus sayımına göre Siirt ilinde 6 yaş ve üzeri nüfus içinde okuma-yazma bilenlerin %54'tür. Bu oran erkeklerde %71, kadınlarda %36'dır. 6 yaş ve üzeri nüfus içinde okuma-yazma bilenlerin oranı G.D.Anadolu Bölgesi'nde %60,4, Türkiye genelinde ise %80,5'tir.

Okuryazarlık ve bitirilen bitirilen son öğretim kurumuna göre nüfusun dağılımı Tablo 11'de verilmiştir.

TABLO 11: OKURYAZARLIK VE BİTİRİLEN SON ÖĞRETİM KURUMUNA GÖRE NÜFUS

	TÜRKİYE		G.D.ANADOLU BÖL.		SİİRT	
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%
Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus	9.587.981	19,5	1.645.671	39,6	87.162	46,0
Okuma Yazma Bilen Nüfus	39.555.483	80,5	2.513.993	60,4	102.214	54,0
OKUMA VE YAZMA YAŞINDAKİ NÜFUS	49.163.110	100,0	4.159.664	100,0	189.376	100,0
Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olmayan	7.817.536	19,8	753.988	30,0	33.788	33,0
Mezun Olup Olmadığı Bilinmeyen	17.632	0,0	503	0,0	22	0,0
Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan	31.720.315	80,2	1.759.502	70,0	68.404	67,0
İlkokul Mezunu	22.681.303	71,5	1.328.044	75,5	51.773	75,7
Ortaokul Mezunu	3.697.536	11,7	198.426	11,2	7.379	10,7
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	17.448	0,1	621	0,1	39	0,1
Lise Mezunu	2.805.852	8,8	140.268	8,0	4.702	6,9
Lise Dengi Meslek Okulu	1.012.297	3,2	36.135	2,0	2.245	3,3
Yüksekokul ve Fakülte Mezunu	1.497.345	4,7	55.809	3,2	2.261	3,3
Öğrenim Kurumu Bilinmeyen	8.534	0,0	199	0,0	5	0,0

KAYNAK : DİE, "1990 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Siirt ilinde okuma-yazma bilen nüfusun %33'ü herhangi bir öğrenim kurumundan mezun olmamıştır. Bir öğrenim kurumundan mezun olanların %75.7'si ilkokul, %10.8'i ortaokul ve dengi okul, %10.2'si lise ve dengi okul ve %3.3'ü de yüksekokul ve fakülte mezunudur. Siirt ilinde bir öğrenim kurumundan mezun olanların okul türlerine göre dağılımı, Türkiye ve bölge ile karşılaştırıldığında; ilde ilkokuldan mezun olanların oranının Türkiye ve bölge oranından yüksek olduğu görülmektedir. İlde ortaokul ve lise mezunu olanların oranı Türkiye ve bölge oranına yakinken, yüksekokul ve fakülte mezunu olanların oranı, özellikle Türkiye oranının oldukça altındadır.

Siirt ilindeki okullaşma oranının okul gruplarına göre dağılımı, 1995-1996 öğrenim dönemi itibariyle, Türkiye ve G.D.Anadolu Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak Tablo 12'de verilmiştir.

**TABLO 12 : OKUL GRUPLARINA GÖRE G.D.A. BÖLGESİ
İLLERİNDEKİ OKULLAŞMA ORANLARI (1995-1996) (%)**

	İlkokul	Ortaokul ve Dengi	Lise ve Dengi	Fakülte ve Yüksekokul
TÜRKİYE	89.3	53.14	38.72	22.87
G.D.ANADOLU BÖL.	70.4	28.27	18.70	3.88
Adıyaman	82.28	35.17	25.59	1.10
Diyarbakır	64.00	27.69	18.55	7.44
Gaziantep	99.31	37.62	24.52	3.64
Mardin	64.15	22.14	15.13	0.51
Siirt	53.35	23.64	18.41	4.07
Şanlıurfa	62.06	21.98	13.48	5.44
Batman	62.49	26.60	16.34	1.78
Şırnak	55.62	16.45	7.36	0.25

KAYNAK : DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Mardin

Tablodan da görüldüğü gibi, 1995-1996 öğrenim döneminde, ildeki ilkokul, ortaokul ve liselerdeki okullaşma oranı, gerek bölge, gerekse Türkiye ortalamalarının oldukça altındadır. Yüksekokul ve fakültelerdeki okullaşma oranı ise, bölge oranının üzerinde olmakla birlikte, Türkiye oranının yine çok altında kalmaktadır. Genel olarak bölge okullaşma oranları, tüm okul gruplarında Türkiye ortalamalarının altındadır.

1997-1998 öğrenim yılı itibariyle, Siirt'te 362 ilköğretim, 5 ortaokul, 8 genel, 2 imam hatip, 1 endüstri meslek, 1 kız meslek, 2 ticaret, 1 anadolu, 1 sağlık meslek ve 1 de ev ekonomisi meslek olmak üzere toplam 17 lise, 4 yıllık eğitim fakültesi ile sağlık meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Genel içerisinde 4 adet yatılı ilköğretim bölge okulu mevcuttur.

Öğrenim dönemleri itibariyle Siirt ilindeki okul, öğrenci ve öğretmen sayıları Tablo 13'de verilmiştir.

TABLO 13 : İLDEKİ OKUL, ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI

	1994-1995	1995-1996	1996-1997	1997-1998
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETİM				
-Okul Sayısı	58	49	47	49
-Öğrenci Sayısı	497	511	656	513
-Öğretmen Sayısı	48	51	50	44
İLKOKUL				
-Okul Sayısı	354	356	357	362
-Öğrenci Sayısı	22.728	24.388	26.212	33.068
-Öğretmen Sayısı	723	838	842	1.053
ORTAOKUL				
Genel				
-Okul Sayısı	30	30	31	-
-Öğrenci Sayısı	5.337	4.940	4.067	-
-Öğretmen Sayısı	158	164	180	-
Mesleki ve Teknik				
-Okul Sayısı	4	4	5	5
-Öğrenci Sayısı	1.283	1.404	1.211	893
-Öğretmen Sayısı	-	-	-	-
LİSE				
Genel				
-Okul Sayısı	8	8	7	7
-Öğrenci Sayısı	2.635	2.934	2.466	2.617
-Öğretmen Sayısı	114	149	128	104
Mesleki ve Teknik				
-Okul Sayısı	9	10	10	10
-Öğrenci Sayısı	1.840	1.998	2.307	2.215
-Öğretmen Sayısı	140	163	183	135

KAYNAK: İl Planlama Müdürlüğü, Siirt

İl genelinde 8'i öğrenci azlığı, 64'ü köy dağılması, 14'ü okul binalarının tahrip edilmesi, 125'i güvenlik, 26'sı öğretmensizlik ve 1'i de diğer nedenlerle olmak üzere toplam 238 okul eğitim ve öğretime kapalı bulunmaktadır.

Son yıllarda köyden kente göçün hızlanması göz önünde bulundurularak, şehir merkezlerinde yurt ve pansiyon yapımına hız verilmiş, ilk ve orta öğrenime yönelik yurt ve pansiyon kapasitesi 4.967'ye çıkarılmıştır. Yükseköğrenime ait yurdun kapasitesi ise 672'dir.

4.3. SAĞLIK

Siirt ilinde 1996 yılı itibariyle biri özel sektöre ait olmak üzere 8 yataklı tedavi kurumu faaliyet göstermektedir. Bunların 5 tanesi Merkez ve İlçelerdeki Devlet Hastaneleri, 2 tanesi Sağlık Merkezi ve biri de SSK hastanesidir. Bu yataklı tedavi kurumlarının yıllar itibariyle yapmış oldukları hizmetler ve yatak işgal oranları Tablo 14'de verilmektedir.

TABLO 14 : YATAKLI TEDAVİ KURUMLARININ YATAK SAYISI SAĞLIK PERSONELİ SAYISI VE FAALİYETLERİ

YATAKLI TEDAVİ KURUMLARI	1994	1995	1996
YATAK SAYISI			
-Kadro	1.017	1.022	1.072
-Fiili	973	948	1.142
SAĞLIK PERSONELİ SAYISI			
-Uzman Hekim	140	143	169
-Pratisyen Hekim	33	118	225
-Diş Hekimi	12	12	11
POLİKLİNİK MUAYENE SAYISI	726.314	769.568	765.788
YATAN HASTA SAYISI	25.638	24.413	23.863
AMELİYAT SAYISI	7.852	9.482	9.248
- Büyük	3.386	4.879	3.729
- Orta	2.694	2.829	3.819
- Küçük	1.772	1.774	1.700
DOĞUM SAYISI	9.949	10.231	9.910
YATAK İŞGAL ORANI (%)	55,2	56,8	48,0

KAYNAK: T.C. Sağlık Bakanlığı

Siirt ilinde ayrıca 17'si il merkezinde, 14'ü ilçe merkezinde ve 52'si köylerde olmak üzere 83 Sağlık Ocağı (5'i faal değil), 499 Sağlık evi (5'i faal değil) mevcuttur. İlde 133 eczacı, 441 sağlık memuru ve teknisyeni, 724 ebe ve 736 hemşire bulunmaktadır. 1996 yılı sonu itibariyle ilde 8.153 kişiye bir sağlık ocağı, 1.355 kişiye bir sağlık evi düşmektedir. Türkiye genelinde ise 12.833 kişiye bir sağlık ocağı, 5.463 kişiye ise bir sağlık evi düşmektedir.

4.4. TARIMSAL, HAYVANSAL ETKİNLİKLER VE ORMANCILIK

Yıllar itibariyle ilin cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH)'nın dağılımına bakıldığında, tarım sektörünün payının oldukça önemli olduğu görülmektedir. İl tarım sektörünün il GSYH'ndan aldığı pay 1987'de %22.9 iken, bu oran 1995'de %27.8'e ve 1996'da da %28.8'e yükselmiştir. Siirt ili tarımsal hasılasının yıllar itibariyle gelişimi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Türkiye tarım hasılası içindeki payı Tablo 15'de verilmiştir.

**TABLO 15 : SİİRT İLİ TARIMSAL HASILASININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ
BÖLGE VE TÜRKİYE HASILASI İÇİNDEKİ YERİ
(Cari fiyatlarla) (Milyon TL)**

Faaliyet Kolu	1987	1990	1992	1994	1995	1996
- Çiftçilik ve Hayvancılık	91.412	389.474	562.151	1.876.345	4.197.465	7.762.215
- Ormancilik	6.762	28.030	52.869	78.064	129.554	304.387
- Balıkçılık	-	-	-	-	-	-
Siirt Tarım Hasılası (1)	98.174	417.504	615.020	1.954.409	4.327.019	8.066.602
G.D.A. Böl. Tarım Hasılası (2)	1.038.278	5.817.670	14.204.658	60.669.540	125.008.437	243.190.351
Türkiye Tarım Hasılası (3)	13.314.271	68.692.041	163.826.637	598.169.762	1.218.178.131	2.489.773.564
(1)/(2) (%)	9.5	7.2	4.3	3.2	3.5	3.3
(1)/(3) (%)	0.7	0.6	0.4	0.3	0.4	0.3

Kaynak : DİE

1990 Genel Nüfus Sayım sonuçlarına göre ilde çalışan nüfusun %71.2 gibi çok büyük bir oranı tarım sektöründe faaliyet göstermekte olup, il toplam nüfusunun %54.8'i köylerde yaşamaktadır. Ancak, 5.406 km²'lik alana sahip olan Siirt il topraklarının sadece %14'ü tarım arazisinden oluşmaktadır. Tarım arazisinin azlığında, ilin engebeli arazi yapısının da etkisi vardır. Bu oranlar ilin tarımsal yapısı hakkında bazı ipuçları vermektedir.

4.4.1. BİTKİSEL ÜRETİM

Siirt il topraklarının 85.893 hektarlık kısmı (%14) tarıma elverişli durumda olup, bunun genellikle %85 kadarı tarla alanı, %15 kadarı da sebzelik, meyvelikler ve bağ şeklinde kullanılmaktadır.

İldeki mevcut tarım arazisinin (85.893) 14.500 hektarlık kısmı sulamaya elverişli olup, bunun da yaklaşık %29'u (toplam tarım arazisinin %4.9'u) halk sulaması şeklinde

sulanabilmektedir. 62.721 hektarlık alanda ise kuru tarım yapılmaktadır. Sulamaya elverişli olup halen sulanamayan arazilerin, Kurtalan – Ceffan Göleti ve GAP dahilindeki yatırımların devreye girmesiyle sulu tarıma açılacağı tahmin edilmektedir. Genel olarak sulu alanlarda tütün, pamuk ve sebze ekimi yapılmaktadır. Sulamaya yeni açılacak yörelerde susam, yem bitkileri, sebze ve ikinci ürün olarak ta mısır, soya, yer fıstığı ve çeltik ekimi yapılabilecektir. İl tarım alanlarının sulama durumları Tablo 16’da verilmiştir.

TABLO 16: SULANAN TARIM ALANLARININ SULAMA BİÇİMLERİ İTİBARIYLA DAĞILIMI(Ha) (1996)

	Alan (Ha)
Toplam Tarım Arazisi	85.893
Sulanabilir Arazi	14.500
Sulanan Arazi	4.200
-Devlet Sulaması	-
-Halk Sulaması	4.200

KAYNAK: Siirt İl Planlama Müdürlüğü

1996 yılı itibariyle ekilen 50.268 hektarlık tarla alanının 39.070 hektarlık kısmında (%77.8) başta buğday olmak üzere tahıl ürünleri üretimi, 8.610 hektarlık kısmında (17.1) baklagiller, 2.239 hektarlık kısmında endüstriyel bitkiler ve 319 hektarlık kısmında da yumru bitkiler üretimi yapılmıştır.

Siirt ili tarla ürünleri üretiminde, 1996 yılında ekilen alan itibariyle ilk sırayı 26.022 hektarla buğday, ikinci sırayı ise 12.785 hektarla arpa almaktadır. Baklagillerden mercimek (kırmızı), endüstriyel bitkilerden pamuk (kütü) ve yumru bitkilerden ise soğan (kuru) en çok ekimi yapılan ürünlerdir.

Önceleri önemli miktarlarda gerçekleşen tütün üretimi, ekimine kota getirilmesinin ardından yerini alternatif ürün olarak pamuk üretimine bırakmıştır. Pamuk ekimi ağırlıklı olarak Kurtalan ilçesinde, Garzan çayı kenarındaki köylerde yapılmaktadır. Yıllar itibariyle Siirt ili tarla ürünleri üretim miktarları Tablo 17’de verilmiştir.

TABLO 17 : YILLAR İTİBARIYLA SİİRT İLİ TARLA ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (Ton)

Ürün Adı	1993	1994	1995	1996
Buğday	36.654	43.604	31.669	39.174
Arpa	19.075	23.157	19.432	21.610
Prinç	921	719	773	914
Nohut	489	676	626	720
Mercimek(Kırmızı)	6.036	10.376	7.102	7.848
Tütün	3.028	1.290	1.362	1.582
Pamuk(Saf ve kütlü)	175	1.047	4.550	4.912
Susam	-	28	28	28
Çiğit	291	464	2.337	2.559
Soğan(Kuru)	5.683	5.217	5.026	5.279
Sarımsak(Kuru)	33	30	32	38

KAYNAK: DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

1996 yılı itibariyle il tarla ürünleri üretimi, ekilen alanları ve verimi ise Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 18’de verilmektedir.

TABLO 18 : SİİRT İLİ VE TÜRKİYE TARLA ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ VE VERİMİ (1996)

Ürün Adı	TÜRKİYE			SİİRT		
	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Ha)	Verim (Kg / Ha)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Ha)	Verim (Kg / Ha)
TAHILLAR	25.650.000	12.975.000		61.698	39.070	
-Buğday	18.000.000	9.400.000	1.985	39.174	26.022	1.505
-Arpa	7.500.000	3.525.000	2.203	21.610	12.785	1.690
-Pirinç	150.000	50.000	3.067	914	263	3.475
BAKLAGİLLER	1.245.000	1.220.000		8.568	8.610	
-Nohut	730.000	745.000	940	720	750	960
-Mercimek (Kırmızı)	515.000	475.000	1.096	7.848	7.860	998
ENDÜSTRİYEL BİTKİLER	3.278.994	966.613		6.494	2.239	
-Tütün	204.000	209.919	952	1.582	879	1.800
-Pamuk (saf ve kütlü)	3.074.994	756.694	2.800	4.912	1.360	2.800
YAĞLI TOHURLAR	1.317.527	73.000		2.587	30	
-Susam	30.000	73.000	409	28	30	933
-Çiğit	1.287.527	-	1.640	2.559	-	1.882
YUMRU BİTKİLER	2.925.000	153.000		5.317	319	
-Soğan (Kuru)	2.850.000	143.000	19.396	5.279	300	17.597
-Sarımsak (Kuru)	75.000	10.000	7.279	38	19	2.000

KAYNAK: DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

Tablodan da izlendiği üzere Siirt ilinde tarla ürünleri içerisinde gerek ekilen alan, gerekse üretim miktarı açısından tahıllar en önemli ürünü oluşturmaktadır. Tahıllar içerisinde de en önemli ürün buğdaydır. İl tarla ürünleri üretimi, Türkiye üretimi içerisinde (ilde üretilen mevcut ürünler dikkate alındığında) tahıllarda %0.24, baklagillerde %0.69, endüstriyel bitkilerde %0.20, yağlı tohumlarda %0.20 ve yumru bitkilerde de %0.18 oranında pay almaktadır. Genel olarak Siirt ili tarla ürünleri üretiminin Türkiye üretimi içindeki payı önemsiz düzeydedir. Siirt ili sebze ürünleri üretiminin yıllar itibariyle gelişimi Tablo 19'da verilmiştir.

TABLO 19 : YILLAR İTİBARIYLA SİİRT İLİ SEBZE ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

ÜRÜN ADI	1993	1994	1995	1996
YAPRAĞI YENEN SEBZELER	673	620	594	594
-Marul (kıvırcık)	48	36	40	40
-Marul (göbekli)	73	40	40	40
-Maydonoz	19	24	24	24
-Ispanak	491	480	450	450
-Pırasa	42	40	40	40
BAKLAGİL SEBZELERİ	161	147	147	155
-Fasulye	161	147	147	155
MEYVESİ YENEN SEBZELER	37.738	37.295	37.001	37.393
-Kavun	10.287	10.760	10.550	11.200
-Karpuz	8.061	7.291	7.100	6.600
-Kabak (Sakız)	160	160	145	160
-Hıyar	1.411	1.405	1.337	1.363
-Patlıcan	6.959	6.760	7.054	6.955
-Domates	8.396	8.440	8.480	8.760
-Biber (Dolmalık)	1.725	1.795	1.750	1.795
-Biber (Sivri)	739	684	585	560
SOĞANSI, YUMRU VE KÖK SEBZELER	1.113	1.214	1.247	1.247
-Sarımsak (Taze)	21	21	21	21
-Soğan (Taze)	838	918	998	998
-Havuç	39	40	40	40
-Turp (Kırmızı)	106	110	88	88
-Şalgam	109	125	100	100

KAYNAK: DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

İlde 1993 yılında 1.828 hektar, 1994 yılında 1.798 hektar, 1995 yılında 1.701 hektar ve 1996 yılında 2.044 hektar alan sebze ekim alanı olarak kullanılmıştır. Türkiye genelinde ise 1995 yılında 758.212 hektar, 1996 yılında da 785.308 hektar alan sebze ekim alanı olarak kullanılmıştır.

Tablo 19'dan da görüldüğü gibi, 1993-1996 yılları arasında il sebze üretiminde pek fazla bir değişiklik olmamıştır. Bu dönem içerisinde soğans, yumru ve kök sebze üretimi bir

miktar artarken, yaprağı yenen sebzeler, meyvesi yenen sebzeler ve baklagil sebzeleri üretiminde azalma olmuştur.

İlde sebze üretimi Mayıs – Eylül ayları arasında yapılabilmekte, diğer aylarda sebze ihtiyacı diğer illerden temin edilmektedir. Pahalı ve kalitesiz sebze tüketimini engellemek, istihdam yaratmak ve il ekonomisini güçlendirmek amacıyla İl Özel İdaresi'nin öncülüğünde seracılık projesi geliştirilmiş ve projenin finansmanı sağlanmıştır. Bu projeye göre 40 adet sera yapılacak ve 80 kişiye istihdam sağlanacaktır.

1996 yılı itibariyle 2.044 hektar alanda yapılan il sebze ürünleri üretimi içinde en yüksek pay meyvesi yenen sebze ürünlerine ait olup, 39.389 ton civarında gerçekleşen toplam sebze üretimi içerisinde %94.9 gibi yüksek bir pay almaktadır. 1995 ve 1996 yılları il ve Türkiye toplam sebze üretimi (ilde üretilen sebzeler itibariyle) ile karşılaştırması Tablo 20'de verilmektedir.

TABLO 20 : SİİRT İLİ VE TÜRKİYE SEBZE ÜRETİMİ (Ton)

Ürün Adı	TÜRKİYE		SİİRT	
	1995	1996	1995	1996
YAPRAĞI YENEN SEBZELER	771.000	773.500	594	594
-Marul (kıvırcık)	84.000	85.000	40	40
-Marul (göbekli)	165.000	165.000	40	40
-Maydonoz	27.000	27.500	24	24
-Ispanak	180.000	180.000	450	450
-Pırasa	315.000	316.000	40	40
BAKLAGİL SEBZELERİ	460.000	455.000	147	155
-Fasulye	460.000	455.000	147	155
MEYVESİ YENEN SEBZELER	16.020.000	17.230.000	37.001	37.393
-Kavun	1.800.000	1.900.000	10.550	11.200
-Karpuz	3.600.000	3.900.000	7.100	6.600
-Kabak (Sakız)	290.000	330.000	145	160
-Hıyar	1.250.000	1.300.000	1.337	1.363
-Patlıcan	750.000	850.000	7.054	6.955
-Domates	7.250.000	7.800.000	8.480	8.760
-Biber (Dolmalık)	330.000	350.000	1.750	1.795
-Biber (Sivri)	750.000	800.000	585	560
SOĞANSI, YUMRU VE KÖK SEBZELER	646.400	675.750	1.247	1.247
-Sarımsak (Taze)	29.500	25.000	21	21
-Soğan (Taze)	235.000	230.000	998	998
-Havuç	250.000	270.000	40	40
-Turp (Kırmızı)	131.000	150.000	88	88
-Şalgam	900	750	100	100

KAYNAK: DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

Tablodan da görülebildiği gibi, 1996 yılı itibariyle il sebze üretimi Türkiye üretimi içinde, yaprağı yenen sebzelerde %0.08, baklagil sebzelerinde %0.03, meyvesi yenen sebzelerde %0.22 ve soğansu, yumru ve kök sebzelerde %0.18 oranında pay almaktadır. Genel olarak Siirt ili sebze ürünleri üretiminin Türkiye toplam üretimi içindeki payı önemsiz düzeydedir.

Siirt ili meyve ürünleri üretiminin yıllar itibariyle gelişimi 21'de verilmiştir.

TABLO 21 : YILLAR İTİBARIYLA SİİRT İLİ MEYVE ÜRETİMİ (Ton)

	1993	1994	1995	1996
YUMUŞAK ÇEKİRDEKLİLER	1.148	1.102	921	1.169
-Armut	638	603	463	617
-Ayva	52	56	51	50
-Elma	458	443	407	502
TAŞ ÇEKİRDEKLİLER	980	879	763	951
-Erik	176	174	162	190
-Kayısı	288	251	219	285
-Zerdali	220	211	208	222
-Kiraz	29	28	22	29
-Şeftali	242	193	135	201
-Vişne	25	22	17	24
SERT KABUKLULAR	2.297	2.680	1.820	2.660
-Antep Fıstığı	1.053	1.521	1.017	1.655
-Ceviz	1.047	982	662	785
-Badem	197	179	141	220
ÜZÜMSÜ MEYVELER	22.667	21.858	5.692	10.307
-Dut	114	107	90	70
-İncir	86	101	102	147
-Nar	6.026	5.558	2.665	3.261
-Üzüm	16.441	16.092	2.835	6.829
TOPLAM	27.092	26.521	9.196	15.087

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

Tablodan da görüleceği gibi, Siirt ili meyve ürünleri üretimi 1993'de 27.092 ton iken, 1995 yılında 9.196 tona düşmüş, 1996 yılında ise bir miktar yükselerek 15.087 tona yükselmiştir. 1996 yılı il toplam meyve üretimi içerisinde en büyük payı üzüksü meyveler (%68) almaktadır. Üretim miktarı açısından ikinci sırada sert kabuklu meyveler (%18) bulunmaktadır.

1996 yılı itibariyle il ve Türkiye meyve üretim miktarları ve meyve ağacı sayıları Tablo 22'de verilmektedir.

TABLO 22 : SİİRT İLİ VE TÜRKİYE MEYVE ÜRETİMİ VE AĞAÇ SAYILARI (Ton)

	TÜRKİYE		SİİRT	
	Üretim (Ton)	Ağaç Sayısı (Adet)	Üretim (Ton)	Ağaç Sayısı (Adet)
YUMUŞAK ÇEKİRDEKLİLER	2.700.000	55.681.000	1.169	114.180
-Armut	415.000	13.905.000	617	59.120
-Ayva	85.000	3.556.000	50	3.520
-Elma	2.200.000	38.220.000	502	51.540
TAŞ ÇEKİRDEKLİLER	1.106.000	49.084.000	951	115.810
-Erik	195.000	8.537.000	190	23.400
-Kayısı	206.000	11.878.000	285	28.540
-Zerdali	35.000	2.733.000	222	30.400
-Kiraz	200.000	8.320.000	29	10.460
-Şeftali	360.000	12.676.000	201	14.540
-Vişne	110.000	4.940.000	24	8.470
SERT KABUKLULAR	218.000	53.076	2.660	1.236.720
-Antep Fıstığı	60.000	44.080.000	1.655	1.140.100
-Ceviz	115.000	4.494.000	785	55.870
-Badem	43.000	4.502.000	220	40.750
ÜZÜMSÜ MEYVELER	4.120.000	17.411.000	10.307	427.190
-Dut	74.000	3.203.000	70	32.870
-İncir	290.000	10.778.000	147	27.540
-Nar	56.000	2.870.000	3.261	366.780
-Üzüm	3.700.000	560.000	6.829	5.740
TOPLAM	8.144.000	175.252.000	15.087	1.893.900

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

Siirt ilinde, mevcut meyve ağacı sayısı 1993 yılında 1.007.690'ı meyve veren, 918.320'si meyve vermeyen yaşta olmak üzere toplam 1.926.010 adet, 1994 yılında 1.069.450'si meyve veren, 825.020'si meyve vermeyen yaşta olmak üzere toplam 1.894.470 adet, 1995 yılında 1.141.850'si meyve veren, 752.040'ı meyve vermeyen yaşta olmak üzere toplam 1.893.890 adet ve 1996 yılında 1.212.230'u meyve veren, 681.670'i meyve vermeyen yaşta olmak üzere toplam 1.893.900 adettir. Türkiye genelinde ise 1996 yılı itibariyle (Siirt ilinde üretilen meyveler bazında) 133.342.000'i meyve veren, 41.910.000'i meyve vermeyen yaşta olmak üzere toplam 175.252.000 adet meyve ağacı mevcuttur.

1996 yılı itibariyle ilde bulunan meyve ağacı sayısının, Türkiye toplam meyve ağacı sayısı içindeki payı yaklaşık olarak %1'dir. 1996 yılı itibariyle il toplam meyve üretimi, Türkiye

toplam meyve üretimi içerisinde (ilde üretilen meyveler bazında) yaklaşık %0.19 oranında pay almaktadır.

Siirt'te önceleri geleneksel usullerle yapılan tarımsal faaliyetler, teknik gelişmelere paralel olarak modern usullerle yapılmaya başlanmıştır. Traktör ve zirai aletler ile gübre, kaliteli tohum ve tarım ilaçları kullanımını gün geçtikçe artmaktadır.

İlde daha önceleri nadasa ayrılan tarım alanlarına son yıllarda mercimek ekilmeye başlanmış, nadasa ayrılan tarım alanları daraltılarak mercimek üretiminde büyük artış sağlanmıştır.

İlin dağlık ve bağlık kesimlerinde fıstık ve bıtım (menengiç) ağaçları oldukça fazladır. Son yıllarda menengiç ağaçlarının aşılmasına başlanmış, 1994 yılında 107.000, 1995 yılında 22.000 ve 1997 yılında 60.000 ağaca antep fıstığı aşısı yapılmıştır. Devam eden aşılama çalışmaları ile artacak olan fıstık üretiminin, il ekonomisine büyük katkılar sağlaması beklenmektedir.

Yabani fıstık çalışmaları yanında, özellikle yaygınlaşan kültür fıstıkçılığının geliştirilmesi, il ekonomisinde büyük iyileşmeler sağlayabilecektir. Mevcut tesislerin modernleştirilmesi ve geliştirilmesi de fıstığın pazarlama gücünü artırabilecektir.

1996 yılı itibariyle Siirt ilinde bulunan tarımsal araç ve gereç sayısı Tablo 23'de verilmektedir.

TABLO 23 : İL TARIMSAL ARAÇ VE GEREÇ SAYISI (1996)

Tarımsal Araç ve Gereç Adı	Miktar (Adet)	Tarımsal Araç ve Gereç Adı	Miktar (Adet)
Karasaban	4.097	Sapdöver	10
Hayvan Pulluğu	243	Sellektör	3
Kulaklı Traktör Pulluğu	673	Yem Kırma Makinesi	4
Ark Pulluğu	10	Sırt Pulverizatörü	507
Diskli Traktör Pulluğu	30	Kuyruk Milinden Hrk. Pulverizatör	60
Diskli Anız Pulluğu	3	Motorlu Pulverizatör	2
Anız Pulluğu	2	Tozlayıcı	14
Kültivatör	90	Atomizör	28
Merdane	52	Santrifüj Pompa	85
Diskli ve Diğer Tırmıklar	207	Motopomp (Elektrikli)	55
Dişli Tırmık	57	Motopomp (Termik)	141
Ot Tırmağı	153	Kuluçka Makinesi	1
Tahıl Mibzeri	27	Civciv Ana Makinesi	1
Kombine Tahıl Mibzeri	16	Süt Sağma Makinesi (Seyyar)	8
Kimyevi Gübre Dağıtıcısı	19	Tarım Arabası (Römork)	631
Harman Makinesi	202	Su Tankeri (Tarımda kullanılan)	52
Döven	1.520	Traktör	733

KAYNAK : Tarımsal Yapı İstatistikleri, DİE, 1996

1996 yılı itibariyle ilde gübrelenen tarım arazisi 60.000 hektar olup, toplam tarım arazisinin (85.893) yaklaşık %70'ini teşkil etmektedir. Yine 1996 yılı itibariyle ilde 37.221 ton kimyasal gübre, 4.900 ton çiftlik gübresi kullanılmıştır. Tablo 24'de Siirt ili gübre kullanımının yıllar itibariyle gelişimi verilmektedir.

TABLO 24 : İL GÜBRE KULLANIMI VE GÜBRELENEREN ALAN

KULLANILAN GÜBRE	1993	1994	1995	1996
KİMYASAL GÜBRE (Ton)	25.206	24.402	22.213	37.221
-Saf N	15.388	10.552	15.015	27.240
-Saf P2O5	9.818	3.850	7.198	9.981
ÇİFTLİK GÜBRESİ (kuru) (Ton)	5.700	6.500	5.750	4.900
GÜBRELENEREN ARAZİ (Ha)	51.536	49.700	53.000	60.000

KAYNAK : Siirt İl Planlama Müdürlüğü

İlde yıllar itibariyle yaklaşık olarak 120-125 ton dolayında tarımsal mücadele ilacı kullanılmaktadır.

4.4.2. HAYVANCILIK

Siirt'in en önemli geçim kaynaklarından birisi de hayvancılıktır. İl dahilinde yayla ve kışlakların olması, bitki örtüsünün zenginliği hayvancılığı cazip hale getirmektedir. Ancak, son yıllarda yaşanan olumsuzluklar, yayla çıkışlarının zorlaşması ve körfez ülkelerine yapılan ihracatın durması hayvancılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Yıllar itibariyle Siirt ili hayvan varlığı Tablo 25'de verilmektedir.

**TABLO 25 : İL HAYVAN VARLIĞININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ
(Adet)**

TÜRÜ	1993	1994	1995	1996
BÜYÜKBAŞ HAYVAN	25.030	24.630	25.200	25.980
-Sığır	25.030	24.630	25.200	25.980
-Sığır Kültürü	100	170	841	1.000
-Sığır Kültür Melezi	980	1.300	1.483	1.610
-Sığır Yerli	18.440	17.000	16.765	16.936
-Dana Kültür	70	280	429	670
-Dana Kültür Melezi	380	590	757	810
-Dana Yerli	5.060	5.020	4.925	4.954
KÜÇÜKBAŞ HAYVAN	553.900	540.870	529.620	532.510
-Koyun	367.690	361.020	353.140	354.300
-Kıl Keçisi	169.880	164.650	162.250	164.040
-Tiftik Keçisi	16.330	15.200	14.230	14.170
TEK TIRNAKLILAR	16.470	15.890	14.950	14.870
-At	2.480	2.120	1.810	1.650
-Katır	8.610	8.830	8.430	8.520
-Eşek	5.380	4.940	4.710	4.700
KÜMES HAYVANLARI	226.850	198.325	165.630	164.250
-Tavuk	193.900	171.510	134.350	133.700
-Hindi	26.800	21.590	26.230	25.000
-Ördek	1.680	1.285	1.290	1.450
-Kaz	4.470	3.930	3.760	4.100
KOVAN SAYISI	11.450	10.400	10.400	10.365

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

Söz konusu olumsuzlukların giderilebilmesi için, son yıllarda yerleşik kültür ırkı yetiştiriciliğine geçilmiş ve bu amaçla Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri kuruluş çalışmalarına başlanarak belli bir aşamaya gelinmiştir. 1996 yılında 154 kişiye 1.020 baş besi ve 232 baş gebe düve dağıtılmıştır. İlk defa Kurtalan Uluköy ve çevre köylerde kurulan kooperatife “Ortakların Mülkiyetinde 200 Başlık Süt Sığırcılığı” projesi uygulanmıştır. Projenin başarılı olmasının ardından Baykan-Merkez, Baykan-Ziyaret Beldesi, Pervari-

Palamutlu, Aydınlar-Çınarlısu, Eruh-Merkez ve çevre köylerinde 5 adet daha kooperatif kurulmuştur.

Tablodan da görüldüğü gibi, 1993 - 1996 yılları arasında, il hayvan varlığında büyükbaş hayvanlar dışında tüm hayvan türlerinde azalma olmuştur. Bu dönemde özellikle kümes hayvanlarında %27.6 gibi yüksek bir oranda azalma gözlenmektedir.

1996 yılı itibariyle Siirt ili hayvan varlığı, Türkiye ve Bölge hayvan varlığı ile karşılaştırmalı olarak Tablo 26'da verilmektedir.

TABLO 26 : İL HAYVAN VARLIĞININ BÖLGE VE TÜRKİYE İÇİNDEKİ YERİ (1996)

	TÜRKİYE(1)	GDA BÖL.(2)	SIİRT(3)	(3)/(1)	(3)/(2)	(2)/(1)
	(Adet)	(Adet)	(Adet)	(%)	(%)	(%)
BÜYÜKBAŞ HAYVAN	11.886.000	732.860	25.980	0.22	3.54	6.16
-Sığır	11.886.000	736.090	25.980	0.22	3.54	6.16
-Sığır Kültür	1.161.595	19.939	1.000	0.09	5.01	1.72
-Sığır Kültür Melezi	3.188.191	80.014	1.610	0.05	2.01	2.51
-Sığır Yerli	3.510.715	426.051	16.936	0.48	3.97	12.14
-Dana Kültür	633.405	13.291	670	0.11	5.04	2.09
-Dana Kültür Melezi	1.720.809	31.478	810	0.05	2.57	1.83
-Dana Yerli	1.671.285	165.299	4.954	0.30	3.00	9.89
KÜÇÜKBAŞ HAYVAN	42.023.000	6.422.360	532.510	1.30	8.29	15.28
-Koyun	33.072.000	4.736.540	354.300	1.07	7.48	14.32
-Kıl Keçisi	8.242.000	1.637.080	164.040	2.00	10.02	19.86
-Tiftik Keçisi	709.000	48.740	14.170	2.00	29.07	6.87
TEK TIRNAKLILAR	1.234.000	181.700	14.870	1.20	8.18	14.72
-At	391.000	67.160	1.650	0.42	2.45	17.17
-Katır	154.000	31.610	8.520	5.53	26.95	20.52
-Eşek	689.000	82.930	4.700	0.68	5.66	12.04
KÜMES HAYVANLARI	158.756.215	4.115.170	164.250	0.10	3.99	2.59
-Tavuk	152.956.970	3.251.100	133.700	0.09	4.11	2.12
-Hindi	3.063.540	636.900	25.000	0.82	3.92	20.79
-Ördek	1.093.860	95.870	1.450	0.13	1.51	8.76
-Kaz	1.641.845	129.100	4.100	0.25	3.17	7.86
KOVAN SAYISI	3.964.718	85.729	10.365	0.26	12.09	2.16

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri, 1996

Tablodan da görüldüğü gibi, Siirt ili hayvan varlığının Türkiye hayvan varlığı içindeki payı, bütün hayvan türlerinde çok düşüktür. İlin, bölge hayvan varlığı içindeki payı ise özellikle küçükbaş (%8.3) ve tek tırnaklı (%8.2) hayvanlarda daha anlamlı bir düzeydedir. G.D.A. Bölgesi hayvan varlığının Türkiye toplam hayvan varlığı içindeki payı da yine küçükbaş (%15.3) ve tek tırnaklı (%14.7) hayvanlarda küçümsenemeyecek orandadır.

Ancak, geçmiş yıllarda bu payın daha da yüksek olduğu bilinmektedir. Siirt ilinin yıllar itibariyle hayvansal ürünler üretiminin gelişimi Tablo 27’de verilmektedir.

TABLO 27 : İL HAYVANSAL ÜRÜNLER ÜRETİMİNİN YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ (Ton)

ÜRÜN ADI	1993	1994	1995	1996
Süt	30.645	30.255	31.705	32.275
Et	1.760	1.780	1.900	1.860
Deri(Adet)	98.110	105.720	108.000	109.140
Yapağı	500	490	575	578
Kıl	130	125	125	126
Tiftik	25	25	20	21
Beyaz Et	-	-	-	12
Bal	95	63	63	76
Balmumu	1	1	1	1
Yumurta(Bin Adet)	9.060	7.344	5.872	5.937

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

1993 – 1996 yılları arasında, ilin küçükbaş hayvan varlığında bir miktar azalma olmasına rağmen büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen hayvansal ürünlerde küçük bir artış meydana gelmiştir. Bu dönemde, kümes hayvanlarında bariz bir şekilde gözlenen azalmaya paralel olarak ise, özellikle yumurta üretiminde çok büyük bir azalış ortaya çıkmıştır. Daha önce beyaz et üretimi yapılmayan ilde, ilk kez 1996 yılında 12 ton kadar tavuk eti üretilmiştir. 1996 yılı itibariyle, Siirt ili hayvansal ürünler üretimi, Türkiye ve Bölge hayvansal ürünler üretimi ile karşılaştırılmalı olarak Tablo 28’de verilmiştir.

TABLO 28 : İL HAYVANSAL ÜRÜNLER ÜRETİMİNİN BÖLGE VE TÜRKİYE İÇİNDEKİ YERİ (1996)

	TÜRKİYE(1) (Adet)	GDA BÖL.(2) (Adet)	SiİRT(3) (Adet)	(3)/(1) (%)	(3)/(2) (%)	(2)/(1) (%)
Süt	10.760.915	696.140	32.275	0.30	4.64	6.47
Et	416.815	27.995	1.860	0.45	6.64	6.72
Deri(Adet)	8.883.170	1.159.980	109.140	1.23	9.41	13.06
Yapağı	49.847	7.522	578	1.16	7.68	15.09
Kıl	3.310	885	126	3.81	14.24	26.74
Tiftik	795	57	21	2.64	36.84	7.17
Beyaz Et	422.094	4.614	12	0.00	0.26	1.09
Bal	62.950	867	76	0.12	8.76	1.37
Balmumu	3.235	42	1	0.03	2.38	1.29
Yumurta(Bin Adet)	9.787.216	250.160	5.937	0.06	2.37	2.55

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri, 1996

Tablodan da görüldüğü gibi il hayvansal ürünler üretimi, Türkiye toplam hayvansal ürünler üretimi içinde çok önemsiz bir paya sahiptir. Hayvansal ürünler içinde, ilin Türkiye genelinde en yüksek pay aldığı ürün %3.8 ile kıldır. İlin hayvansal ürünler üretiminin G.D.A. Bölgesi içinde aldığı paylar ise daha anlamlı düzeydedir. Özellikle tiftik üretiminde ilin Bölge içindeki payı %36.8 gibi çok yüksek bir orandır. G.D.A. Bölgesi ise, hayvansal ürünler üretiminde, Türkiye toplamında kıl üretiminde %26.7, yapağı üretiminde %15.1, deri üretiminde ise %13.1 gibi küçümsenmeyecek oranlarda pay almaktadır.

Yıllar itibariyle, Siirt ilinde sağılan ve kesilen hayvan sayılarının gelişimi Tablo 29’da verilmiştir.

TABLO 29 : İLDE KESİLEN VE SAĞILAN HAYVAN SAYILARININ GELİŞİMİ(Adet)

	1993	1994	1995	1996
SAĞILAN HAYVAN SAYISI	388.280	380.730	374.220	375.590
-Koyun	257.150	253.150	246.820	247.750
-Kıl Keçisi	105.280	102.950	102.160	102.490
-Tiftik Keçisi	10.640	9.980	9.690	9.550
-Sığır	15.210	14.650	15.550	15.800
KESİLEN HAYVAN SAYISI	89.200	96.110	98.200	99.220
-Koyun	45.230	54.440	53.480	53.870
-Kıl Keçisi	40.600	39.220	41.710	42.410
-Tiftik Keçisi	120	100	120	150
-Sığır	3.250	2.350	2.890	2.790

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri

1993 - 1996 yılları arasında, ilde sağılan hayvan sayısı, sığır dışında tüm hayvan türlerinde azalmıştır. İlde kesilen hayvan sayısı da sığır dışında tüm hayvan türlerinde artmıştır. Bu durum, Siirt’te et besiciliğine artan bir eğilim olduğunu göstermektedir. Sağılan ve kesilen hayvanlar içerisinde en büyük payı koyun (1996’da sırasıyla %66 ve %54) almaktadır

1996 yılı itibariyle Siirt’te sağılan ve kesilen hayvan sayıları, Türkiye ve Bölge ile karşılaştırmalı olarak Tablo 30’da verilmektedir.

TABLO 30 : İLDE SAĞILAN VE KESİLEN HAYVAN SAYILARININ BÖLGE VE TÜRKİYE İÇİNDEKİ YERİ

(1996)

	TÜRKİYE(1) (Adet)	GDA BÖL.(2) (Adet)	ŞİİRT(3) (Adet)	(3)/(1) (%)	(3)/(2) (%)	(2)/(1) (%)
SAĞILAN HAYVAN SAYISI	29.584.180	4.028.520	375.590	1.27	9.32	13.62
-Koyun	18.890.080	2.646.570	247.750	1.31	9.36	14.01
-Kıl Keçisi	4.379.230	929.330	102.490	2.34	11.03	21.22
-Tiftik Keçisi	346.650	28.240	9.550	2.75	33.82	8.15
-Sığır	5.968.220	424.380	15.800	0.26	3.72	7.11
KESİLEN HAYVAN SAYISI	8.086.490	1.054.990	99.220	1.23	9.40	13.05
-Koyun	5.536.300	861.820	53.870	0.97	6.25	15.56
-Kıl Keçisi	706.140	123.140	42.410	6.00	34.44	17.44
-Tiftik Keçisi	28.050	750	150	0.54	20.00	2.67
-Sığır	1.816.000	69.280	2.790	0.15	4.03	3.81

KAYNAK : DİE, Tarımsal Yapı İstatistikleri, 1996

Diğer hayvancılık göstergelerinde olduğu gibi, Siirt ili, sağılan ve kesilen hayvan sayıları itibariyle de ülke genelinden önemli bir pay alamamaktadır. Ancak il, Bölge genelinde, sağılan hayvan sayısı itibariyle tiftik keçisi (%33.8) ve kıl keçisinde (%11), kesilen hayvan sayısı itibariyle de yine kıl keçisi (%34.4) ve tiftik keçisinde (%20) önemli düzeylerde pay sahibidir. G.D.A. Bölgesi, Türkiye genelinde sağılan hayvan sayısından %13.6, kesilen hayvan sayısından ise %13.1 oranında pay almaktadır.

İlde arıcılık faaliyeti önemli bir ekonomik potansiyele sahiptir. Tüm ilçelerde sabit ve gezginci arıcılık yapmak mümkünse de, iklim, bitki örtüsü ve flora yönünden Eruh, Şirvan ve Pervari ilçeleri ön plana çıkmaktadır. Pervari balı yurt genelinde önemli bir üne sahiptir. Tablo 27 ve 29'da görüldüğü gibi, il genelinde 1996 yılı itibariyle 10.365 kovan mevcut olup, yıllık bal üretimi 76 tondur. 1996 yılı verilerine göre il kovan sayısı Bölge kovan sayısının %12.4'ünü oluşturmaktadır. G.D.A. Bölgesi'ndeki kovan sayısı ise Türkiye toplam kovan sayısı içinde %2.1 oranında paya sahiptir. 1997 yılında Merkez, Baykan, Eruh, Şirvan ve Pervari ilçelerinde 2.840 adet yeni tip kovan dağıtılmış olup, toplam kovan sayısı 13.205'e yükselmiştir.

4.4.3. ORMANCILIK

Siirt il merkezi ve ilçelerde daha çok yakacak odun için kullanılacak orman ürünleri yetiştirilmekte olup, ormancılık faaliyetleri sınırlı bir düzeydedir. İl genelinde 63.950

hektarlık orman alanı mevcuttur. Genellikle meşe fundalıklarından oluşan orman alanlarında ardıç, yabani fıstık (bıtım), yemişel, dişbudak ve çınar ağaçlarına da rastlanmaktadır. İlde 1993’de 22.912, 1994’de 32.975, 1995’de 26.783 ve 1996’da 56.885 ster yakacak odun üretilmiştir.

4.5. MADENCİLİK

Siirt ili, maden varlıkları açısından zengin bir yapıya sahip değildir. İlde başlıca bakır ve krom madenleri bulunmaktadır.

Bakır

Şirvan ilçesi Maden köyünde %2.03 tenörlü ve 26 milyon ton rezerve sahip bakır madeni mevcut olup, işletme ruhsatı Etibank’a aittir.

Krom

Baykan ilçesi sınırları içinde, aramalara daha önce kapalı iken 3213 sayılı Maden Kanunu ile yeniden aramalara açılan, %48 tenörlü zengin krom sahaları bulunmaktadır. Bu krom sahaları özel şahıslar tarafından işletilmektedir.

Kireçtaşı

Kurtalan ilçesinde 31 milyon tonu muhtemel rezerv olmak üzere toplam 404 milyon ton kireçtaşı kaynakları bulunmaktadır.

Jips

Baykan ilçesinde 500.000 ton muhtemel rezervli jips yatakları bulunmaktadır.

4.6. İMALAT SANAYİ

Makineleşme döneminden önce, ilde küçük sanayi konusunda büyük bir potansiyel bulunmaktaydı. Özellikle merkez ilçede el işçiliği ile kundura imalatı yapan Kunduracılar Çarşısı, bakır kap-kacak eşya yapılan Bakırcılar Çarşısı, her türlü battaniye ve seccadenin dokunduğu Battaniyeciler Çarşısı, ham derinin dibağlandığı Dabaklar Çarşısı, bağ-bahçede kullanılan aletlerin yapıldığı Demirciler Çarşısı faaliyet göstermekteydi. El emeği ile küçük

sanayiciler tarafından üretilen mamüller, ilin ihtiyacı ile birlikte komşu illerin de ihtiyacını karşılamaktaydı. Ayrıca, semerciler, marangozlar, topraktan mamül testi ve tuğla imalatı yapanlar da bulunmaktaydı.

Makineleşme döneminin başlamasıyla birlikte, bu tür küçük sanayicilerin bir kısmı kendi dallarında makineleşmeye gidemedikleri için sanatlarını terk edip ticaretle uğraşmaya başlarken, bir kısmı da marangozluk, mobilyacılık, demir doğramacılığı, alüminyum doğramacılığı, oto kaporta-boya-motor işleri, masa-sandalye imalatı gibi küçük sanayiye yönelerek bugünkü küçük sanayinin çekirdeğini oluşturmuşlardır. Ancak, küçük sanayiciler, çalıştıkları işyerlerinin iş kollarına göre yetersiz olması nedeniyle işlerini fazla geliştirememişlerdir.

İl ekonomisi her ne kadar tarıma dayalı bir yapıya sahipse de, özellikle 1986-1991 yılları arasında uygulanan teşvik tedbirleri sayesinde, sanayileşme alanında belli bir ivme sağlanmıştır. Siirt il genelinde bu güne kadar özel sektör tarafından girilmiş sanayi yatırımlarının sayısı 15'tir. Bunların 3'ü dışında diğerleri 1986-1991 yılları arasında uygulanan teşvik tedbirlerinden yararlanılarak yapılmaya başlanmıştır. 1986 yılından önce özel sektöre ait sadece bir un fabrikası ve bir meyan kökü fabrikası kurulmuştur. 1991 yılından sonra ise ilde sadece bir adet toz şekerden kesme şeker imalatı yapılan bir tesis yapılmıştır. Mevcut 4 adet kamu yatırımından 3'ü özel sektöre devredilmiştir. İlde halen mevcut bulunan 19 adet sanayi tesisinin 9 adedi gıda sektöründe faaliyet göstermektedir.

İldeki sanayi tesisleri, üretim kapasiteleri ve işletme durumları itibariyle Tablo 31'de verilmektedir.

TABLO 31: SİİRT İLİNDEKİ SANAYİ TESİSLERİ VE İŞLETME DURUMLARI

Tesisin Adı	Bulunduğu Yer	Kapasitesi
İŞLETMEDE OLANLAR		
1. Siirt-Kurtalan Çimento Fab.	Kurtalan	475.000 Ton/Yıl Çimento 510.000 Ton/Yıl Klinker
2. Tarlak Yem Fabrikası	Siirt	80 Ton/Gün Karma Yem
3. Kızılay Yem Fabrikası	Siirt	22.500 Ton/Yıl Karma Yem
4. Simaş Alçı Fabrikası	Siirt	10.000 Ton/Yıl Alçı
5. Erten Metal Sanayi	Siirt	1.000 Adet/Yıl Klima
6. Uzer Metal Sanayi	Siirt	1.500.000 Adet/Yıl Kürek 1.150.000 Adet/Yıl El Arabası
7. Barınlar Orman Sanayi	Siirt	33.000 m ³ /Yıl Tomruk İşleme
8. Siirt Hazır Giyim Sanayi	Siirt	120.000 Adet/Yıl Nevresim ve Gömlek
9. Siirt Maden Sanayi	Siirt	10.000 Ton/Yıl Torbalanmış Kireç
YATIRIM AŞAMASINDA OLANLAR		
1. Meyan Kökü Sanayi	Siirt	500 Ton/Yıl Meyan Balı 200 Ton/Yıl Meyan Tozu 100 Ton/Yıl Yarı Mamül Çubuk
2. Öz Aktaş İnşaat Sanayi	Kurtalan	10.000 Ton/Yıl Alçı
3. Can Et Tavukçuluk	Siirt	400 Küçükbaş/Gün 80 Büyükbaş/Gün Kesim
4. Royal Sabunculuk	Siirt	3.000 Ton/Yıl Sabun
5. Mergen Kablo Sanayi	Siirt	Bilinmiyor
KAPALI OLANLAR		
1. Aytok Şeker Tesisleri	Siirt	24 Ton/Gün Kesme Şeker
2. Aydınlar Fıstık İşleme	Aydınlar	150 Ton/Yıl Fıstık İşleme
3. Fıstık İşleme Tesisi	Siirt	3.000 Ton/Yıl Fıstık İşleme
4. Süt Fabrikası	Siirt	2.500 Ton/Yıl Süt İşleme
5. Kayhan Un Fabrikası	Siirt	80 Ton/Gün Un ve Kepek

Tablodan da görüldüğü gibi, mevcut 19 sanayi tesisinin 9 tanesi işletmede olup, 5 tanesi işletme sermayesi yetersizliği veya başka nedenlerle kapalı bulunmakta, 5 tanesinin yatırım faaliyeti de devam etmektedir. Faaliyette bulunan 9 tesiste halen 504 kişi istihdam edilmektedir.

İl merkezinde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın desteği ile Siirt Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi'nin sorumluluğunda yapılmakta olan, 128 işyerinden oluşan küçük Sanayi Sitesi'nin üst yapısı tamamlanmış olup, yol ve kanalizasyon gibi altyapı çalışmalarına devam edilmektedir. Sitenin hizmete girmesi ile, küçük sanayicilerin günün koşullarına

uygun, modern ve teknik ihtiyaçlara karşılık veren işyerlerine sahip olmaları sağlanacaktır. Ayrıca, Merkez-Doluharman Köyü-Deştebira Mevkii'nde yapılacak olan 698.109 m²'lik Organize Sanayi Bölgesi'nin etüd, proje ve mühendislik hizmetleri ihale edilmiş olup, çalışmalar devam etmektedir. Gerek Küçük sanayi Sitesi'nin gerekse O.S.B.'nin devreye sokulmasının, küçük ve orta ölçekli sanayi girişimcilerinde yatırım isteğinin artmasını sağlayacağı tahmin edilmektedir. Siirt Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı şirketlerin faaliyet türlerine göre dağılımı Tablo 32'de verilmiştir.

**TABLO 32 : SİİRT TİCARET SANAYİ ODASINA KAYITLI ŞİRKETLERİN
MESLEK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI**

Meslek Grubu	İşyeri Sayısı
Bankacılık, Kuyumculuk	19
Tarım, Ormancılık, Hayvancılık	68
Madencilik ve Petrol	21
İmalat Sanayi	30
İnşaat ve Bayındırlık	43
Toptan ve Perakende Ticaret	16
Ulaştırma, Haberleşme, Dağıtım	11
Mali Kuruluşlar, Sigortalar	2
Turizm Hizmetleri, Sos.-Kişisel Hizm.	34
TOPLAM	244

KAYNAK: Siirt İl Planlama Müdürlüğü

Tablodan da görüldüğü gibi, Sanayi ve Ticaret Odası'na kayıtlı şirketlerin büyük bir bölümü tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerinde bulunmaktadır. Toplam 244 adet olan üyenin 50'si Anonim, 184'ü Limited ve 10'u da Kollektif şirket statüsündedir.

1992 Genel Sanayi ve işyeri sayımı sonuçlarına göre Siirt ilinde 1.502'si ticaret, otelcilik, lokantacılık, 259'u toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler, 263'ü imalat sanayi, 41'i mali kurumlar, sigorta ve emlak işleri, yardımcı iş hizmetleri, 37'si ulaştırma, haberleşme ve depolama, 11'i inşaat ve bayındırlık işleri, 5'i elektrik,gaz ve su işleri ve 7'si de madencilik ve taşocakçılığı işlerinde olmak üzere toplam 2.125 işyeri faaliyet göstermektedir. 1985'den 1992'ye, iki sayım yılı arasında tüm faaliyet kollarındaki işyeri sayısı 1.966 adet (neredeyse yarı yarıya) azalmıştır. İşyeri sayısındaki bu azalmanın, bazı

ilçelerin il olmasından kaynaklandığı gibi, genel olarak yörenin bazı olumsuz koşullar yaşaması dolayısıyla il ekonomisinde meydana gelen bozulmalardan da kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

1992 yılı itibariyle toplam işyeri sayısı içerisinde en büyük payı yaklaşık %71 oranla ticaret, otelcilik, lokantacılık faaliyeti yapan işyerleri, ikinci en büyük payı ise %12.4 oranla imalat sanayinde faaliyet gösteren işyerleri almıştır.

Siirt ilindeki işyeri sayılarının 1985 ve 1992 yıllarındaki sektörler itibariyle dağılımı Tablo 33'de verilmektedir.

TABLO 33 : İKTİSADİ FAALİYET KOLLARINA GÖRE SİİRT'TEKİ İŞYERİ SAYILARI

İKTİSADİ FAALİYET KOLU	1985	1992
MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI	0	7
- Ham Petrol ve Doğalgaz Üretimi	0	7
İMALAT SANAYİİ	686	263
- Gıda, İçki ve Tütün Sanayii	135	50
- Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayii	232	72
- Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayii	97	65
- Kağıt, Kapıt Ürünleri ve Basım Sanayii	11	3
- Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Ürünler Sanayii	24	3
- Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii	8	4
- Metal Ana Sanayii	9	0
- Metal Eşya, Mak. ve Tech., Ulaşım Aracı, İlmi ve Mesl.Ölç.Alet.San.	165	66
- Diğer İmalat Sanayii	5	0
ELEKTRİK, GAZ VE SU	0	5
İNŞAAT VE BAYINDIRLIK İŞLERİ	17	11
TİCARET, OTELCİLİK, LOKANTACILIK	2.761	1.502
- Toptan Ticaret	182	40
- Perakende Ticaret	2.156	1.194
- Lokanta ve Oteller	423	268
ULAŞTIRMA, HABERLEŞME VE DEPOLAMA	68	37
- Ulaştırma	68	36
- Haberleşme	0	1
MALİ KURUMLAR, SİGORTA VE EMLAK İŞLERİ, YARDIMCI İŞ HİZM.	41	41
- Mali Kuruluşlar	0	1
- Sigorta Kuruluşları	1	0
- Gayri Menkul ve İş Hizmetleri	40	40
TOPLUM HİZMETLERİ, SOSYAL VE KİŞİSEL HİZMETLER	518	259
- Eğitim, Sağlık ve Diğer Sosyal Hizmetler	31	19
- Kültür-Eğlence Hizmetleri	16	3
- Kişilere ve Ailelere Yapılan Hizmetler	471	237
GENEL TOPLAM	4.091	2.125

KAYNAK: DİE, Genel Sanayi ve İşyerleri sayımı

Siirt ili sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı incelendiğinde; il GSYİH'sı içinde 1996 yılı itibariyle (cari fiyatlarla) sanayi sektörünün payının %16 olduğu görülmektedir. Bu rakam bölge için %18.8, Türkiye geneli için %28.9'dur. İl sanayi hasılası içinde yine en yüksek payı %71.8 ile imalat sanayi almıştır. İmalat sanayinin toplam il GSYİH'sı içindeki payı da %11.5'dir. Siirt ili sanayi sektörü hasılası, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye sanayi sektörü hasılası ile karşılaştırmalı olarak Tablo 34'de verilmiştir.

TABLO 34 : SİİRT İLİ SANAYİ HASILASININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ VE BÖLGE VE TÜRKİYE SANAYİ HASILASI İÇİNDEKİ YERİ (Cari fiyatlarla) (Milyar TL)

Faaliyet Kolu	1987	1990	1992	1994	1995	1996
- Madencilik ve Taşocakçılığı	134	231	114	408	743	1.112
- İmalat Sanayi	49	235	476	1.299	2.264	3.228
- Elektrik, Gaz, Su	3	15	128	333	82	156
Siirt Sanayi Hasılası (1)	186	481	718	2.040	3.089	4.496
G.D.A. Böl. San. Hasılası (2)	824	4.214	12.107	44.309	74.155	148.785
Türkiye Sanayi Hasılası (3)	19.276	100.321	280.122	1.019.767	2.042.395	3.716.528
(1)/(2) (%)	22.57	11.41	5.93	4.60	4.17	3.02
(1)/(3) (%)	0.96	0.48	0.26	0.20	0.15	0.12
(2)/(3) (%)	4.27	4.20	4.32	4.35	3.63	4.00

KAYNAK : DİE

Tablodan da görüldüğü gibi 1987'de 186 Milyar TL. olan Siirt ili sanayi hasılası, cari fiyatlarla yaklaşık olarak 23 kat artarak 1996 yılında 4.496 Milyar TL.'ye yükselmiştir. 1996 yılı itibariyle il sanayi hasılası içinde %71.8'lik payla imalat sanayi ilk sırayı almış ,bunu %24.7 ile madencilik ve taşocakçılığı %3.5 ile de elektrik, gaz ve su sektörü izlemiştir.

Siirt ili sanayi sektörü hasılasının Güneydoğu Anadolu Bölgesi sanayi hasılası içindeki payı incelendiğinde, 1987 yılında Siirt sanayi hasılasının bölge sanayi hasılası içindeki payının %22.6 olduğu, 1996 yılına gelindiğinde ise bu payın %3'e kadar düştüğü görülmektedir. Bu payın düşmesinde ilde oluşan güvensizlik ortamı ve dolayısıyla başka illere doğru gerçekleşen göç olayının büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde 1987 yılında Siirt sanayi hasılasının Türkiye sanayi hasılası içindeki payı %1 dolayında iken, bu pay 1996 yılında %0.12'ye gerilemiştir. G.D.A. Bölgesi sanayi hasılasının Türkiye sanayi hasılası

içindeki payı ise 1987-1996 yılları arasında pek fazla değişmemiş, 1987 yılında %4.27 olan bu pay 1996 yılında %4 olarak gerçekleşmiştir.

4.7. TURİZM

Siirt ili, tarihi ve doğal güzellikler açısından bölgenin en zengin ilidir. Ancak, mesire yeri olmaya elverişli yerlerle, mağara ve kaplıcalar, ulaşım güçlükleri ve tesis yokluğu nedeniyle yeterince değerlendirilememektedir. Yalnızca, yerleşim merkezlerine yakın ormanlarla vadi boylarındaki yeşil alanlarda, yerel yönetimlerce bazı olanaklar yaratılmış ve kullanıma sunulmuştur. Mesire yeri olarak kullanılan başlıca yerler, merkez ilçedeki Botan Vadisi ile Kurtalan'daki Bitlis Çayı'dır.

Siirt ili ve çevresinde M.Ö. 2000 yılı başlarında 4.yüzyıla kadar sırası ile Samiler, Babil ve Asur İmparatorluğu, Medler, Persler, Büyük İskender, M.S. dönemlerde ise Romalılar, Partlar ve sasaniler hakim olmuşlardır. İl, M.S. 7.yüzyılın ikinci yarısında Halife Hz. Ömer zamanında İslam Ülkelerine katılarak El Cezire Eyaleti'ne bağlanmış, 1514 Çaldıran Savaşı'ndan sonra ise Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır. Osmanlı döneminde Siirt Diyarbakır Eyaleti'nin 24 sancağından birine Merkez olmuştur. 1864 yılında Vilayetler kurulduktan sonra Diyarbakır Vilayetine bağlanan il, 1919 yılında bağımsız Sancak haline getirilmiş, Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Vilayet olmuştur.

İlin turistik yönden ilgi çeken tarihi yerleri ve doğal güzellikleri aşağıda kısaca özetlenmiştir.

- a) **Hz. Veysel Karani Türbesi**: Baykan ilçesinin 8 km. yakınında, Diyarbakır-Bitlis karayolu üzerinde Yeşilçevre Köyü Ziyaret Beldesi'nde bulunmaktadır.
- b) **İbrahim Hakkı Hz. Türbesi**: Siirt ili merkezinden 7 km. mesafedeki Tillo (Aydınlar ilçesi)'da bulunmaktadır. 18. Yüzyılın en tanınmış mutasavvıfı olan İbrahim Hakkı Hz.'nin hadis, şiir, edebiyat, astronomi, matematik, tıp, fizik, kimya, psikoloji, pedagoji, felsefe, coğrafya, tarih ve jeoloji konularında birçok eseri vardır. En önemli eserleri, "Divan-ı Hakkı" ile fen bilimlerini kapsayan "Marifetname" dir.

- c) **Ulu Cami:** İl merkezinde bulunan bu caminin, 1129'da Muğiseddin Mahmut adlı Selçuklu Sultanı döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. Tek kubbeli mekandan oluşan ilk yapı, daha sonra yapılan eklentilerle üç kubbeli, enine gelişen bir mimari kazanmıştır.
- d) **Mağaralar:** Botan Vadisi'nde birçok doğal mağara bulunmaktadır.
- e) **Billoris (Sağlarca) Kaplıcası:** Siirt-Eruh karayolunun 15.km.'sinde Botan Çayı kenarındadır. Kaplıcanın cilt, romatizma, nevralsi ve kadın hastalıklarına faydalı olduğu söylenmektedir.
- f) **Lif Kaplıcası:** Kışlacık Köyü yakınlarındadır. Suyun verimi saniyede 30 litre, sıcaklığı 41 derecedir.
- g) **Derzin Kalesi:** Baykan ilçe merkezinin 8 km. doğusundaki Adakale köyü yakınındadır. Şakuli Bey Kalesi olarak ta anılan bu kaleye, Osmanlılar zamanında Şahkulu adlı asinin sığındığı rivayet edilmektedir.
- h) **Kormas Kalesi:** Şirvan ilçesinin Kerimes köyündedir. Şato tipindeki bu kalenin Bizans devrine ait olduğu sanılmaktadır. Bizans tekfurlarından Selçuklulara geçmiş olan kale, Osmanlılar döneminde ise Derebeylerin barınağı haline gelmiştir.
- i) **İrun Kalesi:** Şirvan ilçesinin 40 km. kuzeyinde kapalı ve sarp dağların zirvesindedir.
- j) **Küfre Kalesi:** İlçe merkezinde olup, sadece duvar kalıntıları kalmıştır.
- k) **Bünyan Duvarı:** Şirvan'ın Taşlı köyü ile Merkez ilçenin Taşbalta köyü arasında, Pervari yolu üzerinde, Botan Suyu'na yön veren sağlam bir duvardır.
- l) **Kiver Kalesi:** Eruh ilçesinin güneyinde Kiver Dağı yamacındaki 1750 metre yüksekliğindeki kalenin 12. ve 13. yüzyıllar arasında yapıldığı tahmin edilmektedir.
- m) **Dört Ulular (Çarpıran) Köprüsü:** Baykan ilçe merkezinin 3 km. doğusunda, Bitlis Çayı üzerindedir. Taştan yapılmış, kemerli ve oldukça uzun olan köprünün tarihi ve kimlerden kaldığı bilinmemektedir.
- n) **Nesreddin Köprüsü:** Siirt- Eruh yolunda Botan suyu üzerindeki köprünün Selçuklu yapısı olduğu tahmin edilmektedir.
- o) **Manastır ve Kiliseler:** Çoğu yıkıntı durumundaki kilise ve manastırların en önemlileri, Kurtalan'ın Asmadere, Tulumtaş ve Beykent köylerindeki kiliseler, Baykan'daki Hosyar kilisesi, Pervari Hef köyündeki kilise ve Siirt merkezindeki Haderuis kilisesidir.

Siirt ilinde faaliyette bulunan toplam 6 adet belgeli tesiste 116 oda ve 236 yatak kapasitesi mevcuttur. 1996 yılı itibariyle oteller ortalama %52 doluluk oranıyla faaliyet göstermişlerdir. İlde faaliyette olan turizm işletme ve belediye belgeli tesislere ilişkin bilgiler Tablo 35’de verilmiştir.

TABLO 35 : İL’DEKİ TURİZM İŞLETME BELGELİ VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLER

TESİSİN ADI	BELGE TÜRÜ	SINIFI	YATAK SAYISI	DOLULUK ORANI(%)
Erdef Oteli	Tur.İşl.Belgeli	2 Yıldız	44	50
Vatan Oteli	Tur.İşl.Belgeli	1 Yıldız	36	55
Büyük Otel	Belediye Belgeli	1.Sınıf	39	60
Aydınlar Oteli	Belediye Belgeli	1.Sınıf	36	75
Özer Oteli	Belediye Belgeli	2.Sınıf	36	40
Tura Oteli	Belediye Belgeli	3.Sınıf	45	30
TOPLAM			236	52

KAYNAK : Siirt il Planlama Müdürlüğü

İli ziyaret eden turist sayısı 1990 yılında toplam 25.278 iken, bu rakam 1992 yılında 13.552’ye düşmüş, 1996’da ise tekrar 26.345’e yükselmiştir. Ara yıllardaki turist sayısındaki düşüşün, bölgedeki terör olaylarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Yıllar itibariyle ile gelen yerli ve yabancı turist sayıları Tablo 36’da verilmiştir.

TABLO 36 : YILLAR İTİBARIYLA İL’E GELEN TURİST SAYISI

YILLAR	YERLİ	YABANCI	TOPLAM
1990	23.897	1.381	25.278
1991	15.899	167	16.066
1992	13.489	63	13.552
1993	17.308	34	17.342
1994	20.966	56	21.022
1995	29.061	34	29.095
1996	26.307	38	26.345

KAYNAK : Siirt il Planlama Müdürlüğü

Doluluk oranları göz önüne alındığında yatak sayısının yeterli olduğu görülmektedir. Ancak tesislerin nitelik olarak yetersiz olduğu söylenebilir. Tabloya dikkat edilirse, ilde turistik işletme belgeli sadece 2 otel olup, bunlarda tek ve iki yıldızlıdır.

4.8. TİCARET, BANKACILIK VE GELİR DURUMU

4.8.1. TİCARET

Siirt ilinde 1996 yılı itibariyle 197 adet kurumlar vergisine, 4.297 adet gerçek usulde gelir vergisine ve 3.955 adet götürü usulde vergiye tabi olmak üzere toplam 8.449 adet mükellef bulunmaktadır. Bölge genelinde bu rakam 325.237'dir. İlde bir adet sanayi ve ticaret Odası bulunmaktadır. Odaya 50 Anonim, 10 adet Kollektif ve 184 adet Limited Şirket kayıtlı bulunmaktadır. Şirketlerin büyük bir bölümü (68 adet) tarım, hayvancılık ve ormancılık sektöründe faaliyet göstermektedir.

İlde ayrıca 1 Ziraat Odası, 10 Esnaf ve Küçük Sanatkar Odası ve 23 adet muhtelif kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin 3'ü tüketim kooperatifi, 5'i motorlu taşıyıcılar kooperatifi, 1'i yapı kooperatifi, 9'u köy kalkınma kooperatifi, 1'i küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi ve 1'i de esnaf ve sanatkar kredi ve kefalet kooperatiftir.

Siirt ilinde merkez ilçe ticaret merkezi durumundadır. Şirvan, Pervari, Eruh, Kurtalan, Baykan ve Aydınlar ilçelerinin her türlü ticari ilişkileri merkez ilçe ile olmaktadır. Bu ilçelerde yetişen fıstık, badem, ceviz, mercimek, buğday, üzüm, mazi, sumak, yün, tiftik ve hayvansal ürünler merkez ilçede tüccarlar tarafından alınmakta ve bu ürünler G.Antep, Mersin, İstanbul gibi illerde pazarlanmaktadır. Diğer illerden ise her türlü sanayi mamulü, işlenmiş tarım ürünleri, turfanda sebze, meyve, narenciye, her türlü giyim eşyası, petrol ürünleri ve kömür satın alınmaktadır.

Siirt ili ticaret hayatının bir diğer unsuru da el sanatlarıdır. İlin en önemli el sanatları ürünleri, Siirt battaniyesi, Jirkan kilimi, seccade ve heybedir. İl merkezi ve ilçelerde battaniye, halı ve kilimciliğin geliştirilmesine yönelik olarak atölye binaları yapımı devam etmektedir.

Siirt battaniyesi, tiftiğin iğ ile elde eğrilmesiyle yapılan ipliklerin mahalli tezgahlarda dokunması ve bu dokumanın tarak vurmak suretiyle tüylendirilmesi sonucunda elde edilmektedir. İl genelinde battaniye üreten 100 adet tezgah bulunmakta olup, günlük

yaklaşık olarak 150 parça değişik tipte battaniye, heybe, seccade, atkı, manto, kaban ve yelek gibi ürünler üretilmektedir.

Bölgeye özgü bir el sanatı olan Jirkan kilimi Siirt ilinde de üretilmektedir. Üretimler halk eğitim kursları, kooperatifler, sosyal yardımlaşma vakıfları ve aile tezgahları ile gerçekleştirilmektedir. İl genelinde 329 adet tezgah olup, 27 usta öğretici ve 527 kursiyer bulunmaktadır.

Siirt ili ticaret sektörünün il GSYİH'sı içindeki payı incelendiğinde, 1996 yılı itibariyle (cari fiyatlarla) ticaret sektörü payının yaklaşık olarak %3.8 olduğu görülmektedir. Bu rakam bölge için %15.7, Türkiye için %20.5'tir. İl ticaret hasılasının ise büyük bir bölümü (%92.8) ise toptan ve perakende ticaret kaleminden oluşmaktadır. Siirt ili ticaret hasılasının yıllar itibariyle gelişimi, G.D.A. Bölgesi ve Türkiye ticaret hasılası ile karşılaştırmalı olarak Tablo 37'de verilmektedir.

**TABLO 37 : SİİRT İLİ TİCARET HASILASININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ
BÖLGE VE TÜRKİYE TİCARET HASILASI İÇİNDEKİ YERİ
(Cari fiyatlarla) (Milyar TL)**

Faaliyet Kolu	1987	1990	1992	1994	1995	1996
- Toptan ve Perakende Ticaret	10.0	34.9	71.1	270	563	984.4
- Otel, Lokanta Hizmetleri	0.7	3.2	6.9	22.6	41.1	76.2
Siirt Ticaret Hasılası (1)	10.7	38.1	78	293.2	604.6	1.060.6
G.D.A. Böl.Ticaret Hasılası (2)	673	3.439	9.178	33.704	70.555	124.306
Türkiye Ticaret Hasılası (3)	14.850	74.912	202.369	760.919	1.587.691	3.022.315
(1)/(2) (%)	1.6	1.1	0.9	0.9	0.9	0.9
(2)/(3) (%)	4.5	4.6	4.5	4.4	4.4	4.1

KAYNAK : DİE

Tablodan da görüldüğü gibi 1987'de 10.7 Milyar TL. olan Siirt ili ticaret hasılası, cari fiyatlarla yaklaşık olarak 98 kat artarak 1996 yılında 1.060.6 Milyar TL.'ye yükselmiştir. Ancak, il ticari faaliyetlerindeki gelişmeler 1987 yılından 1996 yılına kadar Bölge ve Türkiye genelindeki ticari faaliyetlerdeki gelişmeleri yakalayamamıştır.

Siirt ili ticaret sektörü hasılasının Güneydoğu Anadolu Bölgesi ticaret hasılası içindeki payı incelendiğinde, 1987 yılında %1.6 olan bu oranın yıllar itibariyle azalarak 1996 yılında %0.9'a kadar düştüğü görülmektedir. Bu düşüşte, olumsuz bölge koşullarının, göç olaylarının ve bazı ilçelerin il olarak Siirt'ten ayrılmasının payı olduğu tahmin

edilmektedir. G.D.A. Bölgesi ticaret hasılasının Türkiye ticaret hasılası içindeki payında ise 1987-1996 yılları arasında çok fazla bir değişiklik olmamış, 1987 yılında %4.5 olan bu pay 1996 yılında %4.1 olarak gerçekleşmiştir.

İl ticaret hasılasının Türkiye ticaret hasılası içindeki payı sifıra yakın bir orandadır.

4.8.2. BANKACILIK

Siirt ilinde 1997 sonu itibariyle 6 ayrı banka toplam 12 şubede faaliyet göstermektedir. Mevcut şubelerin 6 tanesi merkez ilçede bulunmakta olup, il genelinde en fazla şube Ziraat Bankası'na (6 adet) aittir.

1990 yılında 34 Milyar TL. düzeyinde olan Siirt ili toplam banka mevduatı, 1990-1997 döneminde 101 kat artarak 1997 yılı itibariyle 3.496 Milyar TL. düzeyine ulaşmıştır. 1995-1997 yıllarında Siirt ili mevduatının gelişimi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye toplam mevduatı ile karşılaştırmalı olarak Tablo 38'de verilmiştir.

TABLO 38 : İLİN TOPLAM BANKA MEVDUATININ DAĞILIMI (Milyar TL)

MEVDUAT TÜRÜ	1995	1996	1997
Tasarruf Mevduatı	212	396	857
Mevduat Sertifikası	0	0	0
Resmi Kuruluşlar	55	249	469
Ticari Kuruluşlar	98	210	800
Bankalar Mevduatı	0	0	49
Döviz Tevdiatı	200	500	1.073
Diğer Mevduat	45	123	248
TOPLAM (SİİRT) (1)	610	1.478	3.496
G.D.ANADOLU BÖLGESİ(2)	38.263	78.327	156.322
TÜRKİYE (3)	2.664.936	6.145.516	12.545.561
(1) / (2) (%)	1.59	1.88	2.33
(1) / (3) (%)	0.02	0.02	0.03
(2) / (3) (%)	1.44	1.27	1.20

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız, 1995, 1996, 1997

Tablodan da görüldüğü gibi 1997 yılında Siirt ili toplam mevduatı 3.496 Milyar TL. olup, Güneydoğu Anadolu Bölgesi mevduatının (156.322 Milyar TL.) %2.33'ünü, toplam Türkiye mevduatının (12.545.561 Milyar TL.) ise ancak yüzde 0.03'ünü oluşturmaktadır.

Siirt ili kişi başına banka mevduatının Bölge ve Türkiye ile karşılaştırması Tablo 39'da verilmiştir.

TABLO 39 : BANKA MEVDUATI AÇISINDAN İLİN BÖLGE İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (1997)

İLLER	TOPLAM BANKA MEVDUATI (MilyarTL.)	KİŞİ BAŞINA DÜŞEN BANKA MEVDUATI(TL)	NÜFUS (1997) (*)
Adıyaman	12.587	19.406.414	648.600
Diyarbakır	28.790	21.267.637	1.353.700
Gaziantep	68.431	48.068.980	1.423.600
Mardin	7.559	11.399.487	663.100
Siirt	3.496	13.207.405	264.700
Şanlıurfa	17.416	12.769.265	1.363.900
Batman	5.403	12.179.398	443.618
Şırnak	3.778	11.108.498	340.100
Kilis	2.862	18.079.938	158.297
G.D.A. BÖLGESİ	150.322	22.572.176	6.659.615
TÜRKİYE	12.545.561	200.376.314	62.610.000

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız, 1997

Not(*): Yıl ortası nüfus tahminleridir.

1997 yılı itibariyle ilde 13.207.405 TL. olarak gerçekleşen kişi başına düşen banka mevduatı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi kişi başına mevduatının (22.572.176 TL.) yaklaşık 7 milyon T.L. altında olup, özellikle de Türkiye kişi başına mevduatının (200.376.314 TL.) ancak yaklaşık 15'te biri kadardır.

Tablo 40'tan da görüldüğü gibi kişi başına düşen banka mevduatı açısından Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri ile karşılaştırıldığında, Siirt ili kişi başına mevduatının, Gaziantep (48.068.980 TL.), Diyarbakır (21.267.637 T.L.), Adıyaman (19.406.414 T.L.) ve Kilis'ten (18.079.938 T.L.) sonra beşinci büyüklükte olduğu görülmektedir. Türkiye'nin gelişmiş illeri itibariyle bakıldığında 1997 yılında bu rakam Ankara için 578.253.122 TL., İstanbul için 514.383.866 TL. ve İzmir için 218.486.108 TL.'dir.

Banka kredileri açısından Siirt ilinin mevcut durumu incelendiğinde; 1990 yılında 22 Milyar TL. olan kullanılan banka kredilerinin, 1990-1997 döneminde 436 kat artarak 983 Milyar TL.'na yükseldiği görülmektedir. 1996 yılından 1997 yılına banka kredileri %97 oranında artmıştır. Bu durumda, 1996 yılında %39 paya sahip olan tarım kredileri ile % 16 paya sahip ihtisas dışı kredilerin artmasının etkisi büyüktür. 1995-1997 döneminde Siirt ili

kredi dağılımının, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye geneli ile karşılaştırılması Tablo 40'da verilmiştir.

TABLO 40 : İLİN TOPLAM BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI (Milyar TL)

KREDİ TÜRÜ	1995	1996	1997
İHTİSAS KREDİLERİ	211	422	698
- Tarım	110	195	333
- Gayri Menkul	7	8	12
- Mesleki	95	60	138
- Diğer	0	159	215
İHTİSAS DIŞI KREDİLER	40	78	285
TOPLAM (SİİRT)(1)	252	500	983
D.ANADOLU BÖLG. (2)	20.800	47.019	126.284
TÜRKİYE (3)	1.743.685	3.860.068	8.811.893
(1) / (2) (%)	1.21	1.06	0.78
(1) / (3) (%)	0.02	0.01	0.01
(2) / (3) (%)	1.19	1.22	1.43

KAYNAK : Bankalar Birliği, Bankalarımız, 1995, 1996,1997

Tablodan da görüldüğü gibi, 1997 yılında Siirt ilinde kullanılan 983 Milyar TL.'lık toplam banka kredisinin; %71'i (698 Milyar TL.) ihtisas kredileri ve %29'u da (285 Milyar TL.) ihtisas dışı kredilerden oluşmaktadır. İhtisas kredilerinin de %48'i (333 Milyar TL.) tarım kredilerinden oluşmuştur.

1997 yılı itibariyle ilde kullanılan toplam banka kredileri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi kredilerinin %0.78'i, Türkiye toplam banka kredilerinin ise ancak % 0.01 gibi çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır.

1997 yılı itibariyle, Siirt'te 3.713.638 TL. olarak gerçekleşen kişi başına düşen banka kredileri miktarı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi kişi başına düşen banka kredilerinden (18.962.658 TL.) ve Türkiye kişi başına düşen banka kredilerinden (134.944.763 TL.) çok düşüktür. Siirt ili kişi başına düşen kredi miktarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırması Tablo 41'de verilmiştir.

TABLO 41 : SİİRT İLİ TOPLAM BANKA KREDİLERİNİN TÜRKİYE VE BÖLGE İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (1997)

İLLER	TOPLAM BANKA KREDİLERİ (Milyar TL)	KİŞİ BAŞINA DÜŞEN BANKA KREDİLERİ (TL)	NÜFUS (1997) (*)
Adıyaman	7.312	11.273.512	648.600
Diyarbakır	13.722	10.136.662	1.353.700
Gaziantep	80.662	56.660.579	1.423.600
Mardin	5.282	7.965.616	663.100
Siirt	983	3.713.638	264.700
Şanlıurfa	14.411	10.566.024	1.363.900
Batman	1.553	3.500.760	443.618
Şırnak	641	1.884.740	340.100
Kilis	1.718	10.853.017	158.297
G.D.A. BÖLGESİ	126.284	18.962.658	6.659.615
TÜRKİYE	8.811.893	140.742.811	62.610.000

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız, 1997

Not(*): Yıl ortası nüfus tahminleridir.

Siirt ili gerek toplam ve gerekse kişi başına düşen banka kredileri açısından Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri arasında Şırnak (1.884.740 T.L.) ve Batman'dan (3.500.760 T.L.) sonra en kötü durumdaki ildir. Türkiye'nin gelişmiş illeri itibariyle bakıldığında 1997 yılı itibariyle kişi başına düşen banka kredisi miktarı Ankara için 550.771.210 TL., İstanbul için 326.260.913 TL. ve İzmir için 161.824.497 TL.'dir.

Siirt ili banka mevduatı ve kullanılan banka kredisi ilişkisi incelendiğinde; ilde ticari bankaların açtıkları kredilerin, toplam mevduata oranı 1990 yılında %65 iken 1995 yılında %41, 1996 yılında %34 ve 1997 yılında %28 olarak gerçekleşmiştir. Kredi/Mevduat oranı açısından Siirt ili ile bölge illeri karşılaştırıldığında; Siirt'in kredi/mevduat oranının Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinin kredi/mevduat oranlarından genellikle düşük olduğu görülmektedir. Türkiye açısından kredi/mevduat oranı incelendiğinde; 1995 yılında %65 ve 1996 yılında %63 ve 1997 yılında %70 seviyesinde gerçekleştiği dikkati çekmektedir.

Siirt ili Kredi/Mevduat oranının Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye geneli ile karşılaştırması Tablo 42'de verilmiştir.

TABLO 42 : KREDİ/MEVDUAT ORANI AÇISINDAN İLİN BÖLGE İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (%)

İLLER	1995	1996	1997
Adıyaman	53.5	49.7	58.1
Diyarbakır	27.5	41.8	47.7
Gaziantep	62.9	68.7	117.8
Mardin	39.7	56.4	70.0
Siirt	41.3	33.8	28.1
Şanlıurfa	83.8	80.2	82.7
Batman	42.8	43.4	28.7
Şırnak	8.6	11.9	17.0
Kilis	77.3	71.8	60.0
G.D. ANADOLU BÖLGESİ	54.4	60.0	84.0
TÜRKİYE	65.0	63.0	70.0

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız 1995, 1996, 1997

Gelişmiş bazı illerin kredi/mevduat oranına bakıldığında ise, kredi/mevduat oranının Ankara için %95, İstanbul için %63 ve İzmir için %74 olduğu görülmektedir.

4.8.3. GELİR DURUMU

Siirt ili Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) rakamları incelendiğinde; 1987 yılında sabit fiyatlarla GSYİH 98.174 Milyon TL. iken, 1987-1996 döneminde %69 dolayında artış göstererek 1996 yılı itibariyle 165.470 Milyon TL. düzeyinde gerçekleşmiştir.

Siirt ili GSYİH'sının sektörler itibariyle dağılımı ve yıllar itibariyle gelişimi sabit fiyatlarla Tablo 43'de ve cari fiyatlarla Tablo 44'de verilmiştir.

TABLO 43 : SİİRT İLİ GAYRİ SAFİ YURTİÇİ HASILASININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(1987 Yılı Alıcı Fiyatlarıyla) (MİLYON TL)

SEKTÖRLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. TARIM	89.436	53.813	56.593	49.285	47.541	47.206	48.605
a)Çiftçilik ve Hayvancılık	82.143	50.210	52.530	46.421	43.933	43.900	45.892
b)Ormancılık	7.293	3.603	4.063	2.864	3.608	3.306	2.713
c)Balıkçılık	0	0	0	0	0	0	0
2. SANAYİ	102.215	54.488	62.517	57.541	51.957	44.763	42.570
a)Madencilik ve Taşocaklığı	51.040	9.208	12.729	14.283	10.843	10.097	7.967
b)İmalat Sanayii	46.136	40.145	35.916	30.476	28.448	32.985	32.585
c)Elektrik, Gaz ve Su	5.039	5.135	13.872	12.782	12.666	1.681	2.018
3. İNŞAAT	28.240	11.828	10.193	6.218	4.789	3.640	4.856
4. TİCARET	9.338	7.759	6.793	7.632	7.081	8.194	8.018
a)Toptan ve Perakende Ticaret	8.614	7.209	6.254	7.096	6.573	7.688	7.502
b)Otel, Lokanta Hizmetleri	724	550	539	536	508	506	516
5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	29.677	21.897	22.337	21.540	20.348	19.059	20.357
6. MALİ KURULUŞLAR	1.385	1.380	1.320	1.176	1.111	1.138	1.002
7. KONUT SAHİPLİĞİ	39.034	14.201	14.334	14.510	14.629	14.927	15.121
8. SERBEST MESLEK VE HİZM.	292	211	204	173	165	154	155
9. (EKSi) İZAFİ BANKA HİZM.	725	720	689	610	577	586	506
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	298.892	164.857	173.602	157.465	147.044	138.495	140.178
11. DEVLET HİZMETLERİ	55.023	22.640	23.827	23.411	23.661	24.299	23.924
12. KAR AMACI OLM.ÖZEL HİZM.KUR.	1.700	1.793	1.450	1.381	1.239	2.588	0
13. ARA TOPLAMI (10 + 12)	355.615	189.290	198.879	182.257	171.944	165.382	164.102
14. İTHALAT VERGİSİ	1.104	1.172	906	917	644	995	1.368
15. G.SAFİ YURTİÇİ HASILA (13 + 14) (Alıcı Fiyatlarıyla)	356.718	190.462	199.785	183.174	172.588	166.377	165.470

KAYNAK: DİE

TABLO 44 : İLİN GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILASININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(Cari Fiyatlarla) (MİLYON TL)

SEKTÖRLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. TARIM	417.504	485.358	615.020	914.899	1.954.409	4.327.019	8.066.602
a)Çiftçilik ve Hayvancılık	389.474	463.492	562.151	873.780	1.876.345	4.197.465	7.762.215
b)Ormancılık	28.030	21.866	52.869	41.119	78.064	129.554	304.387
c)Balıkçılık	0	0	0	0	0	0	0
2. SANAYİ	480.637	384.706	717.448	1.041.896	2.040.072	3.088.587	4.495.760
a)Madencilik ve Taşocakçılığı	230.883	56.171	113.749	152.884	408.060	743.317	1.111.970
b)İmalat Sanayii	234.994	290.945	475.933	675.807	1.298.954	2.263.729	3.227.767
c)Elektrik, Gaz ve Su	14.760	37.590	127.766	213.205	333.058	81.541	156.023
3. İNŞAAT	123.834	110.881	148.275	162.088	251.621	296.962	920.301
4. TİCARET	38.187	51.407	78.021	143.205	293.226	604.612	1.060.673
a)Toptan ve Perakende Ticaret	34.937	47.114	71.129	132.202	270.605	563.515	984.439
b)Otel, Lokanta Hizmetleri	3.250	4.293	6.892	11.003	22.621	41.097	76.234
5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	147.154	177.117	287.636	445.039	922.808	1.580.174	3.096.335
6. MALİ KURULUŞLAR	9.639	13.412	23.904	32.788	61.060	151.779	191.240
7. KONUT SAHİPLİĞİ	107.411	97.011	148.884	229.411	381.608	852.867	1.256.423
8. SERBEST MESLEK VE HİZM.	2.040	2.488	3.598	5.159	10.496	19.153	32.633
9. (EKSİ) İZAFİ BANKA HİZM.	3.015	4.816	9.333	10.405	18.740	32.950	72.814
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	1.323.391	1.317.564	2.013.453	2.964.080	5.896.560	10.888.202	19.047.153
11. DEVLET HİZMETLERİ	465.308	348.916	727.522	1.319.126	2.782.526	4.585.476	8.831.282
12. KAR AMACI OLM.ÖZEL HİZM.KUR.	3.359	3.279	5.385	5.295	2.438	4.301	0
13. ARA TOPLAMI (10 + 12)	1.792.057	1.669.759	2.746.360	4.288.501	8.681.524	15.477.979	27.878.435
14. İTHALAT VERGİSİ (Alıcı Fiyatlarıyla)	4.685	7.886	10.268	15.603	29.441	73.962	135.286
15. G.S.YURTIÇİ HASILA (13 + 14) (Alıcı Fiyatlarıyla)	1.796.742	1.677.645	2.756.628	4.304.104	8.710.965	15.551.941	28.013.721

KAYNAK: DİE

Siirt ili GSYİH'sının sabit fiyatlarla faaliyet kollarına göre dağılımı incelendiğinde ise; 1990 yılı itibariyle en yüksek payın %28.7 ile sanayi sektörüne ait olduğu ve bunu %25.1 ile tarım sektörünün ve %15.4 ile devlet hizmetleri sektörünün izlediği görülmektedir. Sektör paylarının yıllar itibariyle gelişimine bakıldığında 1990'dan 1996'ya kadar tarımın, ticaretin ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin payının arttığı, sanayi ve inşaat sektörlerinin paylarının azalış gösterdiği görülmektedir. Nitekim 1996 yılı itibariyle Siirt ili GSYİH'sı (sabit fiyatlarla) sektörler itibariyle incelendiğinde; 165.470 Milyon TL. olarak gerçekleşen il GSYİH'sından en büyük payın %29.4 (48.605 Milyon TL.) ile tarım sektörüne ait olduğu ve bunu %25.7 ile (42.570 Milyon TL.) sanayi sektörünün, %14.5 ile (23.924 Milyon TL.) devlet hizmetleri sektörünün ve %12.3 ile de (20.357 Milyon TL.) ulaştırma-haberleşme sektörünün izlediği dikkati çekmektedir. 1990'dan 1996'ya geçen dönemde sanayinin payı azalmış, tarım ve ticaretin payı artmıştır.

İl GSYİH' sına (sabit fiyatlarla) daha alt sektörler itibariyle bakıldığında 1996 yılında 42.570 Milyon TL. olarak gerçekleşen sanayi sektörü hasılası içinde en büyük pay %76.5 ile (32.585 Milyon TL.) imalat sanayiine ait olup, bunu %18.7 ile (7.967 Milyon TL.) madencilik ve taşocakçılığı ve %4.7 ile de (2.018 Milyon TL.) elektrik, gaz ve su sektörü izlemektedir. Yine 8.018 Milyon TL. olarak gerçekleşen ticaret sektörü hasılası içinde en büyük pay %93.6 ile (7.502 Milyon TL.) toptan ve perakende ticarete ait olup, otel ve lokanta hizmetlerinin (516 Milyon TL.) payı %6.4'tür. 48.605 Milyon TL. olarak gerçekleşen tarım sektörü hasılası içinde ise en büyük pay %94.4 ile (45.892 Milyon TL.) çiftçilik ve hayvancılık alt sektörüne ait olup bunu, %5.6 ile (2.713 Milyon TL.) ormancılık alt sektörü izlemektedir. Siirt ili GSYİH' sının sektörler göre yüzde dağılımı sabit fiyatlarla Tablo 45 ve cari fiyatlarla Tablo 46'da verilmiştir.

**TABLO 45 : İLİN GAYRİ SAFİ YURTİÇİ HASILASININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (%)**

SEKTÖRLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. TARIM	25.1	28.3	28.3	26.9	27.5	28.4	29.4
a)Çiftçilik ve Hayvancılık	23.0	26.4	26.3	25.3	25.5	26.4	27.7
b)Ormancılık	2.0	1.9	2.0	1.6	2.1	2.0	1.6
c)Balıkçılık	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2. SANAYİ	28.7	28.6	31.3	31.4	30.1	26.9	25.7
a)Madencilik ve Taşocaklığı	14.3	4.8	6.4	7.8	6.3	6.1	4.8
b)İmalat Sanayii	12.9	21.1	18.0	16.6	16.5	19.8	19.7
c)Elektrik, Gaz ve Su	1.4	2.7	6.9	7.0	7.3	1.0	1.2
3. İNŞAAT	7.9	6.2	5.1	3.4	2.8	2.2	2.9
4. TİCARET	2.6	4.1	3.4	4.2	4.1	4.9	4.8
a)Toptan ve Perakende Ticaret	2.4	3.8	3.1	3.9	3.8	4.6	4.5
b)Otel, Lokanta Hizmetleri	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	8.3	11.5	11.2	11.8	11.8	11.5	12.3
6. MALİ KURULUŞLAR	0.4	0.7	0.7	0.6	0.6	0.7	0.6
7. KONUT SAHİPLİĞİ	10.9	7.5	7.2	7.9	8.5	9.0	9.1
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
9. (EKSI) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	0.2	0.4	0.3	0.3	0.3	0.4	0.3
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	83.8	86.6	86.9	86.0	85.2	83.2	84.7
11. DEVLET HİZMETLERİ	15.4	11.9	11.9	12.8	13.7	14.6	14.5
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZM.KUR.	0.5	0.9	0.7	0.8	0.7	1.6	0.0
13. ARA TOPLAMI (10 + 12)	99.7	99.4	99.5	99.5	99.6	99.4	99.2
14. İTHALAT VERGİSİ	0.3	0.6	0.5	0.5	0.4	0.6	0.8
15. GAYRİ SAFİ YURTİÇİ HASILA (13 + 14) (Alıcı Fiyatlarıyla)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

KAYNAK : DİE

**TABLO 46 : İLİN GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILASININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(Cari Fiyatlarla) (%)**

SEKTÖRLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. TARIM	23.2	28.9	22.3	21.3	22.4	27.8	28.8
a)Çiftçilik ve Hayvancılık	21.7	27.6	20.4	20.3	21.5	27.0	27.7
b)Ormancılık	1.6	1.3	1.9	1.0	0.9	0.8	1.1
c)Balıkçılık	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2. SANAYİ	26.8	22.9	26.0	24.2	23.4	19.9	16.0
a)Madencilik ve Taşocaklığı	12.9	3.3	4.1	3.6	4.7	4.8	4.0
b)İmalat Sanayii	13.1	17.3	17.3	15.7	14.9	14.6	11.5
c)Elektrik, Gaz ve Su	0.8	2.2	4.6	5.0	3.8	0.5	0.6
3. İNŞAAT	6.9	6.6	5.4	3.8	2.9	1.9	3.3
4. TİCARET	2.1	3.1	2.8	3.3	3.4	3.9	3.8
a)Toptan ve Perakende Ticaret	1.9	2.8	2.6	3.1	3.1	3.6	3.5
b)Otel, Lokanta Hizmetleri	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	8.2	10.6	10.4	10.3	10.6	10.2	11.1
6. MALİ KURULUŞLAR	0.5	0.8	0.9	0.8	0.7	1.0	0.7
7. KONUT SAHİPLİĞİ	6.0	5.8	5.4	5.3	4.4	5.5	4.5
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
9. (EKSİ) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	0.2	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2	0.3
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	73.7	78.5	73.0	68.9	67.7	70.0	68.0
11. DEVLET HİZMETLERİ	25.9	20.8	26.4	30.6	31.9	29.5	31.5
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZ.HİZM.KUR.	0.2	0.2	0.2	0.1	0.0	0.0	0.0
13. ARA TOPLAMI (10 + 12)	99.7	99.5	99.6	99.6	99.7	99.5	99.5
14. İTHALAT VERGİSİ	0.3	0.5	0.4	0.4	0.3	0.5	0.5
15. GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (13 + 14) (Alıcı Fiyatlarıyla)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,00

KAYNAK : DİE

Siirt ili GSYİH' sının ilçeler itibariyle dağılımı incelendiğinde ise; 1996 yılı itibariyle GSYİH' ya (cari fiyatlarla) en büyük katkıyı %45.8'lik payla (12.827.658 Milyon TL.) Merkez ilçenin yaptığı görülmektedir. Merkez ilçenin ülke genelindeki payı %0.09'dur. Merkez ilçeden sonra 35.03'lük payla (9.813.736 Milyon TL.) Kurtalan ilçesi ikinci sırada yer almakta olup, diğer ilçelerin gerek il gerekse ülke genelindeki payı çok önemsiz düzeydedir. İl GSYİH' sı içinde en düşük pay %1.26'lık payla (353.189 Milyon TL.) Aydınlar ilçesine aittir. Bu ilçelerin 918 ilçeyi içine alan Türkiye sıralaması içindeki yerine bakıldığında; Merkez ilçenin 225'inci sırada Aydınlar ilçesinin ise 911'inci sırada yer aldığı görülmektedir.

Siirt ili GSYİH' sının 1996 yılı itibariyle ilçelere göre dağılımı, il ve Türkiye GSYİH içindeki payları ve 918 ilçe arasındaki sırası Tablo 47'de verilmiştir.

TABLO 47 : SİİRT İLİ GSYİH'NİN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (1996)

İlçe Adı	GSYİH (milyon TL)	İl İçindeki Payı (%)	Toplam GSYİH İçindeki Payı (%)	İlçeler Sıralamasındaki Yeri
Merkez	12.827.658	45.79	0.09	225
Aydınlı	353.189	1.26	0.00	911
Baykan	1.161.103	4.14	0.01	767
Eruh	1.746.661	6.24	0.01	654
Kurtalan	9.813.736	35.03	0.07	269
Pervari	920.345	3.29	0.01	811
Şirvan	1.191.031	4.25	0.01	765
TOPLAM	28.013.721	100,00	0,19	-

KAYNAK : DİE

Siirt ili GSYİH'sının Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye içindeki yeri incelendiğinde ise; 1996 yılında ilde yaratılan hasılanın (sabit fiyatlarla), Güneydoğu Anadolu Bölgesi hasılasının %3.04'ünü, Türkiye hasılasının ise %0.16'sını oluşturduğu görülmektedir. Siirt GSYH'sının Bölge içindeki payının gelişimi Tablo 48'de, ülke içindeki payının gelişimi Tablo 49'da verilmiştir.

TABLO 48 :SİİRT İLİ GSYİH'SININ BÖLGE GSYİH'SI İÇİNDEKİ YERİ (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (Milyon TL)

YILLAR	BÖLGE		İL		(II)/(I) (%)
	GSYİH (I)	Gelişme Hızı (%)	GSYİH (II)	Gelişme Hızı (%)	
1987	3.905.909	-	428.840	-	10.98
1988	4.245.425	8.7	432.039	0.7	10.18
1989	3.986.868	-6.1	459.685	6.4	11.53
1990	4.513.964	13.2	356.718	-22.4	7.90
1991	4.827.952	7.0	190.462	-46.6	3.94
1992	5.001.910	3.6	199.785	4.9	3.99
1993	5.353.235	7.0	183.174	-8.3	3.42
1994	4.934.307	-7.8	172.588	-5.8	3.50
1995	5.123.284	3.8	166.377	-3.6	3.25
1996	5.443.406	7.1	165.470	-0.2	3.04

KAYNAK : DİE

TABLO 49 : SEKTÖRLERE GÖRE İL GSYH'SININ TÜRKİYE GSYH'SI İÇİNDEKİ YERİ
(1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (%)

SEKTÖRLER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. TARIM	0,63	0,38	0,39	0,34	0,33	0,32	0,32
a)Çiftçilik ve Hayvancılık	0,63	0,38	0,39	0,35	0,33	0,33	0,32
b)Ormancılık	0,94	0,49	0,45	0,39	0,48	0,40	0,34
c)Balıkçılık	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2. SANAYİ	0,46	0,24	0,26	0,22	0,21	0,16	0,14
a)Madencilik ve Taşocaklığı	3,29	0,57	0,78	0,94	0,66	0,66	0,51
b)İmalat Sanayii	0,25	0,21	0,18	0,14	0,14	0,14	0,13
c)Elektrik, Gaz ve Su	0,25	0,24	0,59	0,50	0,48	0,06	0,06
3. İNŞAAT	0,52	0,22	0,18	0,10	0,08	0,06	0,08
4. TİCARET	0,06	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
a)Toptan ve Perakende Ticaret	0,06	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
b)Otel, Lokanta Hizmetleri	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	0,29	0,22	0,20	0,18	0,17	0,15	0,15
6. MALİ KURULUŞLAR	0,06	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,04
7. KONUT SAHİPLİĞİ	0,85	0,30	0,30	0,29	0,29	0,29	0,28
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
9. (EKSİ) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02
10. DEVLET HİZMETLERİ	1,37	0,55	0,56	0,54	0,54	0,54	0,54
11. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZM.KUR.	0,47	0,48	0,38	0,35	0,32	0,68	0,00
12. İTHALAT VERGİSİ	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03
13. G.S.YURTIÇİ HASILA (Alıcı Fiyatlarıyla)	0,43	0,23	0,22	0,19	0,19	0,17	0,16

KAYNAK : DİE

Tablodan da görüldüğü gibi, il GSYİH'sı 1990 yılında Türkiye GSYİH'sının %0.43'ünü oluştururken, yıllar itibariyle sürekli düşüş göstermiş, 1996 yılına gelindiğinde %0.16'ya kadar inmiştir.

Kişi başına düşen gelir düzeyi açısından Siirt ili incelendiğinde, 1987 yılı itibariyle 894 dolar olan kişi başına gayri safi yurtiçi hasılasının 1991 yılına kadar sürekli artış göstererek 1991 yılında 1.618 dolar seviyesine çıktığı, ancak bu yıldan sonra 1994 yılına kadar tekrar düşüşe geçen kişi başına gayri safi yurtiçi hasılasının 1994 yılında 1.176 dolara kadar düştüğü ve 1996 yılında ancak 1.342 dolara kadar yükselebildiği görülmektedir. Siirt ili kişi başına GSYİH'sı, 1991 yılı hariç olmak üzere her dönemde Güneydoğu Anadolu Bölgesi GSYİH'nın altında gerçekleşmiştir. Ayrıca, ilin kişi başına GSYİH'sı her dönemde Türkiye GSYİH'sının altında kalmıştır. 1996 yılı itibariyle Siirt ili, il GSYİH'sının büyüklüğü açısından 79 il arasında 66.ncı sırada yer almıştır. Siirt ili kişi başına

GSYİH'sının yıllar itibariyle gelişimi , Bölge ve Türkiye karşılaştırması ile birlikte Tablo 50'de verilmiştir.

TABLO 50: YILLAR İTİBARIYLA SİİRT İLİ KİŞİ BAŞINA GSYİH'NİN GELİŞİMİ
(Cari Fiyatlarla)

YILLAR	SİİRT K.B.GSYİH (TL)	GELİŞME HIZI (%)	SİİRT K.B.GSYİH(\$)	BÖLGE K.B.GSYİH(\$)	TÜRKİYE K.B.GSYİH(\$)
1987	779.878	0.0	894	981	1.629
1988	1.212.599	55.5	849	988	1.685
1989	2.303.370	90.0	1.075	1.086	1.933
1990	2.997.638	30.1	1.138	1.569	2.655
1991	6.836.564	128.1	1.618	1.580	2.603
1992	11.128.224	62.8	1.594	1.597	2.682
1993	17.221.720	54.8	1.541	1.707	2.981
1994	34.564.304	100.7	1.176	1.281	2.173
1995	61.237.276	77.2	1.326	1.498	2.727
1996	109.533.425	78.9	1.342	1.580	2.888

KAYNAK : DİE

1996 yılı itibariyle; Siirt, Bölge illeri ve belli başlı illerin kişi başına GSYİH sıralaması ve gelişme hızları Tablo 51'de verilmiştir.

TABLO 51 : GELİŞMİŞ BAZI İLLERLE BÖLGE İLLERİNİN KİŞİ BAŞINA
GSYİH'LARININ KARŞILAŞTIRILMASI (1996)

İller	KB GSYİH (\$)	KB GSYİH (TL.)	Gelişme Hızı (%)	KB GSYİH Sıralaması
İzmir	4.286	349.719.302	85.0	3
İstanbul	4.286	349.651.742	87.5	4
Ankara	3.976	324.398.894	75.8	7
TÜRKİYE	2.888	265.611.117	87.1	-
G.D.A. BÖL.	1.580	128.909.041	86.4	-
Siirt	1.342	109.533.425	78.9	61
Adıyaman	1.223	99.748.222	76.7	66
Diyarbakır	1.744	142.304.239	81.7	49
Gaziantep	2.128	173.631.370	80.3	41
Mardin	1.338	109.200.910	92.3	63
Şanlıurfa	1.361	111.062.305	94.2	59
Batman	1.297	105.823.005	98.1	64
Şırnak	972	79.311.698	95.9	74
Kilis	2.583	210.771.747	-	30

KAYNAK : DİE

Tablodan da görüldüğü gibi 79 ilin yer aldığı 1996 yılı kişi başına GSYİH sıralamasında Siirt ili 61'inci sırada yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölge illeri içerisinde ise Siirt, Kilis (30), Gaziantep (41), Diyarbakır (49) ve Şanlıurfa'dan (59) sonra beşinci sırada yer almaktadır.

4.9. SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK DURUMU

1970'li yıllara kadar gelişmenin temel göstergesi olarak görülen kişi başına gelir; toplumsal gelişmişliği yeterince açıklayamayan, yalnızca talep genişlemesini açıklayabilen dar kapsamlı bir göstergedir. Gerçekte gelişme kavramı; fiziki kapasite büyüklüğü ve gelir artışı gibi iktisadi gelişmeler yanında, bunların gelir grupları ve bölgeler arası dağılımı ile sosyal ve kültürel birikimlerin yansıtılabildiği toplumsal gelişme düzeyini ifade etmektedir. Bu anlayışla gelişme; ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapılarındaki ilerlemeyi kapsamakta ve bir bütün oluşturmaktadır. Bu bakımdan, illerin ve bölgelerin gelişmişlik sıralamasında; kişi başına düşen milli gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek iktisadi büyüme kavramıyla beraber, yapısal ve insani gelişmeyi içine alan ve ölçülebilen bütün sosyal değişkenleri de içeren bir "**sosyo- ekonomik gelişme**" ölçütü daha anlamlı olabilmektedir.

DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü tarafından yapılan "**İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996)**" temel bileşenler analizi yöntemini kullanarak illeri beş grup gelişmişlik derecesine ayırmıştır. Araştırma Aralık 1993'teki idari yapıyı esas aldığından 76 ili kapsamaktadır. 1990-93 yıllarına ait, il ölçeğinde 58 gösterge kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan göstergeler; demografi, istihdam, eğitim, sağlık, altyapı ve illerde on bin kişiye düşen özel otomobil, motorlu kara taşıtı ve faks aboneliği ile fert başına düşen telefon kontör değeri ve elektrik tüketim miktarının içerildiği diğer refah göstergelerinden oluşan Sosyal Göstergelerle, imalat sanayi, inşaat, tarım ve mali göstergelerden oluşan Ekonomik Göstergelerdir.

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması, ekonomik ve sosyal yapıları temsil eden 58 değişkenin ortak bileşkesi olarak ve temel bileşenler çözümlemesiyle ortaya çıkarılan temel bileşen değerleri esas alınarak oluşturulmuştur. Oluşturulan bu sıralama ve bu sıralamaya esas teşkil eden endeks değerleri orijinal çalışmadan aynen alınarak Tablo 52'de verilmiştir.

TABLO 52 : İLLERİN SOSYO – EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK SIRALAMASI

SIRA NO	İL ADI	ENDEKS	SIRA NO	İL ADI	ENDEKS
1.	İSTANBUL	4.879015	39.	AMASYA	-0.193947
2.	ANKARA	3.324472	40.	KARAMAN	-0.225250
3.	İZMİR	2.707983	41.	AFYON	-0.228109
4.	KOCAELİ	1.745641	42.	NİĞDE	-0.280378
5.	BURSA	1.561681	43.	KASTAMONU	-0.331970
6.	ESKİŞEHİR	1.010243	44.	ÇORUM	-0.338263
7.	ANTALYA	0.979019	45.	GİRESUN	-0.342129
8.	TEKİRDAĞ	0.912105	46.	ARTVİN	-0.361540
9.	ADANA	0.825002	47.	ERZİNCAN	-0.369077
10.	İÇEL	0.692054	48.	SİVAS	-0.408015
11.	MUĞLA	0.625896	49.	AKSARAY	-0.449240
12.	AYDIN	0.572214	50.	KAHRAMANMARAŞ	-0.450686
13.	BALIKESİR	0.566499	51.	BARTIN	-0.472164
14.	KIRKLARELİ	0.554468	52.	TOKAT	-0.481332
15.	KAYSERİ	0.530593	53.	ÇANKIRI	-0.506919
16.	DENİZLİ	0.501473	54.	SİNOP	-0.512526
17.	BİLECİK	0.474944	55.	ORDU	-0.535689
18.	EDİRNE	0.408019	56.	ERZURUM	-0.550649
19.	ZONGULDAK	0.362269	57.	DİYARBAKIR	-0.614462
20.	ÇANAKKALE	0.351583	58.	YOZGAT	-0.639394
21.	ISPARTA	0.337425	59.	ŞANLIURFA	-0.657586
22.	MANİSA	0.308470	60.	TUNCELİ	-0.694920
23.	UŞAK	0.249609	61.	ADİYAMAN	-0.752853
24.	KONYA	0.220072	62.	KARS	-0.754675
25.	GAZİANTEP	0.199953	63.	GÜMÜŞHANE	-0.783385
26.	HATAY	0.189559	64.	BAYBURT	-0.798578
27.	SAKARYA	0.154779	65.	BATMAN	-0.869404
28.	BOLU	0.147192	66.	MARDİN	-0.916083
29.	BURDUR	0.144998	67.	VAN	-0.955459
30.	KIRIKKALE	0.141061	68.	SİİRT	-0.970848
31.	KÜTAHYA	0.093397	69.	İĞDIR	-0.980015
32.	NEVŞEHİR	0.006389	70.	HAKKARİ	-1.053626
33.	ELAZIĞ	-0.024586	71.	BİTLİS	-1.056951
34.	TRABZON	-0.034803	72.	ARDAĞAN	-1.057505
35.	SAMSUN	-0.042239	73.	BİNGÖL	-1.060746
36.	KİRŞEHİR	-0.116527	74.	AĞRI	-1.134534
37.	RİZE	-0.122267	75.	ŞIRNAK	-1.224524
38.	MALATYA	-0.179552	76.	MUŞ	-1.244671

Burada; illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasını ve endeks değerlerini belirleyen temel faktörler; illerin sahip oldukları nüfus büyüklüğü, yüzölçümü, ya da şehirleşme oranı gibi bir takım yüzeysel büyüklükler değildir. Sıralamayı belirleyen başlıca faktörler; İllerdeki demografik yapının işgücü talebinin, eğitim ve sağlık hizmetlerinin, fiziki ve sosyal altyapı olanaklarının, üretim seviyesinin ve her şeyden önemlisi gelir düzeyinin, il nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamada sağladıkları başarı olmaktadır. Tablodan da görüldüğü

gibi illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında İstanbul 1'inci Siirt 68'inci ve Muş sonuncu olmuştur.

Gelişmişlik endeksine göre kademeli il gruplarının dağılımı orijinal çalışmadan aynen alınarak Tablo 53'de verilmiştir.

TABLO 53 : GELİŞMİŞLİK ENDEKSİNE GÖRE KADEMELİ İL GRUPLARI

1.DERECEDE GELİŞMİŞ İLLER	2.DERECEDE GELİŞMİŞ İLLER	3.DERECEDE GELİŞMİŞ İLLER	4.DERECEDE GELİŞMİŞ İLLER	5.DERECEDE GELİŞMİŞ İLLER
1. İstanbul	1. Eskişehir	1. Bilecik	1. Kastamonu	1. Tunceli
2. Ankara	2. Antalya	2. Edirne	2. Çorum	2. Adıyaman
3. İzmir	3. Tekirdağ	3. Zonguldak	3. Giresun	3. Kars
4. Kocaeli	4. Adana	4. Çanakkale	4. Artvin	4. Gümüşhane
5. Bursa	5. İçel	5. Isparta	5. Erzincan	5. Bayburt
	6. Muğla	6. Manisa	6. Sivas	6. Batman
	7. Aydın	7. Uşak	7. Aksaray	7. Mardin
	8. Balıkesir	8. Konya	8. K.Maraş	8. Van
	9. Kırklareli	9. Gaziantep	9. Bartın	9. Siirt
	10. Kayseri	10. Hatay	10. Tokat	10. Iğdır
	11. Denizli	11. Sakarya	11. Çankırı	11. Hakkari
		12. Bolu	12. Sinop	12. Bitlis
		13. Burdur	13. Ordu	13. Ardahan
		14. Kırıkkale	14. Erzurum	14. Bingöl
		15. Kütahya	15. Diyarbakır	15. Ağrı
		16. Nevşehir	16. Yozgat	16. Şırnak
		17. Elazığ	17. Şanlıurfa	17. Muş
		18. Trabzon		
		19. Samsun		
		20. Kırşehir		
		21. Rize		
		22. Malatya		
		23. Amasya		
		24. Karaman		
		25. Afyon		
		26. Niğde		

Araştırmanın diğer amaçlarından birisi de, eşdeğer gelişmişlik seviyesine sahip illerin belirlenmesi ve ülke genelinde homojen alanların saptanmasıdır. Yapılan çözümler ve değerlendirmeler sonucunda ülke; farklı gelişmişlik düzeylerinde 5 ayrı gruba ayrılmıştır. Bu ayrıma göre birinci grupta 5, ikinci grupta 11, üçüncü grupta 26, dördüncü ve beşinci grupta ise 17'şer il yer almaktadır.

Tablodan da görüldüğü gibi Siirt bu çalışmaya göre beşinci derece gelişmiş iller arasında ve sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 68.nci sırada yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri arasında üçüncü derecede gelişmiş iller arasında yer alan Gaziantep, dördüncü derece gelişmiş iller arasında yer alan Şanlıurfa ve Diyarbakır dışındaki diğer bölge illerinin tamamı beşinci derece gelişmiş iller arasında yer almaktadır.

Araştırmaya göre Siirt ilinin de içinde yer aldığı beşinci derecede gelişmiş illerin tipik özellikleri şöyle sıralanmaktadır(*):

Grupta yer alan illerde, nüfusun yaklaşık olarak %60'ı kırsal kesimde yaşamaktadır. (Siirt'de bu oran % 55'tir)

- Ülke genelinde kilometrekareye ortalama 73 kişi düşerken bu gruptaki illerde 40 kişi düşmektedir. (Siirt'de 45 kişi)
- Nüfus artış hızı ülke ortalamasının yaklaşık olarak yarısı düzeyindeyken, doğurganlık hızı ortalamasının iki katıdır. Doğurganlık hızının yüksek olmasının yanında nüfus artış hızının düşük olması, bu illerden diğer gruptaki illere yoğun bir göç yaşandığını göstermektedir.
- İstihdamın büyük bir bölümü (Siirt'de %71'i) tarım ağırlıklı olmakla beraber, kırsal nüfus başına düşen tarımsal ürünler üretimi, ülke ortalamasının altında bulunmaktadır. Tarımsal verimlilik düşük olduğu gibi, tarım sektöründe önemli bir gizli işsizlik sorunu da bulunmaktadır.
- Grubu oluşturan illerde genel olarak sanayi ve hizmetler sektörlerinin yeterince gelişmediği görülmektedir.
- Bu gruptaki iller, ülke ortalama gelir seviyesinin yarısının altında gelire sahiptirler.
- Gelirin düşük olması nedeniyle, tasarruf ve kredi imkanları yeterli düzeyde değildir. Bankacılık faaliyetleri, ülke geneline göre yeterince gelişmemiştir.

Siirt ilinin gelişmişlik düzeyi ilçeler itibariyle değerlendirildiğinde ise; Merkez ilçenin, Türkiye genelinde incelenen 858 ilçe içerisinde 186. sırada, il içerisinde ise birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Pervari ilçesi ise il içinde son sırada yer alırken, Türkiye genelinde 853. sırada bulunmaktadır. Siirt'in ilçeler itibariyle gelişmişlik sıralaması Tablo 54'de verilmiştir.

TABLO 54 : İLÇELER İTİBARIYLA GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI

İlçe Adı	858 İlçe İçinde Gelişmişlik Sırası	İl İçinde Gelişmişlik Sırası
Merkez	186	1
Aydınlı	547	2
Kurtalan	743	3
Baykan	795	4
Eruh	839	5
Şirvan	848	6
Pervari	853	7

Bu çalışmada illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasıyla beraber, aynı değişkenler ve metodoloji kullanılarak coğrafi bölgelere göre sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması da yapılmıştır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini gösteren endeks değerleriyle ülke ortalamasının altında kalan bölgeler Karadeniz, Güneydoğu ve Güneydoğu Anadolu'dur. Bu üç bölgemizde coğrafi yapı, iklim özellikleri ve gelişmiş batı pazarlarına nispi uzaklıklar gibi faktörler, durgunluğun başlıca unsurları olarak görülmektedir.

Sosyo-ekonomik gelişmişliği yansıtan endeks değerleriyle yedi bölge içerisinde altıncı sırada bulunan Güneydoğu Anadolu Bölgesi 5.8 milyon nüfusu ile coğrafi bölgeler sıralamasında da altıncı sırada bulunmaktadır. Bölgede bir milyon üzeri nüfusa sahip üç il bulunmaktadır. Bölgenin gelişmişlik düzeyine ilişkin bazı göstergeler aşağıda verilmektedir.

- Bölge 1985-1990 dönemi itibariyle binde -38.37'lik göç oranı ile en çok göç veren bölgeler içerisinde üçüncü sırada bulunmaktadır.
- Aynı dönemde bölge doğurganlık oranı (5.23), hane halkı büyüklüğü (7.12) ve nüfus artış hızı (binde 32.6) açısından da en yüksek değerlere sahip bölgedir.
- Ziraat işkolunda çalışanların toplam istihdam içindeki oranı %67.3'tür.
- Eğitim göstergeleri açısından G.D.A Bölgesi bölgesel sıralamada en son sırada yer almaktadır. Okur-yazar oranının yaklaşık %60 olduğu bölgede, okur-yazar kadın oranı (%45) çok daha düşüktür.

- Bölgede sağlık göstergeleri de en düşük değerlere sahiptir. On bin kişiye düşen hekim (4.51), diş hekimi (0.55) ve eczane (1.42) sayıları oldukça düşüktür.
- Bölgede bankacılık faaliyetleri de ülke geneline göre oldukça geri kalmıştır. Türkiye genelinde, en az banka şubesine, toplam mevduata ve toplam krediye sahip olan bölgede, kişi başına banka mevduatı ve banka kredisi de bölgesel sıralamada en düşük düzeydedir.

Yukarıda açıklanan konular dışında bölge, sanayi, gelir ve kurumlar vergisi, kişi başına teşvik belgeli yatırım tutarı, ihracat ve ithalat göstergeleri, kişi başına elektrik tüketimi vb. açılardan da bölgeler arasında genellikle D.Anadolu ile birlikte son sıralarda yer almaktadır.

5. YÖRENİN EKONOMİK GELİŞME YÖNÜNDEN ANALİZİ

5.1. MEVCUT DURUM

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Siirt ili yatırım ortamı açısından değerlendirilirken, daha önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olan ve bir bölgeye yatırım kararı alınırken doğrudan ve dolaylı olarak etkili olan unsurlar ortaya konulmuş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi için alınması gerekli önlemler belirtilmiştir.

Yerel ekonomik gelişme potansiyelini belirleyen mevcut unsurlar; coğrafi konum ve doğal yapı, iklim ve bitki örtüsü özellikleri, ulaşım ve enerji gibi altyapı özellikleri, nüfusun yapısı ve istihdam olanakları, eğitim düzeyi, tarımsal ve hayvansal etkinlikler, imalat sanayiinin yapısı, teşvik durumu ve sosyo-ekonomik yapı şeklinde sıralanabilir.

5.1.1. COĞRAFİ YAPI

Siirt ili, coğrafi konum olarak, Güneydoğu Torosların çizdiği geniş yayın Dicle Havzasına giren bölümünde yer almaktadır. Batman ve Şırnak ilçelerinin il olmasıyla coğrafi durumunda değişiklik yaşayan il halen 5.406 km² yüzölçümüne sahip bulunmaktadır. İlin yeryüzü şekillerini daha çok dağlarla (%75) platolar (%22) oluşturmaktadır. Engebeli bir arazi yapısına sahip olan ilde, genel olarak tarım ve sanayi için elverişli bir ortam bulunmamaktadır. Buna rağmen ilde tarım sektörü ağırlığını korumaktadır.

İl arazisinin %14'ü tarım alanı, %10'u orman ve fundalık, %31'i çayır ve mera ve %45'i de tarım dışı araziden oluşmaktadır.

5.1.2. ULAŞIM

Siirt ili, gerek engebeli arazi yapısı, gerekse bölgesel gelişmemişliğin bir sonucu olarak karayolları açısından yeterince gelişmiş bir il değildir. Halen toplam il karayolu ağının %56'sı, köy yolu ağının ise %4.5'i (toplam 278 köyden 40'ünün) asfaltlanmış

bulunmaktadır. İldeki demiryolu ağı da çok kısa mesafelidir. İlde sivil havaalanı bulunmakta olup, haftada beş gün uçak seferi yapılabilmektedir.

5.1.3. ENERJİ

Siirt ilinde kullanılan enerji Keban Hidroelektrik Santrali ile merkez ilçede bulunan Botan Hidroelektrik Santralinden sağlanmaktadır. İldeki mevcut 278 köyden 272'sinde elektrik bulunmaktadır. 1996 yılı itibariyle Türkiye genelinde kişi başına düşen elektrik tüketimi ortalama 1.183 kwh iken, Siirt ilinde kişi başına düşen elektrik tüketimi 514 kwh'tır. TEDAŞ'ın şebeke kayıp oranı Türkiye genelinde 1996 yılı itibariyle %18.1 iken bu oran Siirt için %37'dir.

5.1.4. DEMOGRAFİK YAPI

Siirt'te toplam nüfusun %45.2'si şehirlerde, %54.8'i kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Türkiye genelinde şehirlerde yaşayan nüfus oranı ise %59'dur. Nüfus yoğunluğu ülke genelinde 73 kişi/km², bölge genelinde 68 kişi/km² iken ilde 45 kişi/km²'dir. Bölge genelinde en yüksek doğurganlık oranına sahip olmakla birlikte Siirt , gerek bebek ölüm oranının, gerekse göç oranının yüksek olması nedeniyle (Türkiye genelinde en çok göç veren üçüncü il) bölge illeri arasında en düşük nüfus artış hızına (binde 12.5) sahip ildir. 1990 yılında 243.435 olan il nüfusu, 1997 yılı kesin olmayan sonuçlarına göre, 264.503'e yükselmiştir.

İlde çalışan nüfusun (%35.9) büyük çoğunluğu tarım sektöründedir. Tarım sektöründe çalışanların oranı %71.6 olup (Türkiye genelinde bu oran %53'tür), bunun %59'unu erkekler, %41'ini kadınlar oluşturmaktadır. Tarım sektöründe çalışanların oranının çok yüksek olmasına karşın, tarımsal hasılanın düşük seviyelerde gerçekleşmesi, ilden göçün başlıca sebeplerinden birisi olarak görülmektedir. 1996 yılı itibariyle tarımsal hasılanın il hasılası içindeki payı %28.8'dir. İmalat sanayiinde çalışan iktisadi faal nüfusun toplam içindeki payı ise %2.3 gibi düşük bir düzeydedir.

5.1.5. EĞİTİM

Siirt ili eğitim imkanları bakımından yıllardır istenen gelişmeyi gösterememiştir. İlde 6 yaş ve üzeri nüfusun okur-yazarlık oranı %54'tür. Bu oran G.D.A. Bölgesi'nde %60.4, Türkiye genelinde ise %80.5'tir. İlde okur-yazar nüfusun %33'ü herhangi bir öğrenim kurumundan mezun olmazken, ancak %3.3'ü yüksekokul veya fakülte mezunudur. Bütün öğretim bölümleri itibariyle ildeki okullaşma oranları, Bölge ve Türkiye ortalamalarının oldukça altındadır.

İl genelinde 1997 yılı itibariyle gerek öğretmen veya öğrenci azlığı, gerekse güvenlik nedenleriyle toplam 238 okul kapalı bulunmaktadır.

5.1.6. SAĞLIK

Genel olarak G.D.A. Bölgesi'nde hekim, diş hekimi ve diğer sağlık personeli başına düşen nüfus, Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Siirt ili bazı bölge illerine göre bu açıdan avantajlı olmakla birlikte, Türkiye ile karşılaştırıldığında oldukça geri bir durumdadır. Doktor başına düşen nüfus sayısı Türkiye genelinde 909 iken, Siirt ilinde bu sayı 2.288'dir. Türkiye genelinde hastane başına 60.600 kişi düşerken Bölge genelinde 97.800 kişi, Siirt ilinde ise 86.000 kişi düşmektedir.

5.1.7. TARIM

Daha önce de belirtildiği gibi il nüfusunun 71.2'lik bir kesiminin tarım sektöründe çalışmasına ve %54.8'inin köylerde yaşıyor olmasına rağmen, tarımsal hasıla il toplam hasılasının %28.8'ine karşılık gelmektedir. Toplam yüzölçümünün %14'üne karşılık gelen tarım arazisinin %84'ünü tarla alanı, %7'sini meyvelikler, %6'sını bağlar ve %3'ünü sebzelikler oluşturmaktadır. Yine İl toplam tarım alanının %16.9'u sulanabilir tarım arazisi olup, bu alanın da ancak %29 kadarı sulanabilmektedir. Sulanan alan toplam tarım arazisinin %4.9 gibi çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Genellikle kuru tarımın hakim olduğu ilde, GAP Projesinin tamamlanmasıyla sulu tarıma kayılması beklenmektedir.

Siirt ilinde tarla ürünleri içerisinde buğday, arpa ve mercimek, sebze ürünleri içerisinde kavun, karpuz, domates ve patlıcan, meyve ürünleri içerisinde de üzüm ve Antep fıstığı önem arz etmektedir. 1996 yılı itibariyle il toplam tarım hasılası, Türkiye toplam tarım hasılası içinde %0.3, Bölge toplam tarım hasılası içinde ise %3.3 gibi çok düşük paylar almaktadır.

5.1.8. HAYVANCILIK

İlde tarımın yanında geçimlik olarak büyükbaş ve özellikle de küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Son yıllarda bölgede yaşanan olumsuzluklardan etkilenen hayvancılığı yeniden geliştirmeye yönelik olarak, yerleşik kültür ırkı yetiştiriciliğine geçilmiş ve bu amaçla Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri kurulmaya başlanmıştır. İl hayvan varlığında, özellikle de küçükbaş hayvanlarda ve kümes hayvanlarında yıllar itibariyle sürekli bir düşüş gözlenmektedir. İl hayvan varlığı Türkiye hayvan varlığı içerisinde önemsiz bir paya sahiptir. Genel olarak hayvancılık alanında tüm bölge illerinde yaşanan olumsuz süreç halen Siirt ili için de geçerlidir.

İlde sağılan hayvan sayısında sığır dışında tüm hayvan türlerinde azalma olurken, kesilen hayvan sayısında sığır dışında tüm hayvan türlerinde artış görülmüştür. Bu durum, Siirt'te et besiciliğine doğru artan bir eğilim olduğunu göstermektedir.

İl hayvansal ürünler üretimi de yıllar itibariyle düşüş göstermektedir. Hayvancılıkta yaşanan olumsuzlukların bir sonucu olarak, il hayvansal ürünler üretimi de Türkiye toplam üretimi içerisinde çok önemsiz bir paya sahiptir.

5.1.9. İMALAT SANAYİ

Siirt ekonomisi her ne kadar tarıma dayalı bir yapı gösterse de, son yıllarda (özellikle 1986-1991 yılları arası) sanayileşme açısından bazı gelişmeler kaydedilmiştir. İlde özel sektör kaynaklı toplam 15 tesisin 12'si bu dönemde yapılmaya başlanmıştır. İlde, mevcut 4 kamu yatırımından 3'ünün özel sektöre devredilmesinden sonra, 1'i kamuya, 18'i özel sektöre ait olmak üzere 19 sanayi tesisi bulunmaktadır. Sanayi tesislerinden 9'u gıda sektörüne ilişkindir. Söz konusu dönemde ivme kazanan yatırımlar, biraz da teşvik

tedbirlerinin kısıtlanmasından sonra sekteye uğramıştır. Mevcut 19 sanayi tesisinden ancak 9 tanesi faaliyetini sürdürebilmektedir.

Tüm bölge illerinde olduğu gibi (Gaziantep hariç) Siirt ilinde de sanayi sektörü halen istenen gelişmeyi gösterememiştir. Bu durumda, büyük ölçüde coğrafi yapının, altyapı yetersizliğinin ve güvenlik sorununun payı bulunmaktadır. Buna karşın, sanayinin güçlendirilmesine yönelik olarak, Küçük Sanayi Sitesi ve Organize Sanayi Bölgesi kurulmaya çalışılmakta, yer tahsisi ve modern çalışma koşulları sağlanması yoluyla özel sektör yatırımları özendirilmektedir.

İl G.S.Y.İ.H.'sı içerisinde 1996 yılı itibariyle (cari fiyatlarla) sanayinin payı %16 olup, bunun da %71.8'ini imalat sanayi oluşturmaktadır. İmalat sanayinin toplam il G.S.Y.İ.H.'sı içindeki payı da %11.5'tir. 1996 yılı itibariyle Siirt sanayi hasılası, Bölge sanayi hasılası içinde yaklaşık %3, Türkiye sanayi hasılası içinde de %0.12 gibi çok düşük bir paya sahiptir.

5.1.10. TİCARET

Siirt ili ticaret hayatına iklimin ve doğal yapının yönlendirdiği tarımsal üretim ve tarıma dayalı imalat sanayi egemendir. Özellikle ilçe ve köylerde üretilen bitkisel ürünler ve el sanatı ürünleri merkez ilçede toplanarak gerek il ihtiyacına gerekse diğer illerin ihtiyacına cevap vermek üzere pazarlanmaktadır. İl, sanayi ürünleri ihtiyacını genellikle diğer illerden karşılamaktadır. Siirt ili ticari faaliyetlerindeki gelişmeler, hiçbir dönemde Bölge ve Türkiye genelindeki gelişmeleri yakalayamamıştır.

İl Sanayi ve Ticaret Odasına kayıtlı 244 üye bulunmaktadır: Siirt merkez ve ilçelerde 1 Ziraat Odası, 10 Esnaf ve Sanatkar Odası ve 23 adet muhtelif kooperatif bulunmaktadır. Esnaf ve Sanatkar Odasına kayıtlı üye sayısı ise 3.174'tür.

5.1.11. BANKACILIK

Siirt ilinde 1997 yılı itibariyle 6 ayrı banka toplam 12 şubede faaliyet göstermektedir. Siirt ili toplam mevduatı ve toplam kredi miktarı, gerek Bölgeden gerekse Türkiye genelinden

oldukça düşük paylar almaktadır. İldeki bankacılık faaliyetleri tarımsal kaynaklı olduğundan, toplam banka kredilerinin büyük bölümü (1997 yılında %48'i) tarımsal kredilerden oluşmaktadır. İlde kişi başına düşen banka mevduatı ve banka kredisi miktarı da Bölge ve Türkiye ortalamalarının çok altındadır.

Siirt ili kredi/mevduat ilişkisi açısından incelendiğinde Bölge illerinin ve Türkiye ortalamasının altında bir kredi/mevduat oranının olduğu, yani Siirt'ten diğer illere bir kaynak transferinin söz konusu olduğu görülmektedir. 1990 yılında %65 olan kredi/mevduat oranı, 1997 yılında %28'e kadar düşmüştür. Genel olarak bankacılık faaliyetlerinin yetersizliği, sınai ve ticari faaliyetlerin gelişimini olumsuz yönden etkilemektedir.

5.1.12. GELİR

Siirt ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi GSYİH'dan %3.04, Türkiye GSYİH'dan ise ancak %0.16 pay almaktadır. 1996 yılı, 1987 yılı sabit fiyatlarıyla, ilin GSYİH'sı 165.470 Milyon TL.'dir. Siirt GSYİH' sını içinde en fazla payı %29.4 ile tarım sektörü almakta ve bunu %25.7 payla sanayi, %14.5 ile devlet hizmetleri ve %12.3 ile de ulaştırma ve haberleşme sektörleri izlemektedir. Siirt GSYİH' sını içindeki sektörlerin payına yıllar itibariyle bakıldığında tarım ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin payının arttığı, sanayi ve ticaret sektörlerinin paylarının azaldığı görülmektedir.

GSYİH' sının il içindeki dağılımına bakıldığında, merkez ilçenin il GSYİH' sının %45.8'ini oluşturduğu, bunu %35.03'lük payla Kurtalan ilçesinin izlediği görülmektedir. GSYİH içinde diğer ilçelerin payları düşük oranlardadır.

Siirt ili GSYİH' sının büyüklüğü açısından 1996 yılı itibariyle 79 il arasında 66.ncı sırada, kişi başına düşen GSYİH sıralamasında ise 79 il içerisinde 1.342 dolarla 61.nci sırada yer almaktadır. İlin kişi başına düşen GSYH' sını 1991 yılı hariç tüm dönemlerde Bölge kişi başına GSYH' sının altında, yine tüm dönemlerde Türkiye kişi başına GSYİH' sının altında gerçekleşmiştir. Sosyo-ekonomik gelişme ölçütüne göre de Siirt ilinin 76 il arasında 68.nci sırada olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen G.S.Y.İ.H., Bölgede 1.580 dolar, Türkiye

genelinde ise 2.888 dolardır. Yine Siirt ili bu sosyo-ekonomik gelişme ölçütü sıralamasıyla beşinci derecede gelişmiş iller grubunda yer almaktadır.

5.1.13. TEŞVİK DURUMU

Siirt ili, yatırım ortamı açısından, Yüksek Planlama Kurulu'nun (YPK) 22 Temmuz 1997 tarih ve 97/41 Sayılı kararı gereği Kalkınmada Öncelikli iller arasında bulunmaktadır. Böylece, Siirt ilinde Hazine Müsteşarlığı'ndan alınan "Yatırım Teşvik Belgesi" kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlar için, yatırım ve işletme dönemlerini kapsayan, Kalkınmada Öncelikli iller için geçerli çeşitli Devlet Yardımları uygulanacaktır.

1990-1997 döneminde Siirt iline yönelik olarak 286 adet yatırım teşvik belgesi verilmiş olup, öngörülen toplam yatırım tutarı 1.146 Milyar TL. ve istihdamı 5.942 kişidir. Yıllar itibarıyla Siirt iline verilen yatırım teşvik belgelerinin dağılımı Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 55'de verilmiştir.

TABLO 55 : YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE, GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ VE SİİRT İLİNE VERİLEN YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN DAĞILIMI

YILLAR	TÜRKİYE			GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ			SİİRT		
	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım Tutarı (Milyar TL)	İstihdam (Kişi)	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım Tutarı (Milyar TL)	İstihdam (Kişi)	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım Tutarı (Milyar TL)	İstihdam (Kişi)
1990	3.140	67.626	181.948	1.130	17.348	38.393	272	472	5.095
1991	1.774	95.664	171.683	258	10.000	19.141	7	24	750
1992	1.553	141.179	113.212	32	2.372	1.545	-	-	-
1993	3.053	561.811	498.449	96	32.357	5.004	1	24	17
1994	1.394	354.834	90.731	54	20.820	4.093	-	-	-
1995	4.954	2.905.278	376.247	275	327.813	30.206	-	-	-
1996	5.024	2.597.129	271.645	315	204.247	17.773	6	626	80
1997	5.144	3.408.198	335.555	415	237.999	19.395	-	-	-

KAYNAK : BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI

Tablodan da görüldüğü gibi, toplam yatırım tutarı itibarıyla, Siirt'e verilmiş olan yatırım teşvik belgelerinin 1990-1997 dönemindeki toplam yatırım tutarının Bölge içindeki payı %0.13, Türkiye içindeki payı ise %0.01 gibi çok düşük oranlardadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Türkiye içindeki payı ise yaklaşık %8.42 düzeyindedir.

Yıllar itibariyle Siirt'e verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörlere göre dağılımına bakıldığında; teşviklerin imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yıllar itibariyle Siirt iline verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörlere göre dağılımı Tablo 56'da verilmiştir.

TABLO 56 : 1990-1997 DÖNEMİNDE SİİRT'E VERİLEN YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN YATIRIM TUTARI İTİBARIYLA SEKTÖREL DAĞILIMI

YILLAR	TARIM (%)	MADENCİLİK (%)	İMALAT (%)	HİZMETLER (%)	TOPLAM (%)
1990	59.5	-	36.7	3.8	100.00
1991	37.1	-	62.9	-	100.00
1993	-	100.0	-	-	100.00
1996	-	-	11.9	88.1	100.00

KAYNAK : Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

1990-1997 döneminde Siirt iline verilmiş olan yatırım teşviklerinin, toplam yatırım tutarı itibariyle %49.6'sı hizmetler sektörüne, %25.3'ü tarım sektörüne, %23'ü imalat sanayine ve %2.1'i de madencilik sektörüne aittir.

5.2. HAYVANSAL ÜRETİMİ GELİŞTİRMEDE ETKİLİ FAKTÖRLER VE ÖNLEMLER

Türkiye, hayvan varlığı bakımından dünyada ilk sıralarda yer almakla birlikte, hayvan başına elde edilen verim itibariyle gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Bunun başlıca nedenleri olarak; mevcut hayvan popülasyonunun büyük bir kısmının genetik yapı bakımından düşük verimli ırktan oluşması ile çevre faktörleri ve bakım-besleme koşullarının yeterli olmaması sayılabilir. Gerçi uzun yıllardır yapılan ıslah çalışmaları ve uygulamaya konulan teşvik tedbirleri sonucu birim başına verimde önemli gelişmeler sağlanmış olmasına rağmen, henüz istenen düzeye ulaşamamış ve böylece hayvansal ürünler arz ve talebi arasında bir denge kurulamamıştır. Giderek hızlı bir şekilde artan nüfus karşısında, bu dengesiz durum, eğer gerekli önlemler alınmazsa daha da artabilecektir. Bu nedenle, ülke nüfusunun yeterli ve dengeli bir şekilde beslenmesi bakımından, hayvancılığın gelişmesi büyük önem taşımaktadır. Diğer taraftan, Türkiye'de tarım işletmelerinin çoğunda bitkisel ve hayvansal üretim organik

bir bütün olarak (1991 yılı tarım sayımı sonuçlarına göre 4.1 milyon tarım işletmesinde %96.4'ü bu şekildedir.) yürütülmektedir. 1996 yılı itibariyle cari fiyatlarla tarım sektörünün (Çiftçilik-Hayvancılık-Ormancılık ve Balıkçılık) GSYİH içindeki payı %16.9'dur. Bunun yıllara göre %33-38 arasında değişen kısmı hayvansal üretimden elde edilmektedir. Hayvancılığın GSYİH'ya olan bu katkısı yanında yerli sanayiye hammadde temininde ve ihracat olanakları açısından küçümsenmeyecek döviz katkısı da bulunmaktadır.

Türkiye'de (gerekse il bazında) hayvancılık sektöründe üretimi geliştirmek için etkili olan faktörler ve kısa ve orta-uzun dönemde alınması gerekli önlemler ve çözüm önerileri aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır.

5.2.1. Hayvan Varlığı ve Yapısı

Türkiye'de mevcut hayvan varlığının büyük kısmı genetik yapı bakımından verim düzeyleri düşük yerli ırktan oluşmaktadır. Diğer taraftan ülke hayvancılığı, gerek üretim türü ve gerekse üretim tekniği itibariyle doğal, sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak bölgelerimize göre farklılık göstermektedir.

Son 20 yıllık dönemde Türkiye hayvan varlığındaki gelişmeler incelendiğinde, hayvan sayılarında önemli bir artış gözlenmemekte, hatta 1984 yılından itibaren sığır, koyun ve keçi sayılarında dikkati çekecek düzeyde azalma görülmektedir. Bu durum 1984 yılı hayvan sayımında uygulanan yöntemle, daha önceki yıllarda uygulanan sayım yönteminin farklılığından veya hayvan popülasyonunda daha yüksek verimli kültür ırkları ile bunların melezlerinin giderek artması sonucu, yerli ırk hayvan sayısının azalmasından kaynaklanmaktadır. Sığır popülasyonundaki kültür ırkı ve bunların melezlerinin %56'ya (1996 yılı itibariyle) yaklaşması ikinci nedeni, koyun ve keçi popülasyonunda ise bu oranın %2.6-8.6 düzeylerinde bulunması ise birinci nedeni kuvvetlendirmektedir. Sonuç olarak her iki nedenin de, bu azalmada söz konusu olduğu söylenebilir.

Ülke genelinde dikkati çeken diğer bir husus, koyun sayısında yıllar itibariyle önemli sayılabilecek farklılıktır. Daha çok mera ve anıza dayalı bir görünüm arzeden

koyunculuk, nadas alanlarının giderek daralması ve mera alanlarında ıslah çalışmalarının yavaş gidişi olumsuz etki yapmaktadır. Koyun popülasyonunun da sığır popülasyonunda olduğu gibi, daha yüksek verimli kültür ırkı ve melezlerinin giderek artırılması yönünde gerekli önlemlerinin alınması gerekmektedir. Bunun yanı sıra tiftik keçisinde oldukça yüksek düzeyde olan azalmanın durdurulması için başta teşvik tedbirleri olmak üzere çeşitli önlemler alınmalıdır.

Ülkede arıcılık, daha çok aile işletmesi niteliği taşımakta olup, gezici ve sabit arıcılık şeklinde bu faaliyet sürdürülmektedir. Mevcut üretim potansiyeli tam olarak değerlendirilememektedir. Bunu sağlamak için, gerekli arı üretimine ve damızlık seçimine önem verilmeli, kovan başına bal verimi artırılmalı, arıcılık ürünleri iyi bir pazar organizasyonuna kavuşturulmalı ve üreticilerin eğitilmeleri ve örgütlenmeleri sağlanmalıdır.

Ülkenin doğal, sosyal ve ekonomik koşullar çerçevesinde; yüksek verimli ırkların giderek artırılması, ıslah, daha iyi bakım, beslenme ve hastalıklarla mücadele gibi önlemlerin alınması ve bu arada yem bitkilerine tarım işletmelerinin üretim paterninde daha geniş ölçüde yer verilmeli, hayvan ve hayvansal ürünlerin fiyatlarında üreticiyi olumsuz yönde etkileyen dalgalanmalar azaltılmalıdır. Özellikle besicilikte, optimal besi süresini gereksiz yere uzatan, geç alımlar önlenmeli ve bir sanayi işletmesi niteliğini taşıyan tavukçulukta pazarlama bordları kurulmalıdır.

5.2.2. Hayvansal Üretim Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Türkiye tarım işletmelerinde, genellikle bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri birlikte yürütülmektedir. Nitekim 1991 yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre, mevcut 4.066.000 tarım işletmesinin %96.38'i hem bitkisel ve hem de hayvansal üretim faaliyetine birlikte yer vermekte, %3.62'si ise yalnız hayvancılıkla uğraşmaktadır. Bitkisel üretimle birlikte yürütülen hayvancılık, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki işletmelerde büyükbaş ağırlıklı olmak üzere daha ziyade meraya dayalı olarak yapılmakta, İç Anadolu ve Trakya Bölgesindeki işletmeler ise koyun ve keçi yetiştiriciliği daha büyük ölçüde yer almakta olup, Ege, Marmara, Karadeniz ve Güney Bölgelerindeki işletmelerde süt sığırcılığı, sığır besiciliği ve tavukçuluk daha entansif

olarak yürütülmektedir. Türkiye'de mevcut büyükbaş hayvanların işletmeler itibariyle dağılımı 1991 sayım yılı itibariyle incelendiğinde, 1-4 büyükbaş hayvana sahip işletmelerin oranının en yüksek olduğu görülür. Nitekim bu oran %71.85 olarak tespit edilmiştir. 5-9 arasında büyükbaş hayvana sahip işletmeler %20.08, 10-19 hayvana sahip olan işletmeler ise %6.57'dir.

Küçükbaş hayvan sayısındaki dağılım incelendiğinde, 50-100 baş arasında hayvana sahip işletmeler %33.46'ı ile ilk sırada yer almakta, bu işletmeleri %31.55 ile 1-19 arasında hayvana sahip olanlar ve %26.39 ile de 20-49 arasında hayvana sahip işletmeler izlemektedir. Buna göre, 100 hayvandan fazla hayvana sahip işletmelerin payı %8.9 gibi, düşük düzeydedir. Küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi bakımından işletmelerde sürü mevcudunun artırılması gereklidir. Bunun yanı sıra, yapılacak ıslah çalışmaları ile popülasyondaki hayvanların daha verimli hale getirilmesi de ihmal edilmeyecek bir husustur.

Bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yürüten işletmeler incelendiğinde; işletmelerde mevcut hayvan varlığının %70.87'si büyükbaş, %28.0'ı küçükbaş ve %1.13'ü de kümes hayvanları değerinden oluşmaktadır. Bu işletmelerin toplam aktif sermayeleri içinde hayvan sermayesi oranı ise ortalama %9.26'dır. Bu oranın bitkisel ve hayvansal üretimle, tarım teknolojisini bir arada yürüten işletmelerde %25 olması gerektiği dikkate alındığında, incelenen işletmelerde hayvan sermayesinin düşük olduğu, bu durumun da işletme sonuçlarını olumsuz olarak etkilediği söylenebilir.

Genel bir değerlendirme ile, işletmelerde yem bitkileri üretimine daha fazla yer verilmesi, işletmelerin hayvan varlığı içinde yüksek verimli ırklar ile melezlerin giderek arttırılması, üreticilerin girdi sübvansiyonları ve projeli yatırım teşvikleri, istikrarlı fiyat uygulaması ile desteklenmeleri ve etkin bir pazarlama organizasyonunun kurulması tarım işletmelerimizdeki hayvansal üretim faaliyetlerinin gelişebilmesi bakımından gerekli hususlardır.

5.2.3. Çayır-Mera ve Yem Bitkilerinin Gelişim Durumu

Ülke hayvancılığının geliştirilmesi için yem bitkileri tarımına ve çayır-mera kültürüne gereken önemin verilmesi zorunludur. Çünkü hayvancılık ve yem bitkileri tarımı ile çayır-mera kültürü birbirleri ile sıkı ilişkileri olan ve daima beraber düşünülmesi gereken konulardır.

Yem bitkileri açısından Türkiye, büyük bir iklim ve toprak çeşitliliğine sahiptir. Ülkemizde bir çok yem bitkisi cins, tür ve çeşitlerinin yetişmesine elverişli olduğu gibi bu bitkilerin sayıca önemli bir kısmı da yem kaynağıdır.

Tarla tarımı içinde yem bitkileri yetiştiriciliği yeterli düzeyde değildir. Tarımda ileri ülkelerde olduğu gibi, yem bitkileri üretimi yüksek bir düzeye çıkarılması ve mevcut çeşitlerin yerine daha verimli, yani ıslah edilmiş kültür çeşitleri yetiştirilmesi gereklidir.

Türkiye, doğal çayır-mera alanı bakımından büyük bir alana sahip olmakla birlikte yanlış ve kötü kullanım nedeniyle bu alanların büyük bir kısmı bozulmuş ve zayıflamış durumdadır. Hayvan yetiştiriciliği bakımından büyük bir öneme sahip olmasına rağmen mera amenajmanı teknik prensipleri olan otlatma mevsimi, otlatma kapasitesi, üniform otlatma ve yem tipine uygun hayvan türü ile otlatma kurallarına uygulamadığından, çayır-meralar günden güne yıpranmış ve birçok bölgede erozyona açık hale gelmiştir. Öncelikle “Mera Yaylak ve Kışlak” kanun tasarısının yasallaştırılarak çayır ve meraların korunması, ıslahı ve amenajmanı için yasal çerçeve oluşturulmalıdır.

5.2.4. Hayvan Sağlığı ve Hastalıklarının Durumu

Hayvancılığın gelişme devresinde bulunduğu Türkiye’de hayvanlardan istenilen seviyede verim alınması ve bu seviyenin yükseltilmesinin nedenlerinden biri de hayvan hastalıklarının kontrole alınmasıyla mümkündür. Bu nedenle veteriner hekimlik hizmetleri gereksinmelerinin planlayıp düzenlemek zorunluluğu gözden uzak tutulmamalıdır. Ancak, Türkiye’de veteriner hekimlik hizmetleri yeterli bir şekilde amacına ulaşmamaktadır. Koruyucu hekimlik hizmetleri ile görevli devlet kuruluşları eleman, araç, gerek, sıhhi donanım ve mali olanaklar yönünden yetersiz durumdadır.

Hayvansal üretimin gelişmesi üzerinde diğer faktörlerin yanısıra, çeşitli infeksiyöz ve paraziter hastalıkların kontrol altına alınamaması da hayvancılığın gelişmesi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Günümüzde hayvan hastalıkları ile savaş yöntemleri oldukça büyük ilerlemeler kaydetmiş ve çeşitli hastalıkların teşhisi, dağıtım ve profilaksi metodları üzerinde yapılan çok sayıda çalışmalardan büyük ölçüde yararlar sağlanmıştır. Diğer yandan bu hastalıkların yanısıra büyükbaş ve kümes hayvanlarına zarar veren çeşitli hastalıklarda bulunmakta olup, bunlar büyük ekonomik zararlara neden olmaktadır.

Hayvan hastalıkları mücadelesi için; Veteriner Sağlık ve Araştırma Enstitülerine ayrılan ödenekler artırılarak, bu kurumlar günün koşullarına göre alet ve ekipmanla donatılmalı, mevcut aşı, serum ve diğer biyolojik madde üretimi artırılarak ülke ihtiyacına cevap verecek düzeye getirilmeli ve ihtiyaç duyulan yeni aşuların üretimine başlanmalıdır.

5.2.5. Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin Pazarlanması

Hayvansal ürünlerin üretildikleri yerden tüketildikleri veya işlendikleri merkezlere rahat, kolay ve bol miktarda taşınabilmesi için hayvansal ürünlerin pazar organizasyonlarının öncelikle iyileştirilmesi gereklidir. Hayvansal ürünlere dereceleme, işleme ve değerlendirme, ambalajlama, fiyatlandırma, taşıma, depolama, riskin azaltılması vb. pazarlama hizmetlerinin iyi bir şekilde yapılmasıyla ürünlerin faydalıkları artırılabilir.

Türkiye’de hayvansal ürünlerin üretimi teşvik edici, ürün kalitesini yükseltici ve pazarlama hizmetlerini iyileştirici bir pazarlama politikasının izlendiği söylenemez. Hayvansal ürünlere yapılacak pazarlama hizmetlerini düzenleyici teknik kurullar yetersizdir. Hayvansal ürünler, destekleme fiyat politikasının kapsamı dışında tutulmuştur.

Türkiye’de toplam tarım işletmelerinin %96.4’ünde bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmakta, toplam işletme sayıları için 1-10 baş hayvana sahip olan işletmeler toplam işletmeler içinde oldukça büyük pay almakta, üreticilerin yeterince örgütlenememesi, aracı sayısının bazı ürünlerde 7-9’a kadar yükselebilmesi nedeniyle tüketicinin ödediği fiyatın ancak çok az bir kısmının üreticinin eline geçmesi hayvansal ürün pazarlamasının düzenlenmesinin gerekli olduğunu göstermektedir.

Hayvansal ürünlerin dış pazarlamasını geliştirebilmek için standardizasyonun AB normlarına çıkarılması ve zorunlu olması gereklidir. Ayrıca ambalajlama, kalite kontrol, etiketleme gibi hizmetlere gereken önem verilmeli, hayvansal ürünler işleme sanayi geliştirilmeli ve işlenmiş hayvansal ürünler üretimi arttırılmalıdır.

Hayvan ve hayvansal ürünler pazarlanmasında;

- Düzenli işleyen bir pazarlama sisteminin ve ihtisaslaşmış optimum büyüklüğe sahip hayvancılık işletmelerinin kurulması,
- Et ve süt sanayinin hammadde gereksinimini, düzenli bir şekilde sağlaması, üreticilerin pazar ve fiyat garantisi sağlanması açısından, sanayiciler ile üreticiler arasında sözleşmeli yetiştiricilik sistemi uygulamasına geçilmeli,
- Hayvancılığın desteklenmesinde optimal işletme büyüklüğü esas alınmalı ve kredilendirmede hayvancılık deneyimi olanlara kredi verilmesi,
- Hayvansal ürünlerin pazarlanmasında düzenli bir sistemin tesis edilmesi, üreticilerin örgütlenmesine bağlı olmakta,
- Standart kalitede hayvansal üretimin gerçekleştirilebilmesi için hayvancılık işletmelerinden başlamak üzere pazarlama ve işletme aşamalarındaki tesislerin asgari teknik ve hijyenik özelliklere sahip olması sağlanmalıdır.

5.2.6. Hayvan ve Hayvansal Ürün Fiyatları

Türkiye’de canlı hayvan ve hayvansal ürün fiyatları genel olarak arz ve talebe göre oluşmaktadır. Özellikle canlı hayvan fiyatlarının oluşumunda büyük pazarlardaki cari fiyatlar ve ticaret borsalarındaki canlı hayvan borsaları etkili olmaktadır.

Hayvansal ürünlerden süt ve mamüllerinde, üretilen sütün %90-95'i üreticiden tüketiciye intikal ederken birkaç defa el değıştirdiğinden serbest piyasada farklı fiyatlar ortaya çıkmaktadır.

Deri ve yapağı fiyatları serbest piyasada oluşurken üretiminin %90'ının ticari işletmelerden gerçekleştiği tavukçulukta, tavuk eti ve yumurta fiyatları da genel olarak arz ve talebe göre serbest piyasada oluşmaktadır.

İşletmelerin büyük kısmının küçük işletme olması, güçlü alıcılar karşısında üreticilerin pazarlık gücünü zayıflatmakta, böylece fiyatların normal koşullar altında oluşması çoğu kez mümkün olmamaktadır.

Hayvan ve hayvansal ürünlere ait fiyatlar (endeksler) ile yem fiyatları (endeksleri) karşılaştırıldığında, çeşitli yem fiyatlarına ait endeksler, hayvan ve hayvansal ürünlerin fiyatlarına ilişkin endekslerin üzerinde seyretmektedir. Bu durum, üreticiyi ve dolayısıyla üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

5.2.7. Hayvancılık Sektöründe Örgütlenme

Türkiye'de hayvancılık genellikle küçük aile işletmelerinde, diğer tarımsal faaliyetlerle bir bütünlük içerisinde yürütülür. Türkiye'nin genel ekonomik ve demografik yapısı göz önüne alındığında, bu durum daha uzun süre değişmeyecektir. Dolayısıyla yetiştiricilerin her türlü girdiye en uygun şartlarda erişebilmesi ve ürünlerin pazarlanmasında daha güçlü duruma gelmesi için aralarında birleşmeleri veya örgütlenmeleri gerekmektedir. Küçük ve dağınık görünümde bulunan hayvancılık işletmelerin örgütlenmeleriyle rasyonel yapıya dönüştürülmesi mümkün olabilmektedir.

Hayvancılık sektörünün örgütlenmesinde; dernekler, birlikler, kooperatifler ve bordlar gibi modeller bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde hayvancılık sektörünün genel tarım sektörü içindeki payının bitkisel üretime göre büyük olmasında yetiştiricilerin bu tip örgütlenmeler yoluyla güçlenmenin büyük etkisi bulunmaktadır.

Üreticilerin örgütlenmesinde dünyada en fazla görülen ve yaygın olan örgütlenme modeli kooperatiflerdir. Kooperatifler, üreticilerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi şekilde maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmek için gönüllü olarak oluşturdukları ve yönetimde söz sahibi oldukları kuruluşlardır. Kooperatifleşme, küçük işletmelerin toplumsal değerlerini ve kimi üstünlüklerini koruyarak, onları büyük işletmelere avantaj sağlayan ekonomik ölçek büyüklüklerine ulaştırmanın başka bir yoludur.

Gelişmiş ülkelerde hayvancılık kesiminde kooperatiflerde örgütlenen üreticiler, kooperatifler aracılığı ile özellikle ürünlerin toplanması, işlenmesi, satışı gibi pazarlamanın tüm alanlarında dikey bütünleşmelerini sağlayan yatırımları gerçekleştirmişler ve böylece pazarda çok etkin bir konuma gelmişlerdir. Türkiye’de ise hayvancılık kesimi üreticilerin en örgütsüz olduğu kesimdir.

Türkiye’de hayvancılık sektörünün gelişmesinde kooperatifleşmeye mutlaka ihtiyaç açıkça bilinmektedir. Ancak kooperatifleşme hareketine üreticilerin sahip çıkması ve kooperatiflere bağlı olmaları sağlanmalıdır. Bunun için de ülkemiz tarımsal kooperatiflerin genel sorunları olan; halkın bilinçlendirilmemiş olması, finansman, mevzuat, yönetim, yatay ve dikey teşkilatlanmaya gidilememiş olması eğitim ve araştırmaların yeterince yapılmamış olması ve kooperatifler arası işbirliğinin sağlanamaması gibi konuların çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Böylece;

- Öncelikle, sektörde üretim alt sektörlerini hedef alan ihtisas kooperatiflerine yönelinmelidir. Bu anlamda işletmelerin teknik, ekonomik ve yapısal farklılıkları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.
- Kooperatif, iyi işleyen, kaynak yaratan, sorunları çözecek, bilimsellik ve gerçekcilikte olmalıdır.
- Üreticilerin özkaynakları ve öz girişimleriyle kurulmalıdır.
- Sürekli mesleki ve sektör içi eğitim yaptırabilecek şekilde örgütlenmeli, yayın yapmalıdır.

Yetiştiricilerin örgütlenmesinde diğerk bir modelde, malı üretenler ile ticaretini yapanları, işleyenleri ve devleti bir araya getiren ve bunları karşılıklı olarak anlaştırmak suretiyle arzı, fiyatları ve ürünün dağılımını kontrol eden, böylece toplumun çeşitli kesimleri arasında denge kuran pazarlama bordlarıdır. Hayvancılık kesiminde öncelikle çabuk bozulabilen ürünlerin pazarlanmasında bu örgütlenme modelinden yararlanma düşünülebilir.

5.2.8. Hayvancılık Sektöründe Kredi ve Finansman

Hayvancılıkta kalkınma ve atılımın gerçekleşmesinde, devletin kredi ve finansmanda öncülük etmesi en başta gelen görevleri arasındadır. Hayvancılık işletmelerin oto-finansmanındaki yetersizlikler devletin bu konuda öncülüğünü daha da zorunlu hale getirmektedir.

Türkiye genelinde ekstansif bir yapı gösteren hayvancılık işletmeleri çağdaş gelişme ve ihtisaslaşmanın gereği olarak giderek entansif bir yapı kazanmaktadır. Özellikle sığır ve koyun besicilik işletmeleri, süt sığırcılığı işletmeleri ve sanayi tipi üretim yapısı kazanmış broiler ve yumurta tavukçuluğu işletmeleri entansif karakterli olmaları nedeniyle önemli ölçüde sabit ve döner sermayeye gereksinim duymaktadırlar. Dolayısıyla sektör ve onu oluşturan hayvancılık işletmelerinde uzun, orta ve kısa vadeli krediye gereksinim vardır.

Ülkemizde bitkisel ve hayvansal üretim sektörlerinin kredi ve finansman gereksiniminin büyük bir bölümü Ziraat Bankası'nca karşılanmaktadır. Ancak, banka mevzuatı çerçevesi içinde karşılık gösteren veya teminat verebilen üreticiye bankaca uygun görülen miktarda kredi sağlanmaktadır. Bunun yanısıra, kooperatifleşmeyen, karşılık veya teminat göstermeyen üreticilerin mevcut kredilerden yararlanamamaktadır.

Sonuç olarak; hayvancılık sektörüne yönelik sorunların giderilmesi ve hayvancılığın arzu edilen hedeflere ulaşabilmesi bakımından, aşağıda tespit edilen önlemlerin dikkate alınmasında fayda görülmektedir.

- Mera alanlarının kalite ve kantite yönünden iyileştirilmesi ve üreticilere, meraya bakım yükümlülüğünün getirilmesi,
- Bitkisel retim paterninde yem bitkileri oranının arttırılması,
- Yüksek verimli kültür ırkı hayvanlar ile bunların melezlerinin sayısının populusyona giderek arttırılması,
- Suni tohumlama çalışmalarının yoğunlaştırılması,
- Hastalıklarla mücadelenin gereken ölçüde sağlanması,
- Üreticilerin hayvancılık kredisini yeterli ve uygun faizle temin etmelerinin sağlanması,
- Üreticilerin kooperatifleşmesinin teşvik edilmesi ve kooperatiflerin iyi işleyen, kaynak yaratan ve sorunları zebilecek seviyeye ulaştırılması, çabuk bozulabilen hayvansal ürünlerin pazarlanmasında bordların tesisi ve standart uygulamasının gerçekleştirilmesi,
- Canlı hayvan ihracatının et ihracatı haline dönüştürülmesi gayretlerinin teşvik edilmesi,
- Hayvan beslemede optimal yem kullanım seviyesinin tespiti ve uygulamasının sağlanması,
- Üreticilerin sosyal güvenliğinin temini ve tarımsal faaliyetlerle ilgili sigortacılığın geliştirilmesi,
- Kuzu ve dana besiciliğinde hayvanların optimal ağırlık kazanılncaya kadar beside bırakılması.

5.3. SANAYİ ÜRETİMİNİ GELİŞTİRMEYE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER VE ÖNERİLER

Siirt ilinde, coğrafi koşullar ve bölgesel özellikler tarım ve sanayi için elverişli bir ortam yaratmaktan uzaktır. İlde tarım sektörü halen ağırlılığını korumakta, ancak tarımsal ve hayvansal faaliyetlerde de bir gerileme görülmektedir. İmalat sanayi de başlangıç itibariyle tarıma dayalı bir gelişme göstermiş, ancak, son yıllarda yatırım teşviklerinin ve bu

teşviklerin yerinde kullanımının da etkisiyle özel sektör aracılığıyla belli bir sanayileşme çabasına girilmiştir. İlde imalat sanayi özellikle gıda sektöründe yoğunlaşmıştır.

İldeki sanayi tesislerinden birkaç tanesi çeşitli nedenlerle atıl bulunmaktadır. Bazı tesisler ise özellikle işletme sermayesi yetersizliği ve yönetim sorunları nedenleriyle düşük kapasite kullanım oranlarıyla çalışmaktadırlar. Bu tesislerin bir an önce il ekonomisine kazandırılması gerekmektedir.

Siirt ili, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından bölge illeri arasında ve Türkiye genelinde oldukça geri kalmış bir ilimizdir. Türkiye genelinde Siirt ili beşinci derecede gelişmiş iller grubunda (son grupta) yer almakta olup, toplam 76 il arasında gelişmişlik sıralamasında 68.nci sırada bulunmaktadır. Siirt ilinin ekonomik gelişmesini Güneydoğu sorunuyla birlikte düşünmekte yarar bulunmaktadır. Siirt, Güneydoğu sorununu çok yakından yaşayan illerden birisi olarak, diğer illere ve bölgelere çok büyük ölçüde göç vermekte ve yerel sermayesini bünyesinde tutamadığı için de ekonomik gelişmesini tamamlayamamaktadır.

İlde sanayinin gelişmesi açısından yatırıma yönlendirilecek sermayenin varlığı ve bu sermayenin yatırım alanlarına özendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bu da ancak ile yönelik yapısal tedbirlerle mümkün olabilmektedir. Bu tedbirler en yalın şekliyle; çeşitli vergi muafiyetleri, Sigorta priminin bir kısmının Devlet tarafından karşılanması, ucuz girdi sağlanması gibi uygulamalardır. Siirt, YPK'nın 22.7.1997 tarih ve 97/41 sayılı kararı ile Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli iller kapsamında değerlendirilmiş ve bu yörelere uygulanan çeşitli teşvik tedbirleri öngörülmüştür.

Sosyal ve ekonomik yönden öngörülen gelişmenin hızı, yönü ve sürekliliğinin tayininde, kamu (merkezi-yerel) ve özel sektörün ayrı ayrı, ya da birlikte gerçekleştirecekleri çalışmaların önemi büyüktür. Gelişme sürecinde kamu sektörü; eğitim, sağlık, ulaşım, tarımsal sulama, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri gibi sosyal ve fiziki altyapı projelerinin gerçekleştirilmesinde önemli işlevler üstlenecektir. Özel sektörün ise; kamu sektörünce gerçekleştirilecek yatırımlara, uyumlu bir işbirliği çerçevesinde azami düzeyde ekonomik ve sosyal katılımı sağlaması bu kapsamda önem arz etmektedir.

Sonuç ve Öneriler Olarak;

- Siirt'te yerel sermayenin sanayi yatırımlarına gelişmesi özendirilmeli, kuruluşlar birbirlerine destek olmalıdır.
- İlin ve yörenin karşılaştırmalı üstünlükleri yatırım kararlarında dikkatlice değerlendirilerek, tarımsal sanayi ürünleri dışında diğer sektörlerde de yatırımlar artırılmalıdır.
- Gelişmekte olan yörelerde şirketleşmenin artmasına ihtiyaç vardır. Bu şirketleşmeler aile, arkadaşlık veya hemşehrilik ilişkilerinden çok, ekonomik fayda unsuruna öncelik verilerek oluşturulmalıdır.
- Mevcut müteşebbislerin ve girişimlerin kamu desteklerinden zamanında ve yeterince yararlanması sağlanmalıdır.
- İnsan kaynağına olan yatırımın önemi bilinmeli, gelecek kuşakların bilgi birikiminin işletmelere yeni ufuklar açacağı unutulmamalıdır. Bilgi ve eğitime, araştırma geliştirme faaliyetlerine önem verilmelidir.
- Siirt'te yerel kaynaklara dayalı işletmelerin en fazla katma değer yaratacak şekilde gelişmeleri sağlanmalı, ayrıca ürün çeşitlemesine gidilmelidir.
- Yatırımcıların kendilerini piyasa güçlerinin serbest işleyişine alıştırmaları, özellikle Gümrük Birliği sürecinde, kamu desteklerinin sınırlı kalacağını göz önünde bulundurarak, Devletin rolünün fiziki ve sosyal altyapının tamamlanması olacağını bilmeleri gerekmektedir.
- İhracatın önemi dikkate alınarak dış pazarlara açılmada olabildiğince çaba harcanmalıdır.
- Proje ve inşaat çalışmaları devam eden Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Sitelerinin biran önce bitirilmeleri ve diğer devam etmekte olan sosyal ve fiziki altyapı yatırımlarının kısa sürede hayata geçirilmesi ekonomik ve sosyal yönden kalkınmayı hızlandıracaktır.
- Aynı alana yapılan ve yeterli piyasa araştırmasına dayanmayan yatırımlar, toplam arzı toplam talebin üzerine çıkarırlar. Bu tür işletmeler yöredeki diğer işletmeleri de olumsuz yönde etkileyebilir. Böylece atıl duruma düşen tesisler ekonomiye yük olur. Bu husus yatırım kararlarında önemle göz önünde bulundurulmalıdır.

- Yöresel kaynakların daha iyi değerlendirilmesi açısından ildeki ekonomik değer arz eden turizm ve maden kaynaklarının miktarına ve niteliğine yönelik tespitlerin derinleştirilmesinde büyük yarar bulunmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yatırımlara devletçe sağlanan teşviklerden yatırım döneminde gümrük muafiyeti , gelir vergisi, SSK prim istisnaları gibi teşvikler, işletme döneminde tesislerin rekabeti açısından gerekli olmakla beraber, yatırımların bu bölgelere yönlendirilmesi için ek özendiricilere gereksinim bulunmaktadır.

Bölgede gelir düzeyinin düşüklüğü ve büyük kent merkezlerine insan gücü göçü yanı sıra, sermaye gücü faktörleri, yerel müteşebbislerin öz sermaye birikiminin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bu sınırlamaya ek olarak uygun orta vadeli finansmanın olmayışı yerel müteşebbislerin sınai alanlara kaymasını engellemektedir.

Öte yandan bölge dışı sermayenin bölgeye yönlendirilmesinde toplumsal sorumluluk yanı sıra, bazı özendiricilere ihtiyaç bulunmaktadır. Bölge dışı sermayenin bu bölgelere çekilebilmesi için, yatırım maliyetini anlamlı ölçüde azaltacak uygun orta ve uzun vadeli finans desteği ve finans kurumlarının teminat vb. araçlarla desteğinin ve bu destekten doğabilecek risklerin sistem içinde paylaşımının sağlanması gerekmektedir.

Bölge dışı sermaye yanı sıra, yabancı sermayenin çekilmesinde yukarıda değinilen özendiricilerle birlikte, kamu bankalarının güvence vermesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bunlara ek olarak, bu bölgede yapılacak yatırımları hızlandırmak ve özendirmek bakımından, Türkiye Kalkınma Bankası ve diğer kamu bankalarının ortak olarak katılımı ile öncü şirketler kurulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Özetlendiğinde ilin sanayileşmesi için finansal destek önerileri kısa başlıklarla aşağıda sunulmaktadır.

- Türkiye Kalkınma Bankası'nca yurtiçi kaynaklara dayalı uygun maliyetli orta vadeli kaynak tedariki,
- Yabancı finans kurumlarından, TKB'nin kaynak arayışlarına destek sağlanması,

- Kamu Bankalarının katılımı ile kurulacak öncü şirketler vasıtasıyla uygun konularda yatırımların gerçekleştirilmesi,
- Yerli ve yabancı sermayenin kanalize edilmesinde bankaların garantörlük işlemi görmesi ve bunun riskinin sistem içinde paylaşımı,

5.4. YATIRIM ORTAMINI İYİLEŞTİRMEK İÇİN ALINMASI GEREKEN DİĞER ÖNLEMLER

Bir ülkede yatırımların özendirilmesinde uygulanan teşviklerden en önemlisi yatırım teşvik tedbirleridir. Devlet bölgeler ve/veya iller arasındaki kalkınmışlık farkını gidermek amacıyla farklı illere farklı yatırım teşvikleri sağladığı gibi, aynı zamanda belirli sektörlerin gelişmesini teşvik etmek amacıyla da o sektörlerle yönelik olarak farklı destek unsurlarını uygulamaktadır. Yatırım Projelerinde uygulanabilecek teşvik tedbirleri daha sonraki bölümde “Yatırımlarda Devlet Yardımları” başlığı altında incelenmiştir.

Yatırımların özendirilmesinde yatırım teşvik tedbirlerinin yanısıra önemli sayılabilecek diğer teşvik unsurları arasında Organize Sanayi Bölgesinin kurulması; Serbest Bölgenin oluşturulması; kara, hava ve deniz yolu ulaşımının sağlanması; altyapı yatırımlarının yeterli düzeye getirilmesi gibi uygulamalarda yer almaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri

Organize Sanayi Bölgesi (OSB), birbiriyle işbirliği halinde üretim yapan orta ve küçük ölçekli işletmelere planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanarak daha kolay ve ucuz üretim yapma olanağı veren bir sistemdir. Bu nedenle, bu bölgeler sınav yatırımların teşvik edilmesinde, planlı sanayi yerleşiminin sağlanmasında, düzenli şehirleşme ve istihdamın geliştirilmesinde etkili bir kalkınma aracı olarak kullanılmaktadır. Başlı başına bir teşvik unsuru olan Organize Sanayi bölgelerinde yapılan (ve/veya yapılacak) yatırımlara bazı ek teşvikler de sağlanmaktadır.

Altyapı tesislerinin genellikle yüksek yatırım harcamaları gerektirmesi nedeniyle, bu yatırımların bizzat teşebbüs tarafından gerçekleştirilmesi mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla belirli bir bölgede (örneğin Organize Sanayi Bölgesinde) altyapı tesislerinin yeterli derecede mevcut olması önemli bir kuruluş yeri avantajıdır. Ayrıca belirli bir konuda altyapı tesislerinden faydalanabilme düzeyi buraya yerleştirilecek ölçek büyüklüğünün-özellikle üst kapasite sınırı olarak-belirlenmesinde önemli bir faktör olarak değerlendirmeye dahil edilmelidir.

Organize Sanayi Bölgelerinde aynı veya farklı sektörlerdeki bir çok işletmelerin toplanması sonucunda yatay ve dikey uzmanlaşmaya gitmek ve işletmelerarası işbölümü derecesini artırmak için uygun şartlar ortaya çıkmaktadır. Aynı bölgede toplanmış aynı sektöre dahil işletmeler arasında işbirliğine giderek tek tek işletmelerin ürün programlarını daraltmaları yanında (yatay uzmanlaşma), artan girdi ve hizmet talebini karşılamak üzere uygun ölçekli birçok yan sanayi ve hizmet işletmelerinin bu bölgede faaliyet göstermeleri mümkün olur. Ayrıca aynı veya farklı sektörlerdeki işletmelerarası işbölümü derecesini artırarak işletmelerin üretim derinliklerinin azaltılması yoluna gidilebilir (dikey uzmanlaşma).

Siirt ilinde kurulması düşünülen Organize Sanayi Bölgesi'nin etüd, proje ve mühendislik hizmetleri tamamlanmış olup, gerekli çalışmalar devam etmektedir.

Serbest Bölgeler

Bir ülkede yatırımları artması ve özellikle ihracatın artırılması amacına yönelik üzerinde kurulması gereken konulardan birisi de serbest bölgelerdir. Serbest Bölgeler, bir ülkenin toprakları veya siyasal sınırları içinde kurulan, fakat gümrük sınırları dışında tutulan, yani o ülkenin dış ticaret kambiyo düzenlemelerinin tamamen veya kısmen uygulanmadığı ve seçilmiş sınai ve ticari faaliyetlerin ülkenin diğer kesimlerine göre daha çok teşvik edildiği, bürokrasinin en aza indirilmeye çalışıldığı bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Gerçekleştirilen faaliyetlerin tür ve niteliklerine göre serbest bölgeler birkaç gruba ayrılmaktadır. Bunları aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür.

- i) Serbest Ticaret Bölgesi
- ii) Serbest Üretim Bölgesi
- iii) Serbest Limanlar
- iv) Kıyı Bankacılığı

Bir ülkede serbest bölge kurulmasındaki temel iktisadi mantık; özellikle sanayi malları üretim ve ihracatının arttırılmasına yönelik olarak, söz konusu ülkenin ihtiyaç duyduğu yabancı sermaye girişini teşvik etmektir. Bunun yanı sıra, ekonominin yapısına ve özelliklerine bağlı olarak, istihdam imkanları, ödemeler bilançosuna katkı ve teknoloji transferi, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını giderme konusundaki etkiler de serbest bölgelerin kuruluş nedenleri arasında gösterilmektedir.

Kurulacak bir serbest bölgeden etkin olarak yararlanılabilmesi için, o serbest bölgenin kurulacağı yerin rasyonel bir biçimde tespit edilmesi kritik önem taşımaktadır.

Serbest bölgeler uluslararası ticari ilişkilere konu olduğundan; kuruluş yeri, ulaşım ve haberleşme hizmetleri ile direkt bağlantılı olmak durumundadır. Dış pazarla hızlı ve düzenli olarak temasta bulunabilmek için, uluslararası ulaştırma kolaylıklarının yanı sıra telefon, faks ve posta hizmetleri alt yapısının gelişmiş ve aksamadan sürdürülebiliyor olması zorunludur.

Öte yandan, hangi tür ulaştırma kolaylıklarının gerekli olduğu, işçi sayısı ve niteliğinin belirlenmesi, fiziki ve ekonomik çevrenin özellikleri, serbest bölgenin kuruluş yeri seçimini ve hangi malların faaliyet konusu olabileceğini etkilemektedir. Yabancı sermaye kuruluşlarında, gerek idari gerekse teknik açıdan istihdam edilen kalifiye insan gücüne serbest bölgelerde ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü, böylece yerli idari ve teknik personelin eğitime katkıda bulunmuş olacaktır. Ancak, yabancı kalifiye elemanın serbest bölgede çalışabilmesi için uygun eğitim, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler tesislerinin kullanıma sunulması beklenmektedir.

Serbest bölgelerin kuruluş yeri seçiminde benimsenen kriterler; yer seçimi, liman ya da havaalanına giriş koşulları, serbest bölge sınırları, alt yapı özellikleri, bölgenin tanıtım

kolaylıkları, sınırlamalar ve firma yönetimlerinin bağımsız hareket edebilme özgürlükleri olarak sıralanabilir.

Serbest bölgeyi besleyen hinterlandın da göz önünde bulundurulması ile, ihracatın artırılması yönünde gelişme sağlanabilmektedir. Bu karşılaştırma, üretilen mallar, sağlanan hammadde ve diğer girdiler ve istihdam özellikleri yönünden yapılmalıdır.

Serbest bölgede altyapının hazırlanmış olması, her zaman tercih edilen önemli bir husustur. Örneğin destek hizmetleri, ulaştırma, lojman ve benzeri kolaylıklar, su, elektrik, sabit tesisler, bankalar, konutlar, mağazalar, okullar ile günlük ve sosyal yaşam için gerekli diğer hususların da hizmete hazır olması gerekmektedir.

Türk serbest bölgelerinde faaliyette bulunan ve bulunacak olan firmalara sağlanan avantajlar ve teşvikler şöyle sıralanabilir.

- 1- Bölgede yapılan faaliyetler sonucunda elde edilen gelirler; gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi dahil olmak üzere, her türlü vergiden muaftır.
- 2- Faaliyet Ruhsatı'nın geçerlilik süresi, kiracılar için maksimum 10 yılı; ofislerini serbest bölgede kurmak isteyen kullanıcılar için ise 20 yıldır. Talep edilen faaliyet ruhsat süresi 20 yılı aşıyor ise, bu süre 99 yıla kadar uzatılabilir.
- 3- Bölgede elde edilen kazanç ve iratlar, Türkiye de dahil olmak üzere, arzu edilen ülkeye herhangi bir vergi, gümrük veya ücrete tabi olmaksızın serbestçe transfer edilebilmektedir.
- 4- Serbest bölgelerdeki yatırımların yabancı sermaye ortaklığına dair herhangi bir oran sınırlaması yoktur. Bölgede faaliyet gösterecek firmalar, yüzde yüz yerli firmalar olabilecekleri gibi, aynı oranda yabancı ve joint venture firma olabilirler.
- 5- Dünyadaki pek çok serbest bölgenin aksine, Türk serbest bölgelerinde yurtiçi piyasaya mal satışı ve takas yapma izni verilmiştir.
- 6- Bölgede kullanılan paralar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca kabul edilen konvertibl yabancı paralar olup, her türlü ödeme döviz ile yapıldığından, kur farkı söz konusu olmamaktadır.
- 7- Türk serbest bölgelerindeki alt ve üstyapı, uluslararası standartlarla rekabet edebilir niteliktedir.

- 8- Uygulama ve işlemler esnasında; kırtasiyecilik ve bürokrasi, bu işlemlerle ilgili tek bir yetkili ajans görevlendirildiğinden, minimum seviyeye indirilmiştir.
- 9- Türk serbest bölgeleri Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz’de yer alan büyük Türk Limanlarına yakın mesafelerdedir. Buna ilaveten, bu bölgeler, uluslararası havaalanlarına ve otoyol ağlarına kolay erişilebilecek mesafelere kurulmuşlardır.
- 10- Türkiye’nin coğrafi konumu, Türk serbest bölgelerine önemli avantajlar sağlamaktadır.
- 11- Serbest bölgelerde fiyat, standartlar ya da mal kalitesine yönelik prosedürel sınırlamalar yoktur.
- 12- Bölgenin açılışından itibaren, on yıl süreyle grev ve lokavt uygulamaları yasaklanmıştır.
- 13- Serbest bölgede üretilen bir malda kullanılan üçüncü ülke menşeli girdi için telafi edici vergi ödenerek, yeni ürün Avrupa Birliği ülkelerine gidebilmektedir.
- 14- Serbest bölgede 6224 no’lu Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu uygulanmamaktadır.
- 15- Serbest bölgedeki mal partiler halinde çekilebildiğinden, vergiler bir defada ödenmemektedir.
- 16- Serbest bölge ile Türkiye arasında Dış Ticaret Rejimi uygulanmaktadır. Serbest bölgeler arası ve diğer ülkelerle ticaret serbesttir.
- 17- İşletici ve kullanıcılar, yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu’nca verilen teşviklerden yararlanmaktadırlar. Türk ve yabancı kullanıcılar eşit statüye haizdir.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri

Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak, özellikle pazar ortamının geliştirilmesi yönünde uygulanacak tedbirler de ildeki sanayi yatırımlarının artırılması açısından önem arz etmektedir. Bu amaçla, ilde imalat sanayiinde faaliyet gösteren firmalar için, ihracat imkanını azami derecede kullanmalarına olanak sağlayacak ve pazarlama maliyetlerini düşürecek olan “**Sektörel Dış Ticaret Şirketleri**” modelinin altyapısının araştırılmasında büyük yarar vardır. Konunun öneminden dolayı Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine (SDŞ) ilişkin uygulama aşağıda özetlenmiştir;

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ihracat sektörü içinde bir organizasyon altında toplanarak dünya pazarına yönlendirilmesi amacıyla; ihracat ve ilgili konularda

(finansman tedarik, nakliye sigorta, gümrükleme vb.) hizmet sağlayarak, dış ticarete uzmanlaşmalarını ve bu suretle daha etkin faaliyet göstermelerini teminen SDS modeli geliştirilmiş olup, hukuksal çerçevesi ile bunlara yönelik teşvik ve yardımlar ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve 26.12.1996 tarih ve 22859 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Normal yörelerde, yalnızca aynı sektörde faaliyet gösteren firmalardan oluşan Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin;

- 1-200 arasında işçi istihdam eden,
- Aynı üretim dalında faaliyette bulunan,
- Asgari 10 küçük ve orta büyüklükteki şirketin bir araya gelmesiyle,
- En az 10 (on) milyar TL. ödenmiş sermayeli anonim şirketler olarak kurulması

gerekmektedir.

Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin hiçbir ortağının sermaye payı, toplam şirket sermayesinin, Normal Yörelerde %10’undan fazla olamaz.

Hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması ve nakit karşılığı çıkartılması gerekmektedir.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri;

- Normal Yörelerde ve yurtdışında, sadece hizmet sektöründe faaliyette bulunmak üzere kurulan şirketlere,
- Kalkınmada Öncelikli Yörelerde ise, üretim ve hizmet sektöründe faaliyette bulunmak üzere kurulan şirketlere iştirak edebilirler.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, ortakların faaliyet gösterdiği üretim dalına ait hammadde tedarikinde imalatçı olarak değerlendirilirler.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri; aynı sektörde faaliyette bulunmak kaydıyla, SDŞ ortağının ait olduğu grubun diğer şirketleri ile bunların kurduğu ortaklıkların ihracatına aracılık edebilirler. Ayrıca, bu şirketler gerek SDŞ statüsünü aldıkları yılda ve gerekse takip eden yıl içinde, aynı sektörde faaliyette bulunan ve KOBİ niteliğini taşıyan ve fakat ortak olmayan firmaların ihracatına da aracılık edebilirler.

Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinde; ortaklıktan ayrılmak isteyen ortakların payları, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın onayı alınmak ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde %20'lik azami oran aşılmamak kaydıyla, bu tebliğde belirtilen tanıma uyan yeni veya mevcut ortaklara devredilebilir.

Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin kuruldukları yıl hariç, müteakip her yıl içinde, Normal Yörelerde en az 5 (beş) milyon ABD Doları ihracatı gerçekleştirilememeleri halinde SDŞ statüsünün geri alınabileceği hükmü getirilmiştir.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, ihracatta devlet yardımlarının hedef grubunu oluşturmakta olup, bu yardımlardan öncelikle yararlanırlar.

SDŞ çatısı altında örgütlenmenin, firmalara ölçek ekonomilerinden kaynaklanan maliyet avantajları ve KDV tahsilatında daha kısa sürede sonuç alınması gibi faydalar sağladığı, bununla birlikte Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nda bekleyen devlet yardımlarının işlerlik kazanmasıyla sağlanan avantajların daha da artacağı düşünülmektedir.

SDŞ'de yer alacak firmaların sorunlarının çözümünde ortak hareket kabiliyeti açısından aynı sektörde faaliyet göstermeleri, üye firmaların halihazırda ihracat yapıyor ya da en azından ihracat yapabilecek potansiyele ve kaliteye sahip olması, ürün homojenliği ve teknoloji açığının bulunmaması, talep artışına bağlı olarak üretim artışını sağlayacak kapasiteye sahip olmaları ve tercihen herhangi bir meslek grubu ya da derneğin üyelerinden seçilerek oluşturulması gibi faktörler SDŞ modelinin şansını artıracak önemli hususlardır.

Gerek sanayi sektöründe gerekse hizmetler sektöründeki yatırımların ivme kazanmasında bir diğer teşvik tedbiri olarak ulaşım imkanlarının çeşit ve nitelik açısından yeterli düzeyde olması gelmektedir. Ulaşım şebekesinin ve burada kullanılabilen taşıma araçlarının nitelikleri de taşıma maliyetini belirleyen önemli bir faktördür. Ulaştırma teknolojisindeki gelişmelerin bir neticesi olarak gerek taşıma maliyetinin düşürülmesi ve gerekse taşıma süresinin kısaltılması sonucunda, önceleri en önemli kuruluş yeri faktörü olan taşıma maliyetinin kuruluş yeri seçimi üzerindeki ağırlığı azalmakla birlikte yine de önemli faktördür.

5.5. YÖRENİN ALTYAPISINI VE EKONOMİSİNİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Siirt ilinin altyapısı ve sosyo-ekonomik durumunu geliştirmeye yönelik olarak devam etmekte olan veya plan aşamasında bulunan mevcut projeler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Kurtalan Devlet Hastanesi ve 10 Daireli Lojman İnşaatı

Devlet-Vatandaş işbirliği ile 1994 yılında inşaatına başlanan proje, halen devam etmektedir.

Baykan Devlet Hastanesi

1996 yılı yatırım programına alınan 30 yataklı devlet hastanesinin, ödenek ayrılmadığından yapımına başlanamamıştır

Halk Sağlığı Laboratuvarı

İl merkezinde 1990 yılında yapımına başlanan laboratuvar, %70 düzeyinde tamamlanmış, 1996 yılında ise yeniden ihale edilerek ikmal inşaatına başlanmıştır. 1997 yılında bitirilmesi düşünülen inşaat, ödenek yetersizliği nedeniyle halen tamamlanamamıştır.

Kültür Merkezi

İl merkezinde yapımına 1992 yılında başlanan Kültür Merkezi, %80 düzeyinde tamamlanmış olup, bitirilebilmesi için ek ödeneğe ihtiyaç bulunmaktadır.

Baykan Ziyaret Beldesi Çok Programlı Lise

1997 yılı yatırım programına alınan lise inşaatı için, 1997 yılı fiyatlarıyla 7.5 Milyar T.L. proje fiyatı tespit edilmiştir. Projenin ihalesi Ekim 1997'de yapılmıştır.

Yüksekokul Öğrenci Yurdu

1997 yılı yatırım programına alınan 500 kişilik yurt inşaatı için 1997 yılı için 20 Milyar T.L. ayrılmış olup, inşaatın temeli atılmıştır.

Merkez Garisan Göçebe İskanları

99 konutluk göçebe iskanları %90 düzeyinde tamamlanmış olup, bitirme çalışmaları devam etmektedir

Eruh-Soran Göçebe İskanları

88 konutluk göçebe iskanları %85 düzeyinde tamamlanmış olup, bitirme çalışmaları devam etmektedir

Küçük Sanayi Sitesi

128 işyerinden oluşan sitenin üst yapısı tamamlanmış olup, altyapı çalışmalarına devam edilmektedir. Sitenin tamamlanmasıyla, günün koşullarına uygun ve modern bir işyeri olanağı sağlanacağından, küçük sanayicilerin yatırım isteğinin artırılabileceği tahmin edilmektedir.

Organize sanayi Bölgesi

Bölgenin etüt, proje ve mühendislik hizmetleri tamamlanmış olup, çalışmalar devam etmektedir.

Havaalanı

İl merkezinde, mülkiyeti İl Özel İdaresi'ne ait olan havaalanında 1.650 metre pist uzunluğunun 300 metre daha uzatılması ve ek giden yolcu salonu için ilgili Bakanlıktan ödenek talebinde bulunulmuş olup, 1997 yılı itibariyle 40 Milyar T.L. intikal etmiştir. Giden yolcu salonu %100 tamamlanmış olup, pist uzatımı çalışmaları devam etmektedir.

Botan Hidroelektrik Santrali

1997 yılı yatırım programına alınan rehabilitasyon projesi için ödenek ayrılıp ihale yapılmış olmakla birlikte, bugüne kadar hiçbir çalışma yapılmamıştır.

Pervari İçme Suyu İnşaatı

Mayıs 1997 tarihinde yer teslimi yapılmış olup, servis yolu işleri devam etmektedir.

Şirvan İçme Suyu İnşaatı

Birinci kısımda şebekesi eskiyen hat yeniden elden geçirilmiş olup, ikinci kısım işleri devam etmektedir.

Gözpınar İçme suyu İnşaatı

İnşaatın projesi bitirilmiş olup, ihale aşamasındadır.

Pervari Kanalizasyon İnşaatı

İnşaat çalışmaları devam etmektedir.

Kurtalan Kanalizasyon İnşaatı

Proje çalışmaları devam etmekte olup, ihaleden sonra çalışmalara başlanacaktır.

5.6. YATIRIMLARDA ÖNGÖRÜLEN DEVLET YARDIMLARI

Ulusal ekonomilerin ayakta durabilmesi, yeni nesillere istihdam yaratılabilmesi, üretim, ihracat ve refah düzeyinin artırılabilmesi için yatırım yapılması zorunlu olurken, özellikle Devletin ekonomideki payının azaltılmasının her kesim tarafından kabul gördüğü bir dönemde, ihtiyaç duyulan sanayi yatırımlarının Özel Sektör tarafından gerçekleştirilmesi bir mecburiyet haline gelmektedir.

Yatırım, getirisi uzun vadede oluşan ve değişen ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik şartlar nedeniyle yüksek risk taşıyan bir faaliyettir. Söz konusu yüksek riski azaltmak ve müteşebbisleri ülkenin ihtiyaç duyduğu yatırımlara yönlendirebilmek için, gelişmiş ülkeler dahil tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de yatırımların Devlet tarafından desteklenmesi kaçınılmaz bir mecburiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Gümrük Birliği, Dünya Ekonomisine Entegrasyon ve yabancı sermayenin Ülkemize çekilmesi gibi hususlar dikkate alındığında Yatırımlarda Devlet Desteklerinin önemi daha da artmaktadır.

Esasen, Avrupa Birliği üyesi ülkeler dahi, tüm ülkelerde bölgesel ve sektörel amaçlara yönelik olarak mali kaynaklar nispetinde;

- **Nakit destek ve hibeler,**
- **Vergisel destekler,**
- **Kredi destekleri,**
- **Sermayeye iştirak,**
- **Arazi-Arza tahsisi,**
- **Eğitim, pazar araştırması ve AR-GE yardımları**

gibi Devlet Destekleri yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Ülkemizde yatırımlara uygulanan Devlet Yardımlarını;

a- Yatırımlarda Devlet Yardımları,

b- KOBİ (Küçük ve Orta Boy İşletmeler) Yatırımlarında Devlet Yardımları

olmak üzere iki farklı sistemde ele almak mümkündür. KOBİ Yatırımları ile ilgili Devlet Yardımları belli büyüklüğe kadar olan İmalat Sektörü yatırımlarını hedef alırken, Teşvik Belgeli Sistem çerçevesinde yürütülen ve genel anlamda Yatırımlarda Devlet Yardımları adı altında ifade edilen destekler, belli bir büyüklüğün üzerindeki her tür sektör yatırımını kapsamaktadır.

a- Yatırımlarda Devlet Yardımları

Yatırımlarda Devlet Yardımları ile ilgili Mevzuat, 13 Ocak 1995 tarih ve 22170 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **26/12/1994 tarih ve 94/6411 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"** 10 Mart 1995 tarih ve 2223 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **8/3/1995 tarih ve 95/6569 sayılı "Ek Karar"** ve 4 Nisan 1995 tarih ve 22248 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **95/2 Sayılı Hazine Müsteşarlığı Tebliği** ile düzenlenmiştir. Ayrıca, söz konusu Mevzuatta 8 Aralık 1996 tarih ve 22841 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **19/9/1996 tarih ve 96/8639 sayılı "Ek Karar"**, 19 Mart 1997 tarih ve 22938 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **97/2 Sayılı Hazine Müsteşarlığı Tebliği** ve **YPK'nun 22 Temmuz 1997 tarih ve 97/41 Sayılı kararı, 6 Ağustos 1997 tarih ve 97/45 Sayılı kararı ve 16 Ekim 1997 tarih ve 97/88 Sayılı kararı** ile ihtiyaçtan doğan bazı değişiklikler yapılmıştır. Daha sonra, 23 Ocak 1998 tarih ve 23239 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, **4325 No'lu Kanunla** Olağanüstü Hal Bölgesinde ve KÖY' lerde istihdam yaratılması ve yatırımların teşvik edilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Son olarak ta, 25 Mart 1998 tarih ve 23297 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, **23/2/1998 tarih ve 98/10755 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında Karar"** ile;

- Daha önceki Karar hükümlerine göre düzenlenmiş bulunan yatırım teşvik belgeleri ile ilgili uygulamalar, istinat ettiği Karar hükümlerine tabi olmak ve

- Ancak, talep edilmesi halinde 98/10755 sayılı Karar' la lehe gelen hükümler 26/12/1994 tarihli ve 94/6411 sayılı Karar ve bu Karar' da değişiklik yapan Kararlar hükümlerine göre düzenlenmiş olan yatırım teşvik belgelerine tatbik edilebilir olmak

kaydıyla; 26/12/1994 tarih ve 94/6411 sayılı, 8/3/1995 tarih ve 95/6569 sayılı, 19/9/1996 tarih ve 96/8639 sayılı, 31/7/1997 tarih ve 97/9688 sayılı Kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Son kararın uygulanmasına ilişkin esas ve usuller **6 Mayıs 1998 tarih ve 23334 sayılı** Resmi Gazete' de yayımlanan **98/1** sayılı Hazine Müsteşarlığı tebliği ile düzenlenmiştir.

Daha önceki Karar hükümlerine göre düzenlenmiş bulunan yatırım teşvik belgeleri ile ilgili uygulamalar, istinat ettiği Karar hükümlerine tabi olmak ve saklı kalmak kaydıyla, 25 Mart 1998 tarihinden sonra yürürlükte olan Karar çerçevesinde destek unsurlarının uygulanması açısından;

- a- **Gelişmiş Yöreler:** İstanbul ve Kocaeli il sınırları ile Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya Büyükşehir Belediye sınırları dahil,
- b- **Normal Yöreler:** Gelişmiş Yöreler ve Kalkınmada Öncelikli Yöreler dışında kalan iller,
- c- **Kalkınmada Öncelikli Yöreler:** Bakanlar Kurulu Kararı ile Kalkınmada Öncelikli Yöre olarak belirlenen iller,

olarak tespit edilmiştir.

23/2/1998 tarih ve 98/10755 sayılı karar çerçevesinde Hazine Müsteşarlığı'ndan alınan "Teşvik Belgesi" kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar için, yatırım veya işletme dönemlerini kapsayan aşağıdaki destek unsurları uygulanmaktadır;

- **Gümrük vergisi istisnası,**
- **Yatırım indirimi,**
- **Makine ve teçhizat alımında Katma Değer Vergisi desteği,**
- **Vergi, resim ve harç istisnası,**
- **Enerji desteği,**

- **Arsa tahsisi,**
- **Yatırımları Teşvik Fonu'ndan kredi tahsisi.**

Yukarıda sayılan destek unsurlarının ne şekilde uygulanacağı Hazine Müsteşarlığı'nca belirlenmektedir. (Çalışmanın yapıldığı sırada henüz uygulama tebliği hazırlanmamıştır.)

Destek Unsurlarından Yararlanma

Destek unsurlarından yararlanabilmek için esas ve usulleri Müsteşarlıkça belirlenecek Yatırım Teşvik Belgesinin temin edilmesi zorunludur. Yatırımın, teşvik belgesine bağlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının, Kalkınmada Öncelikli Yörelere 25 Milyar Türk Lirası, diğer yörelerde ise 50 Milyar Türk Lirası olması gerekmektedir.

Yatırım teşvik belgesi kapsamında, Gelişmiş Yörelere aşağıda belirtilen sektörlerdeki yatırımlar ile bu yörelerde Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen Organize Sanayi Bölgelerindeki yatırımlar, Normal Yörelere ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere yatırımlar ve KOBİ kapsamına giren işletmelerce gerçekleştirilecek yatırımlar, yukarıda sayılan destek unsurlarından yararlanabilir.

Gelişmiş Yörelere destek unsurlarından yararlanabilecek yatırımlar aşağıda verilmiştir;

- Elektrik enerjisi üretimi yatırımları (otoprodüktör yatırımları dahil),
- Altyapı yatırımları,
- Yap-işlet ve/veya yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yapılacak yatırımlar,
- Ar-Ge, tasarım, yeni ürün ve model geliştirmeye yönelik yatırımlar,
- Çevre korumaya yönelik yatırımlar,
- Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunca belirlenen öncelikli teknoloji yatırımları,
- Elektronik sanayi yatırımları,
- Gemi ve yat inşa yatırımları,
- Tersane yatırımları (gemi inşa ve onarımını sağlayan tesisler),
- Teknopark, bilişim teknolojisi, eğitim, sağlık ve turizm yatırımları dahil olmak üzere Müsteşarlıkça belirlenecek diğer hizmet yatırımları,
- Mevcut yatırımın Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile yurt dışına nakli sonucunda aynı mahalde gerçekleştirilmesi kaydıyla, Müsteşarlıkça uygun görülecek yatırımlar,

- Tevsi, modernizasyon, yenileme, kalite düzeltme, darboğaz giderme, entegrasyon ve tamamlama yatırımları,
- İleri teknoloji gerektiren, katma değeri yüksek, vergi gelirleri ve istihdam artırıcı özelliklerden bir veya birden fazlasını içeren ve sabit yatırım tutarı 50 Milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasının üzerindeki komple yeni yatırımlardan Müsteşarlıkça uygun görülecek yatırımlar.

Yatırımlara Sağlanan Destek Unsurları

Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası: Yatırım teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat (hammadde, aramalı ve işletme malzemeleri hariç) ithalatı, yürürlükteki İthalat rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu'ndan istisna tutulmaktadır.

Teşvik belgesi ve buna bağlı liste kapsamındaki makine ve teçhizatın ithaline ilişkin işlemler, gümrük mevzuatı çerçevesinde gümrük idaresince yerine getirilir. Uygulamaya ilişkin usuller, Müsteşarlık ve Gümrük Bakanlığı'nca (Gümrük Kontrol Genel Müdürlüğü) müştereken tespit edilir.

Yatırım İndirimi: 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun ek 3. Maddesi hükmü uyarınca yatırım indirimi uygulaması açısından, yatırım teşvik belgesi kapsamında Gelişmiş Yörelere ve Normal Yörelere gerçekleştirilecek yatırımlar (Organize Sanayi Bölgelerinde gerçekleştirilecek yatırımlar ile KOBİ'lerce yapılacak yatırımlar dahil) Özel Önem taşıyan sektör yatırımlarıdır.

Yatırım indirimi, Normal Yörelere ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile yukarıda izah edilen şekilde Gelişmiş Yörelere yapılacak yatırımlara %100 oranında uygulanır. Yatırım indiriminin artırılması halinde, Kalkınmada Öncelikli Yörelere için azami oran uygulanır. Yatırım indirimi uygulaması yönünden yatırımcının Müsteşarlığa müracaat tarihinden itibaren yapacağı harcamalar dikkate alınır.

İthalde KDV Ertelemesi: Teşvik Belgesi kapsamında ithal edilecek makine ve teçhizat, 25/10/1984 tarihli ve 3065 sayılı Kanun'da öngörüldüğü şekilde Katma Değer Vergisi ertelemesinden yararlanır. İlgili mevzuatta öngörülen istisna hükümleri saklıdır.

Müsteşarlık tarafından verilen teşvik belgesinde yer alan yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gereken Katma Değer Vergisi, bu verginin fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenir. Erteleme süresince zaman aşımı işlemez.

Yerli Makine ve Teçhizatta KDV Desteği: Teşvik belgesi kapsamında yurt içinden satın alınan ve yerli katkı oranı %50'nin (gemi ve yat inşa yatırımlarında %30) üzerinde bulunan makine ve teçhizata ilişkin Gelişmiş ve Normal Yörelerdeki yatırımlarda Katma değer vergisi oranındaki değer, Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki Yatırımlarda ise Katma Değer Vergisi oranına 10 puan eklenmek suretiyle bulunacak değer üzerinden yatırımcılara Fon'dan ödeme yapılır. Bu ödeme, gemi ve yat inşa yatırımlarında sabit yatırım tutarı üzerinden yatırımcılara ödenir.

KDV desteği ile ilgili olarak yatırımın bulunduğu il valiliğine veya yatırımcının kendisinin tayin edeceği yeminli mali müşavire doğrudan başvurularak işlemler yürütülür.

Vergi, Resim ve Harç İstisnası: 3/12/1988 tarihli ve 3505 sayılı Kanun'un Geçici 2'nci maddesine göre yatırımcının, yatırımın tamamlanmasına müteakip 2 yıl içinde 10.000 ABD Doları tutarında ihracat yapacağına dair taahhütte bulunması kaydıyla;

- Şirket kuruluşu,
- Yatırım termin süresi içinde kalınmak kaydıyla teşvik belgesinde öngörülen özkaynak tutarını geçmemek üzere sermaye tezyidi,
- Teşvik belgesinde öngörülen yabancı kaynak tutarını geçmemek üzere bir yıl ve daha uzun vadeli olarak yurt içinden ya da dışından sağlanacak yatırım kredileri,
- Teşvik belgeli yatırıma ilişkin gayrimenkul ve gayrimenkule müteferri aynı hakların aynı sermaye olarak konulması halinde bunların şirket adına tapuya tescil,

işlemleri ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenecek kağıtlar 1/7/1964 tarihli ve 488 sayılı Kanuna göre Damga Vergisinden ve 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Kanuna göre harçlardan istisna edilir.

Enerji Desteği: İlgili mevzuatla belirlenen esas ve usuller çerçevesinde teşvik belgeli yatırımlara enerji desteği sağlanır.

Yatırımları Teşvik Fonu'ndan Kredi Tahsisi : Fon'dan sadece, yatırımlarda Devlet yardımları ile ilgili teşvik mevzuatı çerçevesinde araştırma-geliştirme (Ar-Ge), teknopark, çevre korumaya yönelik Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunca belirlenen öncelikli teknolojik yatırımlar ile KOBİ yatırımlarının teşviki, desteklenmesi ve yönlendirilmesi amacıyla Müsteşarlıkça belirlenecek limitler dahilinde kredi tahsisi yapılabilmektedir.

Ayrıca, Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere vergi teşvikleri uygulamak ve yatırımlara kamu arsa ve arazisi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkanlarını artırmayı amaçlayan, 4325 No.lu Kanun kapsamında çeşitli teşvikler getirilmiştir.

Bu Kanunda geçen Olağanüstü Hal Bölgesi; 4325 No.lu Kanunun yürürlüğe girdiği 1 Şubat 1998 tarihinde, Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir alanına dahil iller ile Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca belirlenen fert başına GSYİH miktarları 1.500 ABD Doları veya daha az ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi -0.5 ve daha düşük bulunan illerden Bakanlar Kurulunca tespit edilen; Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Bayburt, Erzurum, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Ordu, Şanlıurfa ve Yozgat illerini kapsamaktadır.

Bu Kanun kapsamında getirilen teşvikler ise şöyledir;

Gelir ve Kurumlar Vergisi İstisnası: 1.1.1998 tarihi ile 31.12.2000 tarihi arasında; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, bu illerdeki işyerlerinde fiilen ve sürekli olarak 10 ve daha fazla işçi çalıştırmaları şartıyla, münhasıran bu iş yerinden elde ettikleri kazançları işe başlama

tarihinden itibaren yatırım dönemi dahil 5 vergilendirme dönemi gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır.

Çalışanlardan Kesilen Vergilerin Ertelenmesi: 31.12.2002 tarihine kadar uygulanmak üzere; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde, 1.2.1998 tarihini izleyen aybaşından itibaren yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu illerdeki işyerlerinde çalıştırdıkları işçiler ile 1.2.1998 tarihinden önce işe başlamış olan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 31.10.1997 tarihinden önce ilgili idareye vermiş oldukları en son 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ilave olarak yeni işe aldıkları ve bu işyerlerinde fiilen çalıştırdıkları işçilerin, ücretlerinden kesilen ve beyan edilerek tahakkuk ettirilen gelir ve damga vergileri, beyanname verme süresini izleyen ikinci yılın aynı döneminde ödenir.

İşletmelerde Vergi, Resim, Harç İstisnası: 1.2.1998 tarihinden 31.12.2002 tarihine kadar uygulanmak üzere; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde yapılacak teşvik belgeli yatırımlarla ilgili olarak;

- Arazi veya arsa tedariki ile ilgili olarak ivazlı veya ivazsız devir, temlik, kamulaştırma, satış vaadi sözleşmesi, intifa ve iştirak hakkı, alım, satım, kira, geri alma, geri verme, ifraz, tevhid, tescil, cins değişikliği, rehin ve ipotek tesis ve terkinini, ıslah ve değişiklik işlemleri ile bu işlemler dolayısıyla düzenlenen kağıtlar,
- Kredi verilmesi ile ilgili işlemler, bu konuda düzenlenen kağıtlar ve kredi işlemleri nedeniyle her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben alınan paralar

veraset ve intikal vergisi, damga vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, emlak vergisi ve harçlar ile 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununa göre alınan vergi, resim ve harçtan müstesnadır.

Sigorta Primi İşveren Payları: 31.12.2002 tarihine kadar uygulanmak üzere; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde, 1.2.1998 tarihinden itibaren yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu illerdeki işyerlerinde çalıştırdıkları

işçiler ile 1.2.1998 tarihinden önce işe başlamış olan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 31.10.1997 tarihinden önce idareye vermiş oldukları en son 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ilave olarak yeni işe aldıkları ve bu işyerlerinde fiilen çalıştırdıkları işçiler için, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 72 ve 73'ncü maddeleri uyarınca prime esas kazançları üzerinden tahakkuk ettirilecek primlerin işveren hissesi Hazinece karşılanmaktadır.

Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi: 23 Ocak 1998 tarih ve 23239 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4325 Sayılı Kanunun 8'inci maddesiyle Kalkınmada Öncelikli Yörelere; organize sanayi bölgelerine öncelik verilmek üzere en az 10 kişilik istihdam öngören teşvik belgeli yatırımlar için gerçek ve tüzel kişilere, Hazineye ait arazi ve arsaların mülkiyeti bedelsiz olarak devredilebilir hükmü getirilmiştir. Bu maddenin uygulanması ile ilgili hükümler Maliye Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenecektir.

Yatırımın Finansmanı

Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımların finansmanında uygulanabilecek asgari özkaynak oranları aşağıda belirtilmiştir;

- **Kalkınmada Öncelikli Yörelere yapılacak yatırımlarda** %20,
- **Normal ve Gelişmiş Yörelere yapılacak yatırımlarda** %40,
- **Ro-Ro taşımacılığı, havayolu kargo taşımacılığı yatırımları** %25,
- **Gemi inşa, yat inşa, gemi ithali ve uçak ithali yatırımları** %15,
- **Finansal kiralama şirketlerinin yapacağı kiralama yatırımları** %10,

Teşvik belgeli yatırımlar kapsamında dış kredi ve yurtiçinden döviz kredisi (iç kredi ile birlikte kullanılması dahil) temin edilmesi halinde, özkaynak oranları %20'ye kadar indirilebilir. Ayrıca, ihraç edilmek üzere inşa edilen gemi ve yatlar (deniz araç ve gereçleri dahil) ile Müsteşarlıkça uygun görülen Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde gerçekleştirilecek yatırımlarda bu sınırlara bağlı kalınmaz.

Yatırıma Fon kaynaklarından kredi desteğinin öngörülmesi halinde, bu kredi ile dış kredi yukarıda belirtilen %80 limitlerini aşmamak üzere birlikte kullanılabilir. Yatırımların finansmanında; yeniden değerlendirme fonu, öz kaynak olarak mütalaa edilmez.

Madencilik yatırımları (Görünür rezerve oturtulmuş istihraç yatırımları, maden istihracı ile beraber entegrasyon yatırımları ve maden aramaya yönelik yatırımlar dahil), kalkımda öncelikli yörelerde uygulanan destek unsurlarından yararlanmaktadır.

b- KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları

Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Teşvik Belgesi olarak Devlet Yardımlarından yararlanmaları ilk kez, 16 Ekim 1996 tarih ve 22789 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **19/9/ 1996 tarih ve 96/8615 sayılı** "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar" ve 31 Ekim 1996 tarih ve 22803 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 96/3 sayılı Hazine Müsteşarlığı Tebliği ile sağlanmıştır. Son olarak ta, 7 Mart 1998 tarih ve 23279 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **23/2/1998 tarih ve 98/10669 sayılı** Kararla KOBİ yatırımlarına ilişkin Devlet yardımları yeniden düzenlenmiş ve 96/8615 sayılı Karar yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu Karar kapsamında; imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan, işyerinde en fazla 150 işçi çalıştıran, kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamı 50 Milyar Türk Lirasını aşmayan işletmeler KOBİ kapsamında değerlendirilmiş ve Devlet Yardımlarından faydalanmaları imkanı yaratılmıştır.

KOBİ' lere sağlanan başlıca destek unsurları;

- **Yatırımları Teşvik Fonundan Kredi,**
- **Gümrük Vergisi ve Fon İstisnası,**
- **Yatırım İndirimi,**
- **Makine ve Teçhizat Alımında Katma Değer Vergisi (KDV) Desteği,**
- **Vergi, Resim ve Harç İstisnası,**

olarak sıralanabilir.

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt içinde imal edilmiş makine ve teçhizatın satın alınması halinde, makine ve teçhizata ilişkin Katma Değer Vergisi, Fon'dan KDV desteği olarak yatırımcılara ödenir. Bu ödeme; Kalkınmada Öncelikli Yörelerde, Katma Değer Vergisine 10 puan ilave edilerek yapılır. KDV desteğinden yararlanabilmek için satın alınan makine ve teçhizatın yeni ve kullanılmamış olması gerekmektedir.

Acil Destek kapsamında yer alan; Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kahramanmaraş, Kars, Kilis, Malatya, Mardin, Muş, Rize, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli ve Van illerindeki KOBİ'lere öncelikli olarak Yatırımları Teşvik Fonu'ndan kredi tahsis edilmektedir.

Fon kaynaklı krediler sadece makine ve teçhizat ile hammadde (enerji hariç) alımlarına yönelik olarak kullanılabilir. Yurtiçinden kullanılmış olarak temin edilecek makine teçhizat için Fon'dan kredi tahsisi yapılmaz.

KOBİ'lere Fon'dan, Acil Destek Kapsamındaki illerde 30 Milyar TL., Kalkınmada Öncelikli Yörelerde 20 Milyar TL., diğer yörelerde 15 Milyar TL.'na kadar olmak üzere Fon kaynaklı yatırım kredisi tahsis edilebilir. Ayrıca, KOBİ'lere Fon'dan 10 Milyar TL.'na kadar Fon kaynaklı işletme kredisi de tahsis edilebilir.

Fon kapsamındaki kredilerin kullanımında yatırımcının krediye konu toplam yatırımın Acil Destek Kapsamındaki illerde en az %10'unu, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde en az %20'sini, diğer yörelerde en az %30'unu öz kaynaklardan karşılması gerekmektedir.

KOBİ'lere Fon kaynaklarından kullanılan kredilerin faizleri; Acil Destek Kapsamındaki illerde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde %20 , diğer yörelerde yapılacak yatırımlarda ise %30'dur. KOBİ'lere kullanılacak Fon kaynaklı yatırım kredilerinde azami vade 4 yıl, işletme kredilerinde 2 yıldır. Yatırım kredilerinde 1 yıl ödemesiz dönem uygulanır.

Kobi Desteklerinden Yararlanılması

KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Halk Bankası (Halkbank) tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. KOBİ Teşvik Belgesi alınabilmesi için, yatırımcı kendisi için en uygun olan Halkbank Şubesine başvurmakta, şube tarafından talebin uygun görülmesi halinde kendisinden istenen bilgi ve belgeleri yine ilgili şubeye vermektedir. Fon kaynaklı kredi kullanılmasına yönelik alınacak teminata ait esaslar Halkbank tarafından belirlenmektedir. Halkbank tarafından Teşvik Belgesi talebi olumlu karşılanan Yatırımcılara, Bankanın başvurusu üzerine, Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nce Teşvik Belgesi verilmektedir.

Yatırım Teşvik Belgesi şart ve karakteristiklerinin gereği gibi yerine getirilememesi halinde, Hazine Müsteşarlığı destek unsurlarının kısmen veya tamamen kaldırılarak, yararlanılan desteklerin geri alınmasını sağlama yetkisine sahiptir.

Yatırımın gerçekleşmesi ile ilgili takip, kontrol ve sorumluluk Halkbank'a aittir. Yatırımın, Yatırım Teşvik Belgesinde kayıtlı destek unsurlarından birinin uygulanmasını müteakip en geç 6 ay içerisinde tamamlanması esastır. Yatırım süresi Teşvik Belgesinde kayıtlı destek unsurlarından birinin uygulanmasını müteakip başlamakta ve verilen süre içinde tamamlanamayan yatırımlarla ilgili olarak ise, Müsteşarlıkça KOBİ Teşvik Belgesi iptal edilerek, sağlanmış olan destek unsurları 6183 sayılı Kanun çerçevesinde ilgililerden geri alınmaktadır.

Yatırımların gerçekleşmemesi veya Yatırım Teşvik Belgesinin iptal edilmesi halinde, yararlanılan Fon kaynaklı kredi faiz oranı; Fon kaynaklı kredinin ilk kullanıldığı tarihten, yatırımcının kredi anapara ve faizlerini vadelerinde ödenmemesi halinde ise temerrüde düşülen tarihten itibaren, Halkbank'ın kısa vadeli ticari kredilere uygulayacağını ilan ettiği faiz oranına yükseltilerek, anaparanın (kredinin), buna göre hesaplanacak faizi ile birlikte yatırımcıdan Halkbank tarafından tahsili söz konusudur.

6. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİNDEKİ FİNANSAL DESTEK FAALİYETLERİ

6.1. BÖLGEYE DÖNÜK DESTEK FAALİYETLERİ

Türkiye Kalkınma Bankası'nın yöreye yönelik olarak üstlendiği finansman desteği sağlama, aracılık ve yönlendirme faaliyetleri genel olarak; proje değerlendirme ve kredilendirme, kaynak kullanımını destekleme primi değerlendirme ve ödeme, sermaye piyasası, finansal kiralama ve iştirak işlemlerinden oluşmaktadır.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 1990-1997 döneminde kredi ve kaynak kullanımı destekleme primi (KKDP) ödemesi şeklinde ülkemiz geneline yaklaşık 2.2 milyar Amerikan Doları eşdeğerinde finansman desteği sağlamıştır. Bu dönemde, Banka'ca Doğu Anadolu'ya 208 milyon dolar, Güneydoğu Anadolu'ya 231 milyon dolar olmak üzere toplam 439 milyon dolar tutarında kaynak aktarımında bulunulmuştur. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.'nin toplam finansman desteği içerisinde bölgenin payı yüzde 20'ler düzeyindedir.

TABLO 57: TKB'NİN TOPLAM FİNANSMAN (KREDİ+KKDP ÖDEMESİ) DESTEĞİNİN GELİŞİMİ (MİLYON DOLAR)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Doğu + Güneydoğu	135.3	111.8	69.5	40.7	18.2	12.5	20.2	30.2
Türkiye	629.0	528.0	375.0	306.0	146.0	71.0	80.0	75.8
Bölge Payı (%)	21.5	21.2	18.5	13.3	12.5	17.6	25.3	39.8

Hemen belirtmelidir ki; 1997 yılı Türk Bankacılık Sisteminin (kamu+özel) toplam kredileri içerisinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin payı yüzde 2'ler düzeyinde iken, bu oran Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.'nde yüzde 10'lar düzeyindedir.

1997 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Onarım Projesi çerçevesinde yatırımı yarım kalmış veya işletmede olup kapalı olan veya düşük kapasite kullanım oranı ile çalışan tesislerin ekonomiye kazandırılması amacı ile Hazine Müsteşarlığı'nca aktarılan 4,5 trilyon kaynağa ilişkin başvuru ve tahsis işlemleri tamamlanmış olup, hazine aktarımı çerçevesinde kredilerin kullandırımı devam etmektedir. Belirtilen kaynağın 15 haziran 1998 itibariyle kullanım durumu tahsis ve ödeme bazında Tablo 58 ve 59'da verilmiştir.

TABLO 58: ACİL DESTEK FONU KAPSAMINDA DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİNE DÖNÜK KREDİ TAHSİS DURUMU (15 Haziran 1998 İtibariyle, Milyon TL.)

	KREDİ TAHSİSİ Firma Sayısı	MİKTARI		
		Yatırım	İşletme	Toplam
TKB	81	480.582	2.456.501	2.937.083
Vakıflar Bankası	40	229.110	1.326.310	1.555.420
Toplam	121	709.692	3.782.811	4.492.503

TABLO 59: ACİL DESTEK FONU KAPSAMINDA DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİNE DÖNÜK KREDİ ÖDEME DURUMU (15 Haziran 1998 İtibariyle, Milyon TL.)

	KREDİ ÖDEME Firma Sayısı	MİKTARI		
		Yatırım	İşletme	Toplam
TKB	66	394.430	1.719.932	2.114.361
Vakıflar Bankası	40	135.746	844.185	979.931
Toplam	106	530.176	2.564.116	3.094.292

6.2.SİİRT İLİNE BANKAMIZCA SAĞLANAN DESTEKLER

Siirt iline Bankamız Kaynak Kullanım Destekleme Primi ve kredi olmak üzere finansman desteğinde bulunmaktadır.

6.2.1. KAYNAK KULLANIM VE DESTEKLEME PRİM ÖDEMELERİ:

1990-1998 döneminde Siirt ilinde toplam 28 şirkete ödenen kaynak kullanım primi miktarı Tablo 60'da sunulmuştur.

TABLO 60: SİİRT İLİNE YILLAR İTİBARIYLA YAPILAN PRİM ÖDEMELERİ

YILLAR	ÖDENEN PRİM	
	MİLYON TL.	1.000 US\$
1990	324	119
1991	3.675	839
1992	2.660	368
1993	2.949	296
1994	3.075	91
1995	2.617	49
1996	1.761	25
1997	3.021	18
1998 (15 Haz. İtib.)	9.056	37
TOPLAM (28 Şirket)	29.138	1.842

Belirtilen 28 şirketten özellikle 6 adedi sınai tesis olup faaliyetlerini sürdürmektedirler.

6.2.2. ACİL DESTEK FONU KREDİ DESTEĞİ:

Acil Destek Fonu çerçevesinde, Bankamıza 10 şirket başvurmuştur. Bankamızın faaliyet alanı çerçevesinde A.Ş. olan şirketlerin kredi ilişki durumu Tablo 61’de ve Limited şirketlerin kredi ilişki durumu ise Tablo 62’de ve toplam kredi durumu da Tablo 63’de sunulmuştur.

TABLO 61: TKB TARAFINDAN ACİL DESTEK FONU ÇERÇEVESİNDE SİİRT İLİNDE ANONİM ŞİRKETLERİN KREDİLENDİRİLMİŞ DURUMU

(15 Haziran 1998 İtibariyle, Milyon TL.)

Firma adı	Konusu	TAHSİS			ÖDEME		
		Yatırım	İşletme	Toplam	Yatırım	İşletme	Toplam
Kızılay Yem	Yem	-	10.000	10.000	-	10.000	10.000
Özaktaş	Alçı	23.400	7.800	31.200	23.400	-	23.400
Siirt Haz. Giyim	Konfeksiyon.	-	38.000	38.000	-	23.185	23.185
Tarlak Yem	Yem	-	10.000	10.000	-	-	-
Aytok	Küp Şeker	-	19.000	19.000	-	-	-
TOPLAM		23.400	84.800	108.200	23.400	33.185	56.585

TABLO 62: SİİRT İLİNDE ACİL DESTEK FONU ÇERÇEVESİNDE LİMİTED ŞİRKETLERİN KREDİLENDİRME DURUMU (T. VAKIFLAR BANKASI)

(15 Haziran 1998 İtibariyle, Milyon TL.)

Firma Adı	Konusu	TAHSİS			ÖDEME		
		Yatırım	İşletme	Toplam	Yatırım	İşletme	Toplam
Barınlar	Ahşap Doğrama	-	62.615	62.615	-	31.337	31.337
Can-Et	Et	-	31.644	31.644	-	15.822	15.822
Uz-Er	Tarım Aletleri	27.700	8.530	36.230	13.850	4.265	18.115
Erten Metal	Klima	-	12.594	12.594	-	6.297	6.297
TOPLAM		27.700	115.383	143.083	13.850	57.721	71.571

TABLO 63: ACİL DESTEK FONU ÇERÇEVESİNDE TKB VE VAKIFLAR BANKASI’NCA SİİRT İLİNE AÇILAN TOPLAM KREDİLERİN DURUMU

(15 Haziran 1998 İtibariyle, Milyon TL.)

Firma sayısı	TAHSİS			ÖDEME		
	Yatırım	İşletme	Toplam	Yatırım	İşletme	Toplam
9	51.100	200.183	251.283	37.250	90.906	128.156

Siirt ilinde yukarıda belirtilen firmalar dışında, Acil Destek Fonu kriterlerine uymayan veya bankaların istediği güvenceleri veremeyen, ancak finans ihtiyacı olan şirketler Tablo 64’de verilmiştir.

TABLO 64: SİİRT İLİNDE FİNANSMAN İHTİYACI BULUNAN FİRMALAR

Firma Adı	Konusu	Durumu
Simaş	Alçı üretimi	Faal
Atılım Kilimcilik	El Dokuması Kilim	Kapalı
Mergen Kablo	Kablo Üretimi	Yatırım Yarım Kalmış
Kayhan Un	Un Üretimi	Kapalı
Süleyman Ay	Meyan Balı	Yatırım Yarım Kalmış

7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

7.1.DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

Siirt için önerilen uygun yatırım konuları; pazar olanakları, yardımcı malzeme ve hammadde kaynaklarına yakınlık, taşıma, işgücü, enerji ve yakıt, su, arazinin maliyeti, topoğrafik yapısı ve inşaat maliyeti, sosyal ve kültürel çevre, iklim koşulları, çevre koşullarına uygunluk, özendirme önlemleri, yan sanayiye yakınlık, üst düzey yöneticilerin ve teknik personelin sağlanması, iletişim imkanları, toplam yatırım tutarı, işletme sermayesi ihtiyacı, finansman imkanları ve bankacılık hizmetlerinden yararlanma ve diğerleri gibi 16 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Her yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Ayrıca önerilen yatırım konuları kendi içlerindeki görece üstünlüklerini yansıtmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir;

A Grubu: Gerek talep-pazar-kaynak, gerekse yatırım boyutları, karlılık ve risk derecesi bakımından sorunlu bulunmadığı düşünülen girişim alanlarını kapsamaktadır.

B Grubu: Bölgesel olanaklar ve hazırlık derecesine göre birinci gruptaki yatırımlar gibi sorunsuz konular olarak düşünülmeyle birlikte kuruluş yeri, pazarlama, kapasite, işgücü vb. unsurlar açısından daha ayrıntılı çalışmayı gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

C Grubu: Bölge ve ülkenin gereksinim duyabileceği, girdi çıktı değerlendirilmesi bakımından anlamlı potansiyel gösteren yatırım alanlarıdır. Ancak, bölgede belirli bir altyapı ile ekonomik oluşum ve gelişmelere bağlı olarak öteki gruplara oranla daha ciddi hazırlık dönemi gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

Buna göre;

-İmalat sanayi yatırımlarında

0 – 150 arası puan C Grubu

151 – 200 arası puan B grubu

201 – 250 arası puan A Grubu

yatırım konularını ifade etmektedir.

-Tarım ve hayvancılık yatırımlarında

0 – 120 arası C Grubu

121 - 160 arası B Grubu

161 - 200 arası A Grubu

7.2. UYGUN YATIRIM KONULARI

Siirt için uygun yatırım konuları önerilirken, ildeki doğal kaynak potansiyeli de göz önünde bulundurularak, yurtiçi ve yurt dışı talebi karşılamaya yönelik üretim konuları dikkate alınmıştır.

Siirt'te doğal kaynak potansiyelini oluşturan tarım ve hayvancılık sektörleri ile sanayi sektöründe talebe bağlı olarak yapılabilecek yatırımlar aşağıda sıralanmıştır.

- *Süt Hayvancılığı ve Süt İşleme Tesisi*
- *Bakır Konsantre*
- *Et ve Yumurta Tavukçuluğu*
- *Makarna*
- *Helva, Lokum, Reçel ve Marmelat*
- *Yabancı Marka İle Muhtelif Konfeksiyon*
- *Pamuklu Dokuma*
- *Muhtelif Çorap*
- *Halı İpliği ve Makine Halısı*
- *Tekstil Boyar Maddeler*
- *Hijyenik Çocuk Bezi ve Kadın Bağı*
- *Elektrik Gereçleri*
- *Saman Fluting*
- *Kablo*
- *Toz Kireç*
- *Özel Okul*

Yapılan ön değerlendirmeler sonucu Siirt'te çeşitli şartlara bağlı olarak 16 adet yatırım konusunun gerçekleştirilebileceği tespit edilmiştir.

7.2.1. PROJE GELİŞTİRMESİ YAPILAN PROJELER

- BAKIR KONSANTRE

Siirt ilinin şirvan ilçesinde 14 milyon ton bakır rezervini değerlendirmek üzere Etibank Madencilik A.Ő. tarafından geliştirilmiş bakır konsantre projesi bulunmaktadır. Adı geçen kurum yabancı sermayeli ortaklık anlaşma mütakereleri sürmekle beraber uzun bir süredir sonuçlandırılmamıştır. Ülke ve yöre ekonomisine katkısı olacak bir projenin realize edilmesinde yararlar bulunmaktadır. Projenin yatırım tutarı 60 milyon ABD Dolarıdır. Bankamızca adı geçen kurumdan projenin uygulamaya konma durumu hakkında bilgi istenmiş ve imkanlar ölçüsünde projeye Bankamızca destek verilebileceği belirtilmiştir.

- SÜT HAYVANCILIğI VE SÜT İŞLEME TESİSİ

Bankamızca Görbay Limited şirketinin talebi üzerine 400 büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ve 20 ton/gün süt işleme tesisi projesinin fizibilite çalışmaları tamamlanmak üzeredir. Bugünkü fiyatlarla 1.2 trilyon TL. yatırım tutarı bulunan projenin gerçekleşmesi durumunda yöre ekonomisine önemli katkılarda bulunacağı düşünölmektedir.

7.2.2. TKB TARAFINDAN SİİRT İLİ İÇİN ÖNGÖRÖLEN YATIRIM PROJELERİ

Siirt ili kalkınmada 1. Derecede öncelikli iller arasında yer almaktadır. Bu kapsamda, ilde yapılacak yatırımlar öngörölen teşvik tedbirlerinden yararlanacaktır.

Söz konusu yatırım projelerinin bir kısmı bölge müteşebbislerinin öz sermaye gücü aşması yanı sıra projelerinin niteliğinden ötürü bölge dışı ve yabancı sermayenin katılımının sağlanmasını gerektirmektedir.

**A. Uygun Finansman Desteği ile Yöre Müteteşbbislerince Yapılabilecek Yatırımlar
(ABD Doları)**

	<u>Yatırım Tutarı</u>	<u>İstihdam</u>
1- Kablo	600.000	20 kişi
2- Toz Kireç	2.000.000	50 kişi
3- Özel Okul	1.000.000	90 kişi
4- Muhtelif Çorap	450.000	15 kişi
5- Tahin, Helva, Lokum	500.000	30 kişi

**B. Uygun Finans Desteği ve Bölge Dışı Sermaye Desteği ile Kurulabilecek Yatırımlar
(ABD Doları)**

	<u>Yatırım Tutarı</u>	<u>İstihdam</u>
1- Pamuklu Dokuma	15.000.000	110 kişi
2- Et ve Yumurta Tavukçuluğu	3.000.000	65 kişi
3- Saman Fluting	10.000.000	150 kişi
4- Halı İpliği ve Makine Halısı	16.000.000	250 kişi
5- Makarna Üretimi	9.300.000	156 kişi

**C. Uygun Finansman ve Yabancı Sermayenin Desteği İle Kurulabilecek Yatırımlar
(ABD Doları)**

	<u>Yatırım Tutarı</u>	<u>İstihdam</u>
1- Elektrik Gereçleri	45.000.000	250 kişi
2- Hijyenik Çocuk Bezi ve Kadın Bağı	2.000.000	40 kişi
3- Tekstil Boyer Maddeler	5.000.000	50 kişi
4- Yabancı Marka ile Muhtelif Konfeksiyon		

Sonuç olarak, ilin doğal kaynak potansiyeli ve genel bir inceleme ile talebi olduğu düşünölen sektörler dikkate alınarak yukarıdaki yatırım konuları önerilmiştir. Ancak, bu önerilerin karar aşamasına getirilebilmesi için, her bir yatırım konusuna ilişkin ayrıntılı bir fizibilite etüdüünün yapılması gerekmektedir.

7.3.DEĞERLENDİRME SONUÇLARINA GÖRE ÖNERİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Siirt için önerilen yatırım konularının yapılabilirlik imkanlarını ortaya koymak amacıyla, değerlendirme kriterlerine uygunlukları ile yatırımların hangi koşullarda gerçekleştirilebilecekleri, tarım ve hayvancılık sektörü için Tablo 65’de ve imalat sektörü için Tablo 66’da verilmiştir.

TABLO 65 : ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
(Hayvancılık Sektörü İçin)

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Süt Besiciliği Ve Süt İşleme		Et ve Yumurta Tavukçuluğu	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	9	27	9	27
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	9	18	8	16
3. Taşıma	1	8	8	8	8
4. İşgücü	1	9	9	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	7	14	7	14
6. Arazi Durumu	3	9	27	9	27
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	9	9
8. İklim Koşulları	3	9	27	9	27
9. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14
10. Toplam Yat. Tut., İşl. Ser. İht. ve Fin. Olanakları	2	7	14	7	14
TOPLAM			167		164
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A	

**TABLO 66 : ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
(İmalat Sanayi İçin)**

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Makarna		Tahin, Helva Lokum		Bakır Konsantre	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	7	21	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	8	16	8	16
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8
4. İşgücü	2	8	16	9	9	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	7	7	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	7	7	7	7	7	7
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	9	9	7	7
8. İklim Koşulları	1	8	8	9	9	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18	7	14
10. Özendirme Önlemleri	2	6	12	6	12	6	12
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	7	7	6	6
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	7	14	9	18	7	14
13. İletişim İmkanları	1	8	8	9	9	8	8
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	9	18	6	12
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	8	8	6	6
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	8	16
TOPLAM			185		195		181
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu			B		B		B

TABLO 66’NIN DEVAMI

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Yabancı Markalı Hazır Giyim		Pamuklu Dokuma		Muhtelif Çorap	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	6	18	6	18	8	24
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	6	12	6	12	7	14
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8
4. İşgücü	2	8	16	8	16	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	7	7	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	7	7	7	7	7	7
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	7	7	9	9
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	7	14	8	16	9	18
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	6	6	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	7	14	7	14	9	18
13. İletişim İmkanları	1	8	8	8	8	8	8
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	6	12	6	12	9	18
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	7	7	9	9
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	7	14	8	16	8	16
TOPLAM			173		176		203
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		A	

TABLO 66'NIN DEVAMI

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Halı İpliği ve Makine Halısı		Tekstil Boyar Maddeler		Hijyenik Çocuk Bezi Ve Kadın Bağı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	6	18	6	18	6	18
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	5	10	6	12	5	10
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8
4. İşgücü	2	8	16	8	16	6	12
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	7	7	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	7	7	7	7	7	7
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	7	7	6	6
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	7	14	7	14
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	6	6	6	6	6	6
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	6	12	7	14	6	12
13. İletişim İmkanları	1	8	8	8	8	8	8
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	6	12	8	16	7	14
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	6	6	7	7	6	6
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	8	16
TOPLAM			171		178		168
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu			B		B		B

TABLO 66'NIN DEVAMI

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör	Elektrik Gereçleri		Saman Fluting		Kablo		Toz Kireç	
	Ağırlığı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	5	15	5	15	6	18	8	24
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	5	10	5	10	6	12	8	16
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	8	8
4. İşgücü	2	6	12	6	12	7	14	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	7	7	7	7	9	9
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	7	7	7	7	7	7	7	7
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	5	5	5	5	7	7	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	5	10	5	10	7	14	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	6	12	6	12	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	5	5	5	5	7	7	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	5	10	5	10	8	16	8	16
13. İletişim İmkanları	1	8	8	8	8	8	8	9	9
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	5	10	5	10	8	16	9	18
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	5	5	5	5	7	7	8	8
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	8	16	8	16
TOPLAM			148		148		179		202
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		C		C		B		A	

Önerilen yatırım konularının, belirlenen kriterlere uygunluklarının değerlendirilmesi sonucunda; 4 yatırım konusu A Grubu, 9 yatırım konusu B Grubu ve 2 yatırım konusu da C Grubu yatırım konusunda yer almıştır.

A grubu içerisinde bulunan ve görece sorunsuz sayılan yatırım konularından 2'si Tarım ve Hayvancılık sektöründe, 2'si de İmalat Sanayinde yer almaktadır.

B grubundaki, belirli koşullara ve ön hazırlıklara bağımlı yatırım konularının tamamı İmalat Sanayinde bulunmaktadır.

C grubundaki, temel koşulların ve ortamın gelişmesine bağımlı yatırım konularının tamamı da İmalat Sanayi ile ilişkilidir.

Önerilen yatırım konuları içerisinde yer alan özel okul yatırımı ise, diğer yatırım konularından farklılık arz etmesi nedeniyle herhangi bir grup içerisinde değerlendirilmemiştir.

Bütün gruptaki yatırım konularına ilişkin yatırım tutarları ve istihdam durumları ilgili bölümde verilmiş olup, yatırımların optimal kapasite büyüklükleri ise yapılabirlik (fizibilite) etüdü aşamasında belirlenecektir.

Yatırım konularının aldıkları puanlar itibariyle, daha önce belirtilen gruplara göre dağılımı aşağıda verilmiştir

A Grubu :

- Süt Hayvancılığı ve Süt İşleme Tesisi
- Et ve Yumurta Tavukçuluğu
- Muhtelif Çorap
- Toz Kireç

B Grubu:

- Bakır Konsantre
- Makarna
- Tahin, Helva, Lokum Tesisi
- Yabancı Marka İle Muhtelif Konfeksiyon
- Pamuklu Dokuma
- Halı İpliği ve Makine halısı
- Tekstil Boyar Maddeler
- Hijyenik Çocuk Bezi ve Kadın Bağı
- Kablo

C Grubu:

- Elektrik Gereçleri
- Saman Fluting

8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye gelişmekte olan bir ÷lke olarak, gerek ekonomik gerekse sosyal sorunları olan ve bu sorunları sahip olduğu kıt kaynakları optimal şekilde kullanarak çözmeye çalışan bir ÷lkedir. ÷lke problemleri, doğal olarak coğrafi bölgelerimize ve tek tek bütün illerimize yansımaktadır. Üretim kaynaklarının kıtlığı ve dağılımındaki dengesizliklerin yanı sıra diğer bazı ekonomik ve organizasyona yönelik sorunlar, Türkiye'de bölgeler arası hatta iller arası dengesiz büyümeye neden olmaktadır.

Bölgeler ve iller arasındaki ekonomik ve sosyal alanda gör÷len bu dengesizlikleri gidermek amacıyla, devlet tarafından çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Bu politikaların başında da farklı illere farklı yatırım teşviklerinin uygulanması gelmektedir. Devlet, ekonomik ve sosyal yönden gerice kalmış yörelere farklı yatırım teşviklerini uygulayarak (yatırım indirimi, gümrük muafiyeti, teşvik primi, katma değer vergisi ertelemesi, uzun vadeli ve düşük faizli kredi, vergi muafiyetleri vb.) bu bölgeler (ve/veya iller) arasındaki gelişmişlik farkını gidermeye çalışmaktadır.

İlde sanayinin gelişmesi açasından yatırıma yönlendirilecek sermayenin varlığı yanında, bu sermayenin yatırım alanlarına özendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bu da ancak ile yönelik yapısal tedbirlerle mümkün olabilecektir. Bu tedbirler en yalın şekliyle; çeşitli vergi muafiyetleri, sigorta priminin bir kısmının Devlet tarafından karşılanması, ucuz girdi sağlanması, orta vadeli finansal araçlar yaratılması gibi uygulamalardır.

Siirt ilinde, son yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan olumsuzluklara paralel olarak, kırsal kesimden kentlere göçün de etkisiyle tarımsal üretim azalmış, kent merkezlerinde işsizlik önemli boyutlara ulaşmıştır. Bölge illeri arasında da, yaşanan olumsuzluklardan en çok etkilenen illerden birisi Siirt olmuştur. Mevcut en son 1996 yılı verilerine göre, Türkiye'de kişi başına ortalama gelir 2.888 ABD Doları iken, Bölge genelinde bu rakam 1.580 ABD Doları, Siirt ilinde ise 1.342 ABD Dolarıdır. İlin GSYİH'sı da 1992 yılından itibaren sürekli düşmektedir.

Siirt ili, ayrıca ticari faaliyetler, bankacılık faaliyetleri, eğitim, sağlık hizmetleri, altyapı yatırımları açısından da gerek Türkiye genelinde gerekse Bölge illeri arasında oldukça geri kalmıştır. Bunun bir sonucu olarak Siirt ili, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 76 il arasında 68.nci sırada yer almaktadır.

Sonuç olarak, Siirt ilinde, kuruluş yeri olarak tarım ve sanayi yatırımları için elverişli bir ortam yaratılamamıştır. İlde tarım sektörü halen ağırlığını korumakta olup, imalat sanayi de esas itibarıyla tarıma dayalı bir gelişme göstermiştir. Son yıllarda uygulanan teşvik tedbirlerine paralel olarak, ilde sanayileşme adına birtakım çabalar görülmektedir. İlde, yerel kaynakları harekete geçirmek ve girişim isteğini artırmak için özendirici tedbirlere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Ekonomik gelişmenin en önemli koşullarından birisi, yatırımların rasyonel olarak en verimli alanlara yapılmasıdır. Bu anlamda uygun yatırım alanları araştırmasının önemi büyüktür.

Uygun Yatırım Alanları Araştırması, ilin, ilçenin veya bölgenin kısa ve uzun dönemde beklenen gelişmeleri de dikkate alınarak önerilebilecek yatırım konuları ile bunların olası kuruluş yerlerini tespit etmeye yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bu çalışmaları yönlendiren birincil amaç, yöre kalkınmasına katkıda bulunacak, yöre kaynakları ile uyumlu ve pazarlama olanağı yüksek yatırım alanlarının belirlenmesidir.

Bu çalışmada Siirt ili ve yöresinin mevcut ekonomik ve sosyal dengesizliklerine çözüm getirme çalışmaları kapsamında kısa ve orta dönemde yapılabilirliği olası görülen, yeni istihdam alanları yaratabilecek yatırım konusu önerileri geliştirilmiştir.

Siirt ili ve yöresinin ekonomik ve sosyal koşulları dikkate alınarak yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda, belirlenen yatırım konuları öneri niteliğinde olup, uygulanabilirlikleri teknik, ekonomik ve mali yapılabilirlik çalışmalarının sonucunda netleşecektir.

Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise potansiyel yatırımcıların Siirt ili ve yöresinde yatırım yapmaya motive edilmesine bağlıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Siirt Ticaret ve Sanayi Odası, Ekonomik Rapor 1995.
- Siirt Valiliği Brifing Raporu.
- İlgili Resmi Gazeteler.
- Sağlık Bakanlığı, Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1996.
- T.C. Başbakanlık DİE, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı 1992.
- T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 1996.
- T.C. Başbakanlık DİE, Siirt Temel Ekonomik ve Sosyal Göstergeler
- T.C. Başbakanlık DİE, Tarımsal Yapı 1995, 1996
- T.C. Başbakanlık DİE, Genel Nüfus Sayım Sonuçları 1990.
- TEDAŞ, Türkiye Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri, 1996.
- T.C. Başbakanlık DİE, İl ve Bölge İstatistikleri 1994.
- T.C. Başbakanlık DİE, İller İtibariyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, 1987-1994.
- T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, İller İtibariyle Çeşitli Göstergeler, 1997.
- T.C. Başbakanlık DİE, GAP İl İstatistikleri, 1950-1994.
- T.C. Başbakanlık DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Mardin, 1998.
- T.C. Başbakanlık DİE, Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri, 1994